

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE SOSYAL SORUMLU TASARIM:
MÜFREDAT İÇİN ÖNERİLER**

Kübra KAYADURAN MAHİR

Doktora Tezi

Ankara, 2025

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE SOSYAL SORUMLU TASARIM:
MÜFREDAT İÇİN ÖNERİLER

Kübra KAYADURAN MAHİR

Doktora Tezi

Ankara, 2025

İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE SOSYAL SORUMLU TASARIM: MÜFREDAT İÇİN ÖNERİLER

Danışman: Doç. Dr. Duygu KOCA

Yazar: Kübra KAYADURAN MAHİR

ÖZ

Bu tez, tasarım disiplininin sosyal sorumluluk boyutunu ele alarak, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının içmimarlık eğitiminde nasıl ele alınabileceği sorusuna odaklanmaktadır. Tez kapsamında, literatürdeki sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımları analiz edilmiş ve bu yaklaşımların eğitim müfredatına entegre edilmesine yönelik öneriler ve ders modeli geliştirilmiştir. Bu yaklaşımların içmimarlık eğitimi için yeni bir perspektif sunulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışma dört bölümde ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının tarihsel, çevresel ve toplumsal boyutları detaylandırılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölümde, sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımlarına yönelik bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiş ve bu analizler ışığında, literatürde öne çıkan temalar, eğilimler ve bu yaklaşımların içmimarlık eğitimine katkı sağlayabilecek yönleri belirlenmiştir. Üçüncü bölümde ise, sosyal sorumluluk odaklı yaklaşımların içmimarlık eğitimine entegrasyonuna yönelik müfredat için öneriler sunulmuş ve ders içeriklerine kapsayıcı bir çerçeve sunmak için ders modeli geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, tasarım disiplininin sosyal sorumluluk kapasitesinin içmimarlık eğitiminde etkin bir şekilde kullanılabileceği vurgulanmıştır. Gelecek çalışmalar için, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının daha geniş uygulama alanlarında test edilmesi ve öğrencilerin toplumsal duyarlılıklarının artırılmasına yönelik deneysel eğitim modellerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Sorumlu Tasarım, İçmimarlık Eğitimi, Bibliyometrik Analiz, Müfredat Geliştirme, Toplumsal Fayda, Ders Modeli.

SOCIALLY RESPONSIBLE DESIGN IN INTERIOR DESIGN EDUCATION: RECOMMENDATIONS FOR CURRICULA

Supervisor: Assoc. Prof. Duygu KOCA

Author: Kübra KAYADURAN MAHİR

ABSTRACT

This thesis is concerned with the social responsibility dimension of the design discipline and focuses on the question of how socially responsible design approaches can be addressed in interior design education. The thesis analyses socially responsible design approaches in the literature and develops proposals and course models to integrate these approaches into the curriculum. The aim is to present a new perspective for interior design education. In this direction, the study is discussed in four sections.

In the first part of the study, a conceptual framework was established by detailing the historical, environmental and social dimensions of socially responsible design approaches. In the second part, bibliometric analyses of socially responsible design approaches were carried out and, in the light of these analyses, prominent themes and trends in the literature and aspects of these approaches that can contribute to interior design education were identified. In the third part, curriculum recommendations for integrating socially responsible approaches into interior design education are presented and a course model is developed to provide an integrative framework for course content.

As a result, it is emphasised that the social responsibility capacity of the design discipline can be effectively used in interior design education. For future studies, it is recommended to test socially responsible design approaches in wider application areas and to develop experimental educational models to increase students' social sensitivity.

Keywords: Socially responsible design, interior design education, bibliometric analysis, curriculum development, social benefit, course model.

TEŞEKKÜR

Doktora tez sürecim boyunca bilgi birikimi ve sağladığı rehberlik için danışmanım Doç. Dr.Duygu KOCA'ya; kıymetli eleştirileri ile çalışmama önemli katkılar sağlayan jüri üyelerim Prof. Dr. Gözen GÜNER AKTAŞ, Prof. Dr. Nur AYALP, Prof. Dr. Pelin YILDIZ ve Doç. Dr. Emre DEMİREL'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Motivasyonumun azaldığı her an, desteğiyle sürece daha güçlü devam etmemi sağlayan, her daim yanımda olan çok değerli arkadaşlarıma ve hayatımın her anında, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme minnettarım.

Ve en büyük motivasyon kaynağım, varlığıyla gücümü tazeleyen, kalbime umut aşıl原因an canım oğlum Ali Asaf'a; ilgimden mahrum kaldığı zamanlarda gösterdiği sabır ve anlayış için sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: TASARIMIN SOSYAL BAĞLAMı: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Sosyal Sorumlu Tasarım Kavramı.....	9
1.2. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımları ve Uygulamaları	15
1.2.1. İnsan Odaklı Yaklaşımlar	17
1.2.2. Toplum Odaklı Yaklaşımlar	20
1.2.3. Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar	26
1.2.4. Çevre Odaklı Yaklaşımlar	29
1.2.5. Holistik Perspektifli Yaklaşımlar	36
1.2.6. Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar	40
1.3. Bölüm Sonucu	42
2.BÖLÜM: SOSYAL SORUMLU TASARIM YAKLAŞIMLARI: ALANYAZIN PERSPEKTİFİ	43
2.1. Yöntem: Bibliyometrik Analiz	43
2.2. Veri Toplama, Analiz ve Değerlendirme Süreçleri	44
2.3. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımları Bibliyometrik Analizler	46
2.3.1. İnsan Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi	46
2.3.2. Toplum Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi	61
2.3.3. Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi.....	73

2.3.4. Çevre Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi.....	77
2.3.5. Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi	88
2.3.6. Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi	100
2.4. Bulguların Yorumlanması ve Tematik Odakların Tespiti.....	114
2.5. Bölüm Sonucu	123
3.BÖLÜM: TASARIMIN SOSYAL BAĞLAMI VE İÇMİMARLIK EĞİTİMİ	124
3.1. İçmimarlık Eğitiminde Sosyal Sorumlu Tasarım: Temel İlkeler	124
3.2. Sosyal Sorumlu Tasarım İlkelerinin İçmimarlık Eğitimi Müfredatına Entegrasyonu	125
3.3. İçmimarlık Eğitiminde Sosyal Sorumlu Tasarım Ders Modeli	137
3.3.1. Süreç	138
3.3.2. Aktörler	140
3.3.3. Araçlar ve Yöntemler	143
3.4. Bölüm Sonucu	144
SONUÇ	146
KAYNAKÇA	150
EKLER	158
EK 1. Makale Yayın Belgesi	158
YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	159
ETİK BEYANI.....	160
DOKTORA TEZİ ORJİNALLİK RAPORU	161
DOCTORAL THESIS ORIGINALITY REPORT	162

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 1. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımlarının Tematik Sınıflandırması	17
Tablo 2: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları	116
Tablo 3: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları.....	117
Tablo 4: Davranış Değişikliği Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları	118
Tablo 5: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları	119
Tablo 6: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları	120
Tablo 7: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Papanek'in tasarımda sosyal katılım eksikliğini açıkladığı şema.....	7
Şekil 2: Sosyal Tasarım Bileşenleri çerçevesi	10
Şekil 3: “Sosyal Tasarım Uygulamaları ve Uygulayıcıları” Tablosu Web Sürümü: Ana Sayfa	13
Şekil 4: “Sosyal Tasarım Uygulamaları ve Uygulayıcıları” Tablosu Web Sürümü: İç öge	14
Şekil 5: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	47
Şekil 6: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	48
Şekil 7: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	50
Şekil 8: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	52
Şekil 9: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	53
Şekil 10: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 5 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	55
Şekil 11: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	56
Şekil 12: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	58
Şekil 13: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 8 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	59
Şekil 14: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	60
Şekil 15: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 10 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	61
Şekil 16: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	62
Şekil 17: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	64
Şekil 18: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	66
Şekil 19: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	69
Şekil 20: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 5 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	71
Şekil 21: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	72
Şekil 22: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	74
Şekil 23: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	75
Şekil 24: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	76
Şekil 25: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	77

Şekil 26: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	78
Şekil 27: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	79
Şekil 28: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	81
Şekil 29: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	82
Şekil 30: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	84
Şekil 31: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 5 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	86
Şekil 32: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	86
Şekil 33: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 7,9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	87
Şekil 34: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	89
Şekil 35: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	90
Şekil 36: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	91
Şekil 37: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	92
Şekil 38: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	94
Şekil 39: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	95
Şekil 40: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	96
Şekil 41: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 8 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	97
Şekil 42: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	98
Şekil 43: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 11, 12 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası...	99
Şekil 44: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	100
Şekil 45: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	101
Şekil 46: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	103
Şekil 47: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	104
Şekil 48: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	105
Şekil 49: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 5 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	107
Şekil 50: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	108
Şekil 51: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	109
Şekil 52: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 8 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	110
Şekil 53: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	111
Şekil 54: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 10 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası	112
Şekil 55: Deneyssel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 11, 12, 13 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası.....	113

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SKH: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi

ANSI: American National Standards Institute (Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü)

ADA: Americans with Disabilities Act (Amerikan Engelliler Yasası)

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Strüktürü

Tasarım, estetik ve işlevsellik sınırlarının ötesinde, toplumsal ve çevresel etkileri şekillendiren güçlü bir araçtır. Bu bağlamda, tasarımcıların sadece bireysel yaratıcılığı değil, aynı zamanda toplumsal sorumlulukları da üstlenmesi gerekmektedir. Tarih boyunca Buckminster Fuller ve Victor Papanek gibi öncü isimler, tasarımın sosyal ve çevresel sorumluluğunu vurgulayarak, piyasa odaklı tasarım anlayışını eleştirmiş ve gerçek ihtiyaçlara odaklanan etik bir yaklaşımı savunmuştur. Günümüzde tasarım; politik tasarım, sosyal inovasyon, sürdürülebilirlik ve kapsayıcı tasarım gibi yaklaşımlarla, bireylerin ve toplulukların yaşam kalitesini artırmayı ve çevresel sorunlara çözüm sunmayı hedeflemektedir. Bu anlayış, tasarımın yalnızca bir yaratım süreci değil, aynı zamanda toplumsal değişimin bir aracı ve etik bir duruşun ifadesi olduğunu ortaya koymaktadır. Tasarımcılar, bu sorumluluğu benimseyerek sürdürülebilir bir geleceğe katkı sunabilir ve daha adil, kapsayıcı bir dünya yaratma çabasına öncülük edebilir.

Bu bağlamda, tasarımın sosyal sorumluluğu, yalnızca bireysel yaratıcı süreçlerin ötesine geçerek, topluma ve çevreye duyarlı bir mesleki yaklaşımı da gerekli kılar. Tasarımcılar, ürün veya hizmet yaratmanın ötesinde, etik bir duruş sergileyerek toplumun gerçek ihtiyaçlarına yanıt vermek ve sosyal adalet, çevresel sürdürülebilirlik gibi değerleri çalışmalarına entegre etmekle yükümlüdür. Tasarımın bu çok yönlü rolü, onu yalnızca estetik veya teknik bir beceri olmaktan çıkarıp, toplumsal fayda ve etik sorumluluklarla bütünleşmiş bir disiplin haline getirmektedir.

Mesleki etik çalışmalarıyla tanınan Sullivan (2004), bir mesleği tipik olarak üç özellik ile karakterize edilen bir uğraş olarak tanımlar: örgün eğitim ve çıraklık yoluyla edinilen, belirli bir alanda derinlemesine bilgi ve beceri kazandıran eğitim, Uygulayıcılar topluluğunun, mesleki standartlarını belirleme konusunda kamu tarafından tanınan bir özerkliğe sahip olması ve uygulayıcının ekonomik refahının ötesine geçen kamuya hizmet sağlama taahhüdü (Sullivan, 2004, s. 36). Sullivan'ın meslek tanımında vurguladığı "kamuya hizmet sağlama taahhüdü," tasarım disiplininin etik ve sosyal sorumluluğa dayalı rolünü desteklemekte ve tasarımcıların çalışmalarında yalnızca bireysel değil, kolektif çıkarları gözetme gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tasarım disiplinlerinin sosyal sorumluluğa dayalı rolü, yalnızca genel tasarım pratiğiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda her bir alt disiplinde kendine özgü bir biçimde şekillenmektedir. Bu bağlamda, mesleki etik ve toplumsal fayda ilkeleri, tasarımın farklı alanlarında, uygulama standartlarının ve profesyonel sorumlulukların temel taşı olarak öne çıkmaktadır. İçmimarlık, bireylerin yaşam alanlarını şekillendiren ve doğrudan toplumsal yaşama etki eden bir tasarım disiplini olarak, bu sorumluluğun merkezinde yer alır. Ancak, içmimarlığın tarihsel gelişimi ve teknik odaklı yapısı, sosyal sorumluluk yaklaşımını yeterince benimseyip benimsemediği konusunda tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmalar, özellikle içmimarlık eğitimi ve meslek pratiğinde etik ve toplumsal sorumluluk bilincinin güçlendirilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Stolper (1978), iç mekân tasarımının geleceğine yönelik değerlendirmelerde bulunduğu çalışmasında eğitimin önemli rolüne vurgu yapmaktadır. İçmimarlığı gelecekte daha etkili bir şekilde konumlandırabilmek için eğitim müfredatının yeniden yapılandırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Stolper, mesleğin mevcut şartlara ve toplumsal ihtiyaçlara duyarlı hale gelmesi için eğitim kurumlarının yeni koşullara uyum sağlayacak şekilde tasarım eğitimi yönlendirmesi gerektiğini savunur (Stolper, 1978).

İçmimarlığın tarihsel olarak, diğer tasarım disiplinlerinden, özellikle mimarlıktan, ayrışma çabasına ve teknik uzmanlığa daha fazla odaklandığı ve toplumsal sorumluluklarına yeterince vurgu yapmadığı yönünde eleştiriler getiren Anderson vd. (2007) de iç mimarların etik ve toplumsal sorumluluklarına daha fazla odaklanmaları gerektiğini savunmaktadır. İçmimarların, sosyal sorumluluk yükümlülüğünü benimsemek ve buna göre hareket etmek için meslek kültürünü içmimarlık eğitiminden başlayarak dönüştürmeleri gerektiğini belirtmektedir (Anderson, Honey , & Dudek , 2007).

Son yıllarda küresel ölçekte yaşanan çevresel krizler, toplumsal eşitsizlikler ve ekonomik dalgalanmalar, tasarım disiplinlerinde sosyal sorumluluk odaklı yaklaşımların artık bir tercih değil, zorunluluk haline gelmesine neden olmuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda, tasarım eğitiminin yalnızca estetik ve işlevsel kriterlerle sınırlı kalmayıp, çevresel, toplumsal ve ekonomik boyutları da kapsayan çok yönlü bir anlayışla yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen 17 SKH; yoksulluğun azaltılması, kaliteli eğitime erişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir

şehirler ve topluluklar, iklim eylemi gibi başlıklar aracılığıyla, tasarım disiplinlerine de önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu hedefler, tasarımın yalnızca bireysel ya da sektörel talepleri karşılamaktan öte, daha adil, kapsayıcı ve yaşanabilir bir dünya inşa etme sürecinde aktif bir araç haline gelmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla tasarım eğitiminin de öğrencileri yalnızca teknik yeterliliklerle değil, aynı zamanda etik farkındalık, ekolojik duyarlılık ve toplumsal bilinç ile donatacak şekilde yenilenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, birçok akademik kurum, sosyal sorumlu tasarım anlayışını eğitim programlarına entegre etmeye başlamış, kapsayıcı tasarım, ekolojik sürdürülebilirlik ve toplumsal katılım gibi konular ders içeriklerinde yer almaya başlamıştır. Ancak, bu yaklaşımların içmimarlık eğitiminde nasıl sistematik bir çerçeveye oturtulması gerektiğine dair kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım ve akademik çalışma eksikliği devam etmektedir. Bu nedenle, içmimarlık müfredatına sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının nasıl entegre edilebileceğini ele alan, teorik çerçeveyi belirleyen ve uygulamaya yönelik somut öneriler sunan çalışmaların geliştirilmesi gerekliliği giderek daha kritik bir hale gelmektedir.

Çalışma bu doğrultuda, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının nasıl konumlandırılabilirliğini ve bu yaklaşımların eğitim müfredatına nasıl entegre edilebileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Literatürdeki sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımlarını analiz ederek, bu yaklaşımların içmimarlık eğitime katkı sağlayabilecek konu başlıklarını belirlemek ve bu başlıkların eğitime kazandırılmasına yönelik öneriler geliştirmek hedeflenmektedir.

Sosyal sorumluluk odaklı tasarım literatürü, içmimarlık eğitiminde yenilikçi ve eleştirel perspektifler sunarak, öğrencilerin toplumsal ve çevresel sorunlara karşı farkındalık geliştirmesine olanak tanıyabilecek potansiyele sahiptir. Çalışma, bu yaklaşımların etik ve toplumsal fayda odaklı doğasını ön plana çıkararak, içmimarlık müfredatında sosyal sorumluluk ve profesyonel etik bilincini güçlendirecek yaklaşımlar sunmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda, çalışma şu temel araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

1. Sosyal sorumluluk odaklı tasarım ilkeleri nelerdir ve bu ilkeler içmimarlık eğitime nasıl uyarlanabilir?

2. Literatürde yer alan sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımları, geleceğin içmimarlarının toplumsal ve çevresel duyarlılıkla tasarım yapmasını nasıl teşvik edebilir?
3. İçmimarlık eğitiminde sosyal sorumluluğu artırmak ve sosyal değişim yaratacak bireyler yetiştirmek için nasıl yenilikçi ders içerikleri ve müfredat önerileri geliştirilebilir?

Bu doğrultuda çalışma dört ana bölümde ele alınmıştır:

1. Tasarımın Sosyal Bağlamı: Kavramsal Çerçeve: Bu bölümde, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının tarihsel, çevresel ve toplumsal boyutları detaylandırılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.
2. Sosyal Sorumluluk Temelli Tasarım Yaklaşımları: Alanyazın Perspektifi: Bu bölümde, sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımlarına yönelik bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizler ışığında, literatürde öne çıkan temalar, eğilimler ve bu yaklaşımların içmimarlık eğitime katkı sağlayabilecek yönleri belirlenmiştir.
3. Tasarımın Sosyal Bağlamı ve İçmimarlık Eğitimi: Bu bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal sorumlu tasarımın içmimarlık eğitime entegrasyonu ele alınmıştır. Türkiye'deki içmimarlık bölümlerinin mevcut müfredat yapısına sosyal sorumluluk odaklı tasarımın nasıl dahil edilebileceği değerlendirilmiş, önerilerde bulunulmuş ve sosyal sorumlu tasarımın temel ilkelerini referans alan bir ders modeli geliştirilmiştir.
4. Sonuç ve Öneriler: Bu bölümde, çalışma boyunca elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmış ve sosyal sorumluluk odaklı tasarımın içmimarlık eğitime katkı sağlama potansiyeli ortaya konmuştur. Ayrıca, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için öneriler sunulmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarını incelemek ve bu yaklaşımları içmimarlık eğitime entegre edilebilecek konu modülleri geliştirmek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma bir araştırma yöntemi benimsemiştir. Nitel boyutta, sosyal sorumluluk odaklı tasarım literatürüne yönelik kapsamlı bir tarama yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve alandaki temel yaklaşımlar sınıflandırılmıştır. Nicel boyutta ise, bibliyometrik analizler kullanılarak literatürde öne çıkan temalar ve eğilimler veri odaklı bir şekilde tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, tematik analiz yoluyla sınıflandırılmış ve içmimarlık eğitimi bağlamında uygulanabilir ders modelinin geliştirilmesine temel oluşturmuştur.

1. Literatür Taraması: Çalışma, sosyal sorumluluk odaklı tasarım literatürüne dair kapsamlı bir inceleme ile başlamaktadır. Bu aşamada, alandaki kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve tasarım disiplinde öne çıkan yaklaşımlar detaylandırılarak sınıflandırılmıştır. Bu adım, mevcut bilgi birikimini anlamak ve çalışmaya teorik temel sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.
2. Bibliyometrik Analiz: Literatür taramasından sonra, sosyal sorumluluk odaklı tasarım literatüründeki temalar ve eğilimlerin analiz edilmesi amacıyla bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmış, ortak kelime analizi yapılmıştır. Bu analiz, literatürde hangi konuların ön planda olduğunu ve hangi temaların sıkça tartışıldığını belirlemeyi hedeflemiştir.
3. Sınıflandırma ve Tematik Analiz: Bibliyometrik analiz sonuçları belirli temalar altında gruplandırılmış ve bu temalar, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumluluk odaklı tasarım anlayışının temel ilkelerinin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Böylece, literatürde tespit edilen yaklaşımlar sistematik bir çerçeveye oturtularak eğitime entegre edilebilir bir yapıya dönüştürülmüştür.
4. Uygulama Önerilerinin ve Ders Modelinin Geliştirilmesi: Son aşamada, elde edilen bulgular doğrultusunda içmimarlık eğitime sosyal sorumluluk odaklı tasarımın entegrasyonunu destekleyen müfredat önerileri geliştirilmiş ve bu çerçevede bir ders modeli oluşturulmuştur.

1.BÖLÜM: TASARIMIN SOSYAL BAĞLAM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

"Tasarım, formlar ve renklerle oynanan zararsız bir oyun olmaktan çok daha fazlasıdır hem dış dünyayı hem de içsel dengelerimizi değiştirir." Richard Neutra, 1954.

1950'lerden bu yana, tasarım kelimesinin benimsenmesi ve uygulanması hem tür hem de kapsam olarak sürekli genişlemektedir. Günlük olarak kullandığımız nesnelerin ve mekânların tasarımından şehirlere, manzaralara, uluslara, kültürlere, bedenlere, genlere, siyasi sistemlere ve gıda üretme şeklimizden seyahat etme, araba yapma ve koyun klonlama şekillerimize kadar uzanmaktadır (Latour, 2012). Anlamı kimin kullandığına, uygulanışına ve hangi bağlamda kullanıldığına bağlı olarak değişen *tasarım* kelimesi birçok anlam içermektedir. Birincisi, bir bütün olarak bir disiplinin genel kavramını belirten bir isimdir. İkincisi ise eylem ya da süreç belirten bir fiildir. Üçüncüsü de bir isimdir ve bir konsept veya teklif anlamına gelir. Son kullanım ise yine bir isimdir ve bir tür bitmiş ürüne işaret eder, fikir hayata geçirilmiştir. Peki tasarım anlamlı ve bütüncül bir şekilde nasıl anlaşılabilir? Tasarım, insan olmanın temel özelliklerinden biridir ve insan yaşamının kalitesinin önemli bir belirleyicisidir. Herkesi, her gün, yaptıklarının her yönünün her ayrıntısında etkiler. Bu nedenle de son derece önemlidir (Heskett, 2002, s. 2-4).

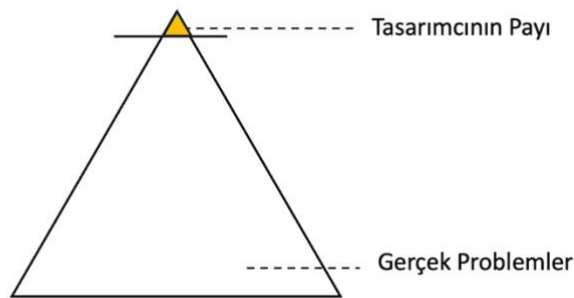
Uluslararası Tasarım Konseyi (URL-1) tasarımı *"Tasarım, estetik, işlevsel, bağlamsal, kültürel ve toplumsal hususları dikkate alarak bir kişi -bir kullanıcı- ve insan yapımı çevre arasındaki etkileşime odaklanan bir araştırma ve uygulama disiplini"* şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere tasarım, yalnızca estetik ve işlevsellikten ibaret olmayan, aynı zamanda sosyal ve çevresel sorumlulukları da içeren çok boyutlu bir disiplindir. Özellikle günümüz dünyasında, doğal kaynakların hızla tükenmesi ve iklim değişikliğinin etkilerinin daha görünür hale gelmesi, tasarımın topluma olan sorumluluğunu ve çevreye duyarlılığını yeniden gözden geçirme zorunluluğunu doğurmuştur. Bu doğrultuda, tasarım sadece bir yaratım süreci değil, aynı zamanda etik bir duruş ve toplumsal bir eylemdir. Tasarımcılar, topluma ve çevreye duyarlı etik, entelektüel ve sanatsal bir sorumluluk geliştirmek konusunda profesyonel bir yükümlülüğe sahiptir.

Tasarımın topluma ve çevreye duyarlı olması gerektiği fikri on dokuzuncu yüzyılın sonlarında seri üretime ve daha insani değerlere geri dönüşe yönelik özel bir endişeye karşı ortaya çıkmıştır. William Morris'ten Walter Gropius'a, Buckminster Fuller'dan Victor

Papanek'e, Richard Buchanan'dan John Thackara'ya, Nigel Whiteley'den Bruce Mau'ya kadar tasarım düşünürleri, yıllar önce sosyal açıdan faydalı tasarımı savunarak piyasa öncülüğündeki tasarım paradigmasını sorgulamaya başlamıştır (Thorpe & Gamman, 2011, s. 218; Melles, de Vere, & Misic, 2011, s. 143).

Tasarımı daha iyi bir dünya yaratmak için bir araç olarak kullanmayı öneren öğretilerin ve düşüncelerin kaynağı Buckminster Fuller'ın çalışmalarına kadar uzanır. Fuller (1969), insanların Dünya'yı önemseme ve sürdürme sorumluluğunu üstlenmedikçe, Dünya'nın işlevlerinin tehlikeye gireceğini ve hatta çökeceğini savunmuştur. Fuller, insanlar tarafından çevreye uygulanan baskılardan ilk endişe duyan olmasa da (bilimsel endişelere, Alexander von Humboldt'un on sekizinci yüzyılın sonları/on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki metinlerinde rastlanabilir) bu endişeleri mühendislik ve tasarım bağlamında çerçeveleyen ilk kişidir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020, s. 7-8).

Victor Papanek'in 1971'de yayımlanan "Gerçek Dünya İçin Tasarım" kitabı ise tasarımın çevresel ve sosyal sorumluluklarını vurgulayan ilk kapsamlı çalışmadır (Melles, de Vere, & Misic, 2011, s. 144). Papanek, tüketimi teşvik etmedeki ve dolayısıyla ekolojik ve sosyal bozulmaya neden olan rolüne işaret ederek tasarım faaliyetine derinlemesine bir eleştiri sunmuştur. Yalnızca tasarım faaliyetinin çıktılarını iyileştirmeye değil, aynı zamanda profesyonel bir yükümlülük olarak dönüşümünü teşvik etmeye odaklanan bir tepkiyi yansıtmıştır. Papanek'in ilerletmeye çalıştığı şey, etik kaygılar tarafından yönlendirilen bir tasarım pratiğidir (Tromp & Hekkert, 2019, s. 8).

Şekil 1: Papanek'in tasarımda sosyal katılım eksikliğini açıkladığı şema

Papanek (1972) tasarımda sosyal katılım eksikliğini açıklamak için Şekil 1'deki üçgeni bir tasarım problemiyle eşleştirirerek, endüstrinin ve tasarımcılarının kendilerini gerçek

ihtiyaçlara yöneltmeden sadece azınlıklar için tasarım yaptıklarına dair eleştirilerde bulunmuştur (Papanek, 1972, s. 68). Tasarımcıların ne kadar iyi eēitilmiş olurlarsa olsunlar, etik, entelektüel ve sanatsal bir sorumluluk duygusuna sahip olmadıkları sürece, seri üretim ve özel sermaye sistemi altında yaşam kalitesine büyük zarar vereceklerini ifade etmiştir (Papanek, 1972, s. 34).

Hl azınlıklar için mi tasarlıyoruz? Gerçek şu ki, hepimiz hayatımızın bir döneminde ocuēuz ve hayatımız boyunca eēitime ihtiyaç duyuyoruz. Neredeyse hepimiz ergen, orta yaşlı ve yaşlı oluyoruz. Hepimiz ēretmenlerin, doktorların, diş hekimlerinin ve hastanelerin hizmetlerine ve yardımlarına ihtiyaç duyarız. Hepimiz zel ihtiyaç gruplarına aitiz, coērafi veya kültürel konumumuz ne olursa olsun hepimiz az gelişmiş ve gelişmekte olan bir zihin ülkesinde yaşıyoruz. Hepimizin ulaşıma, iletişime, ürünlere, araçlara, barınaēa ve giysiye ihtiyaı var. Temiz su ve havaya sahip olmalıyız... (Papanek, 1972, s. 79-80).

Papanek'in bu eleştirileri içeren kitabı, tasarım tarihinde genellikle sosyal sorumluluk sahibi tasarım tartışmalarının başlangıcı olarak kabul edilmekte ve sosyal açıdan sorumlu tasarım ile ilgili kavramlara büyük ölçüde ilham veren temel bir referans olarak görülmektedir (Tromp & Hekkert, 2019, s. 8). 1972'de Papanek ile başlayan sorumlu tasarım anlayışı, sosyal, kültürel ve çevresel sorunlara çözüm arayan tasarım yaklaşımlarının kaynaēını oluşturmuştur.

Manzini (2006), tasarımcıların olumlu niyetlerine raēmen sürdürülemez bir refah anlayışını teşvik ettiēine dair düşüncelerini "...Getiēimiz yüzyılda, tasarımcılar en olumlu niyetlerle hareket ettiklerinde bile, bir bütün olarak, yani tasarım topluluēu olarak dřnldēnde, felaket getiren bir makinenin çarklarını yaēlayan, daha doērusu sürdürülemez bir refah fikrinin aktif aracıları olmuşlardır" cümleleri ile ifade etmiştir. Bu refah anlayışının özellikle Batı'da yaygın olan tüketim alışkanlıklarına dayandıēı ve bu modelin dünya çapında sürdürülemez olduēunu, büyük ekolojik ve toplumsal sorunlara yol atıēı belirtilmiştir. Ayrıca, sürdürülebilir bir refah modeli geliştirme gerekliliēi vurgulamış ve bunun tasarımcıların etik bir görevi olduēu ifade etmiştir (Manzini, 2006, s. 9-10).

Fuller'in sonuçlarından kaygı duyduēu, Papanek'in eleřtirdiēi ve dönüşümün gerekliliēini net bir şekilde vurguladıēı ve Manzini'nin *sürdürülemez bir refah fikri* olarak tanımladıēı tasarım yaklaşımları günümüzde de etkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Ancak bu

yaklaşımların yanında 1970’li yıllardan bu yana ele alınan ve ortak kaygısı daha iyi bir dünya yaratmak olan tasarım yaklaşımları ortaya çıkmış ve çeşitlenerek çoğalmıştır.

Politik tasarım, tasarım aktivizmi, sosyal inovasyon için tasarım, kamusal tasarım, eko-tasarım, topluluk tasarımı, sosyal olarak sorumlu/tepkisel tasarım, kapsayıcı tasarım, piramidin tabanı için tasarım, ortak tasarım, katılımcı tasarım, suça karşı tasarım, sürdürülebilirlik için tasarım, sosyal etki için tasarım, herkes için tasarım, davranış değişikliği için tasarım vb. isimlendirilişleri ve ait oldukları üst başlıkların farklılığına rağmen tüm bu yaklaşımlar, tasarımın toplumsal sorumluluk ve etik değerlerle bütünleşmesi gerektiğini savunarak, ticari kârın ötesinde toplumsal faydayı ön plana çıkarır. Tasarımcıların, etik kaygılar ve sosyal değerleri tasarım süreçlerine entegre etme çabası, Papanek’in gerçek ihtiyaçlara odaklanan tasarım anlayışıyla uyum içindedir (Tromp & Hekkert, 2019, s. 13)

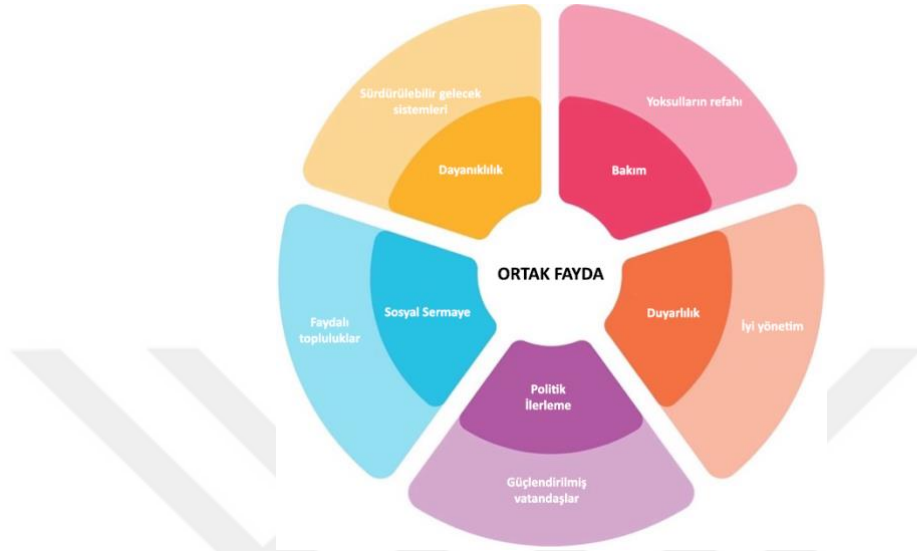
Bu yaklaşımları anlamak tezin akışı için önem arz ettiğinden bu bölüm kapsamında sosyal sorumluluk sahibi tasarım üst başlığı altında farklı bakış açıları ve tasarım yaklaşımları incelenecektir. Ardından bu yaklaşımları literatür perspektifi ile incelemek ve kavramsal yapıya dair değerlendirmeler yapmak amaçlanmaktadır.

1.1. Sosyal Sorumlu Tasarım Kavramı

Tasarım, sosyal sorumluluk çerçevesinde ele alındığında, tasarımcıların sosyal sorunlara çözüm üretme ve bu süreçte sorumlu davranma isteği ile toplumun yararına tasarım yapma motivasyonu olarak tanımlanabilir (Akdur Gürdere, 2016). Tromp ve Hekkert (2019), sosyal sorumlu tasarımı, yalnızca zarardan kaçınmayı amaçlayan geleneksel yaklaşımların ötesine geçerek, toplumsal gelişime aktif olarak katkıda bulunan tasarımlar yaratmayı hedefleyen bir anlayış olarak tanımlamakta ve tasarım pratiğinin sosyal sorumluluk çerçevesinde dört temel soru üzerine temellendiğini ifade etmektedir: Tasarımın insanlar ve gezegen üzerindeki etkisi nasıl ele alınmalıdır? Bir tasarım, kullanım sürecinde istenmeyen etkileri nasıl önleyebilir veya insanlar ve gezegen için daha iyi etkiler nasıl yaratabilir? Tasarım sonucundan etkilenenler, sürece nasıl dahil edilerek söz sahibi olabilir? Tasarım, toplumsal ihtiyaçları ele almak ve kamusal değer yaratmak için ticari bir odağın ötesine nasıl geçebilir?

Sosyal sorumlu tasarımın çeşitli yorum ve uygulamalarına netlik kazandıran bir çerçeve sunmayı amaçlayan Tromp & Vial (2023) ise, tüm sosyal sorumlu tasarım faaliyetlerinin ve

projelerinin ortak noktasının öncelikle kamu yararına hizmet etmek olduğunu belirtmektedir. Bu temel düşünce üzerine kurguladıkları Sosyal Tasarım Bileşenleri çerçevesi (Şekil 2) sosyal tasarımın farklı değer ve hedeflerini kapsayan beş ana bileşenden oluşmaktadır (Tromp & Vial, 2023).

Şekil 2: Sosyal Tasarım Bileşenleri çerçevesi (Tromp & Vial, 2023'ten çevrilerek uyarlanmıştır.)

Bu beş bileşen aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

- Bakım odaklı tasarım: Bu yaklaşım, dezavantajlı bireylerin veya grupların yaşam standartlarını iyileştirmeye odaklanır. Tasarım, savunmasız, dezavantajlı, yeterince temsil edilemeyen, yetersiz hizmet alan veya marjinalize edilmiş insanların özel ya da temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir araç olarak görülür. Ulusal düzeyde yoksullar, evsizler, yaşlılar ve engelliler gibi gruplara yardım etmeyi hedeflerken, küresel ölçekte yaşam kalitesini kabul edilebilir bir düzeye getirememiş topluluklara yönelik çözümler sunmayı amaçlar. Kabul gören, olması gereken yaşam standartları ile belirli bir insan grubunun mevcut yaşam kalitesi arasındaki fark, bakım odaklı tasarımın güdüleyici unsurudur. İnsani tasarım, kapsayıcı tasarım, herkes için tasarım, piramidin tabanı tasarımı, bu başlık altında ele alınabilecek yaklaşımlardandır.
- Duyarlılık odaklı tasarım: Duyarlılık odaklı tasarım, kamu ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların yararlanıcılarının ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarını sağlamayı

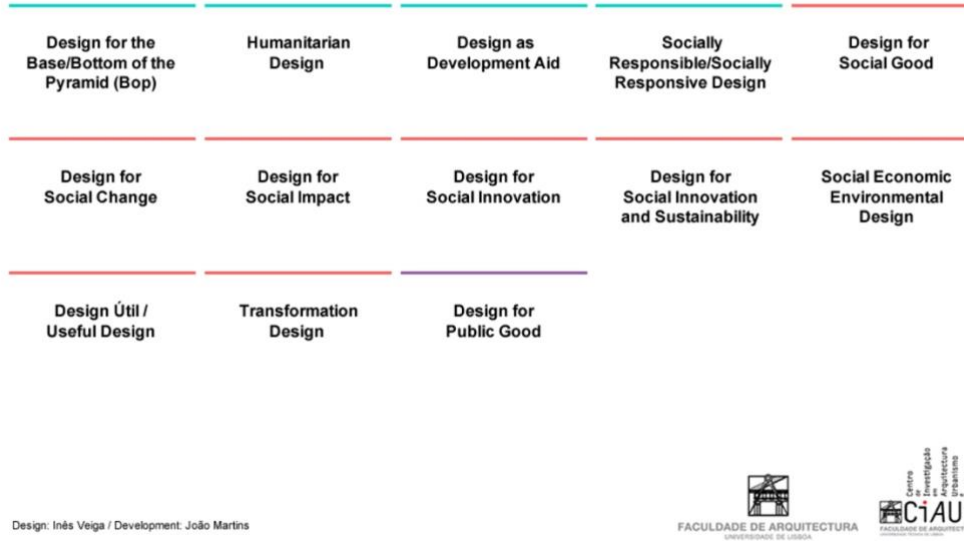
hedefler. Bu kuruluşların bilgi, beceri ve vizyonlarını geliştirmeyi, ayrıca süreçlerini, performanslarını ve çalışma yöntemlerini daha iyi hale getirmeyi amaçlar ve özellikle organizasyonun kültürünü ve düşünce yapısını sorgulayıp dönüştürmek üzere yapılandırır. Kamu/kâr amacı gütmeyen kuruluşların problem çözme süreçleri ve yenilik stratejilerini tasarım düşüncesi, yöntemleri, araçları ve teknikleriyle önemli ölçüde iyileştirebileceği düşüncesi, duyarlılık odaklı tasarımın güdüleyici unsurudur. Politika tasarımı, kamu tasarımı, sivil teknoloji tasarımı veya kamu sektörü inovasyonu bu başlık altında ele alınabilecek yaklaşımlardandır.

- **Politika ilerleme odaklı tasarım:** Politika ilerleme odaklı tasarım, özgürlük kısıtlamalarını sorgulamak ve adaletsizliklerle mücadele etmeyi, vatandaşların güçlendirilmesini ve güç dağılımında iyileşmeyi hedefler. Odak noktası, yönetim yapılarındaki güç ilişkileri ve bu yapılarla ilişkili ideolojilerdir. Özellikle kadınlar, LGBTQ+ topluluğu, siyah insanlar, gençler, yaşlılar gibi belirli grupların yönetim yapıları nedeniyle maruz kaldıkları baskı ve ayrımcılığa odaklanır. Bu tür tasarımın amacı, mevcut yönetim sistemlerine karşı çıkarak bu sistemleri dönüştürmektir. Tasarım aktivizmi, sosyal grafik tasarım (örneğin, broşür ve kampanya tasarımı ya da yetersiz temsil edilen grupların bakış açılarını görsel iletişim yoluyla anlatma) ve sosyal sorunlarla ilgilenen eleştirel tasarım, bu yaklaşımın uygulama alanlarına örnek olarak verilebilir.
- **Sosyal sermaye odaklı tasarım:** Sosyal sermaye odaklı tasarım, insanların bir araya gelerek ortak amaçlar için iş birliği yapmasını destekler ve yeni topluluklar oluşturmayı hedefler. Bu yaklaşım, insanların sosyal etkileşimlerini artırmayı ve daha güçlü ilişkiler kurmayı amaçlar. İnsanlar, ortak değerlere sahip bir topluluğun üyeleri olarak görülür ve bu faaliyetler, birlikte çalışmanın yenilikçi yollarını keşfetmeye odaklanır. Sosyal sermaye odaklı tasarım, sadece ürün veya hizmet geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal organizasyonu da geliştirmeyi hedefler. Yeni hizmetler sayesinde insanlar arasında yeni ilişkiler kurulur ve var olan ilişkiler güçlendirilir. Sosyal inovasyon için tasarım ve paylaşım ekonomisi hizmetlerinin tasarımı bu başlık altında ele alınabilecek yaklaşımlardandır.

- Dayanıklılık odaklı tasarım: Dayanıklılık odaklı tasarım, uzun vadede daha iyi bir gelecek için toplumsal ve ekolojik sistemlerde değişimi başlatmayı hedefler. Bu tasarım yaklaşımı, doğrudan sorunları çözmek yerine, zaman içinde etkisini gösterecek bütüncül değişimler yaratmayı amaçlar. Odak noktası, tüketim, göç, gıda, sağlık ve eğitim gibi hepimizi etkileyen sistemlerdir ve bu sistemlerin birbirine bağlılığını kabul eder. Amaç, bugünkü yapıların optimize edilmiş bir versiyonundan öteye geçerek, köklü ve farklı bir gelecek yaratmaktır. Bu tasarım türü, birey odaklılıktan toplum odaklılığa geçiş yapar ve sistemleri daha sürdürülebilir hale getirmek için paydaşları sürece dahil eder. Disiplinlerarası iş birliği ve öğrenme sürecine zemin hazırlar. Geçiş tasarımı, sistemik tasarım ve stratejik tasarım gibi yaklaşımlar, dayanıklılık odaklı tasarımın temel alanlarıdır. Bu faaliyetler, toplumun geleceğe yönelik farklı bir yön çizmesine katkıda bulunur (Tromp & Vial, 2023, s. 218-223).

Veiga & Almendra (2014), sosyal tasarım alanında kullanılan çeşitli terim ve pratikleri analiz ederek, bu terimleri ortak bir şemsiye altında toplamak ve sosyal tasarımın bir disiplin olarak daha net bir şekilde tanımlanmasına katkı sağlamak amacı taşıyan çalışmalarında kavramsal bir çerçeve önerisinde bulunmuşlardır.

Social Design Practices & Practitioners

Şekil 3:“Sosyal Tasarım Uygulamaları ve Uygulayıcıları” Tablosu Web Sürümü: Ana Sayfa

“Social Design Practice and Practitioners (Sosyal Tasarım Uygulamaları ve Uygulayıcıları)” başlığı ile web sitesinde kullanıma sunulan bu kavramsal çerçevede (URL2) Sosyal Tasarım ana başlığı altında Design for the Base/Bottom of the Pyramid (BoP) (Piramidin Tabanı için Tasarım), Humanitarian Design (İnsani Tasarım), Design as Development Aid (Kalkınma Yardımı Olarak Tasarım), Socially Responsible Design (Sosyal Sorumluluk Sahibi Tasarım), Socially Responsive Design (Sosyal Olarak Duyarlı Tasarım), Design for Social Good (Sosyal İyilik için Tasarım), Design for Social Change (Sosyal Değişim için Tasarım), Design for Social Impact (Sosyal Etki için Tasarım), Design for Social Innovation (Sosyal Yenilik için Tasarım), Design for Social Innovation and Sustainability (Sosyal Yenilik ve Sürdürülebilirlik için Tasarım), Social Economic Environmental Design (Sosyal Ekonomik ve Çevresel Tasarım), Useful Design (Kullanışlı Tasarım), Transformation Design (Dönüşüm Tasarımı), Design for Public Good (Kamu Yararına Tasarım) yaklaşımları bulunmaktadır. Herbir yaklaşım altında süreç, amaç, problem, yaklaşımla ilgili çalışmaların kim tarafından nerede yapıldığına dair bilgilerin yer alması planlanan bir arayüz tasarlanmıştır.

Design for the Base/Bottom of the Pyramid (Bop)				
Use of design, human centered approach and sustainability concerns to create solutions to meet the needs and <i>improve health, income and living conditions of individuals and communities living in absolute poverty, at the base of the (economic) pyramid</i> – the estimated 4-billion people living on incomes less than \$4/day (Whitney & Kelkar 2004).				
Process	Purpose	Problem	Who & Where	
Design Human centered Sustainability	to create to meet to improve	individuals and communities living in absolute poverty, at the base of the (economical) pyramid.	D-REV	U.S.A. ~ India, Haiti, Nepal, Ecuador, Uganda, Kenya, Tanzania, Nigeria, Sri Lanka, Botswana, Bangladesh, Iraq
				
			Base of the Pyramid Program, Faculty of Industrial Design Engineering, TU Delft	The Netherlands ~ Botswana, Brazil, Cambodia, China, Ethiopia, Gambia, Ghana, Guatemala, Honduras, India, Indonesia, Kenya, Madagascar, Tanzania, Vietnam
			Design for the Base of the Pyramid Research, Institute of Design ITT	U.S.A. ~ India, U.S.A.
			D-Lab, MIT	U.S.A. ~ Brazil, Cambodia, El Salvador, Ghana, Guatemala, Haiti, Honduras, India, Nicaragua, Tanzania, Uganda, Zambia

Şekil 4: “Sosyal Tasarım Uygulamaları ve Uygulayıcıları” Tablosu Web Sürümü: İç öge

Bu bölüm kapsamında, Veiga & Almendra (2014) ve Tromp & Hekkert (2019) tarafından sosyal sorumlu tasarım çerçevesinde ele alınan temel sorular ile Tromp & Vial (2023) tarafından geliştirilen Sosyal Tasarım Bileşenleri çerçevesini bir arada değerlendirerek, literatürde sıkça ele alınan sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarını kategorize ederek kavramsal çerçeve oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu çerçevenin temel amacı, sosyal sorumlu tasarım ve içmimarlık arasındaki ilişkiyi daha sistematik bir perspektifle ele alabilmek, ilgili kavramları doğru bir şekilde konumlandırabilmek ve analiz süreçlerinde daha doğru ve kapsamlı yorumlar yapabilmektir.

Bu kavramsal çerçevenin, sosyal sorumlu tasarımın farklı boyutlarını organize etmek ve oluşturulacak müfredat önerisi için altık niteliği taşıyacak şekilde olması planlanmıştır. Temelde altı ana kategoriye ayrılarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmanın temel yöntemi, her yaklaşımı nihai amacına ve hedef kitlesine göre değerlendirmek ve bunları ilgili başlıklar altında bir araya getirmek olmuştur. Bir sonraki başlıkta bu çerçeve ışığında gerekli bilgilere yer verilmiştir.

1.2. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımları ve Uygulamaları

Sosyal tasarım literatüründe tekrar eden temalar ve bu yaklaşımların odaklandığı alanlar dikkate alınarak İnsan Odaklı Yaklaşımlar, Toplum Odaklı Yaklaşımlar, Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar, Çevre Odaklı Yaklaşımlar, Holistik Perspektifli Yaklaşımlar, Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar olmak üzere altı ana kategori belirlenmiş ve her kategori altında temanın odaklandığı amaç, ilişkili tasarım yaklaşımları, hedef kitle açıklanmıştır (Tablo 1).

KATEGORİ	KAPSAM, YAKLAŞIMLAR, HEDEF KİTLE
İnsan Odaklı Yaklaşımlar	Kapsam: İnsan odaklı tasarım yaklaşımları, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitesini artırmayı ve tüm insanlar için eşit şartlar sağlamayı hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Engelsiz Tasarım (Barrier-free Design), Erişilebilir Tasarım (Accessible Design), Evrensel Tasarım (Universal Design), Kapsayıcı Tasarım (Inclusive Design), Herkes İçin Tasarım (Design for All), Dinamik Çeşitlilik İçin Tasarım (Design for Dynamic Diversity), İnsani Tasarım (Humanitarian Design)
	Hedef Kitle: Dezavantajlı bireyler (engelliler, yaşlılar, mülteciler, afetzedeler, azınlıklar), kadınlar, LGBTQ+ bireyler, gençler, yaşlılar, temel yaşam standartlarına erişimde zorluk yaşayan gruplar
Toplum Odaklı Yaklaşımlar	Kapsam: Toplum odaklı tasarım yaklaşımları, toplumların refahını artırmayı, sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmeyi ve yerel toplulukların potansiyellerini ortaya çıkararak dayanışmayı güçlendirmeyi hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Toplum Tabanlı Tasarım (Community-Based Design), Katılımcı Tasarım (Participatory Design), Ortak Tasarım (Co-Design), Sosyal İnovasyon için Tasarım (Design for Social Innovation), Kamu Yararına Tasarım (Public Interest Design), Piramidin Tabanı için Tasarım (Design for the Base of the Pyramid)
	Hedef Kitle: Yerel topluluklar, mahalle sakinleri, düşük gelirli bireyler, kırsal alanlarda yaşayanlar, eğitime erişimi sınırlı kesimler, kamu alanlarını ve topluluk hizmetlerini kullanan vatandaşlar

Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar	Kapsam: Davranış değişikliği ve farkındalık odaklı yaklaşımlar, bireylerde ve toplumda olumlu davranış değişikliklerini teşvik etmeyi, farkındalık yaratmayı ve toplumsal, çevresel ve kültürel sorunlara yönelik sürdürülebilir çözümler geliştirmeyi hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Tasarım Aktivizmi (Design Activism), Davranış Değişikliği için Tasarım (Design for Behavioural Change), Duygusal Dayanıklı Tasarım (Emotionally Durable Design)
	Hedef Kitle: Bireyler, toplum genelindeki tüketiciler
Çevre Odaklı Yaklaşımlar	Kapsam: Çevre odaklı tasarım yaklaşımları, çevresel sürdürülebilirliği desteklemeyi, doğal kaynakları korumayı ve ekolojik krizlerle mücadele etmeyi hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Yeşil Tasarım (Green Design), Ekotasarım (Ecodesign), Döngüsel Tasarım (Circular Design), Beşikten Beşiğe Tasarım (Cradle-to-Cradle Design), Biyomimikri Tasarım (Biomimicry Design), Onarıcı Tasarım (Restorative Design), Yenileyici Tasarım (Regenerative Design), Dayanıklı Tasarım (Resilient Design)
	Hedef Kitle: Ekosistemler, doğal kaynaklar
Holistik Perspektifli Yaklaşımlar	Kapsam: Holistik perspektifli tasarım yaklaşımları, çevresel, toplumsal ve ekonomik boyutları bir arada ele alarak sürdürülebilir, kapsayıcı ve uzun vadeli sosyal dönüşümleri desteklemeyi hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Sistemik Tasarım (Systemic Design), Geçiş Tasarımı (Transition Design), Dönüşüm Tasarımı (Transformation Design), Stratejik Tasarım (Strategic Design)
	Hedef Kitle: Çevre, toplum
Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar	Kapsam: Deneysel ve keşif odaklı tasarım yaklaşımları, toplumsal, çevresel ve etik sorunlara yönelik yenilikçi ve eleştirel perspektifler sunmayı, alternatif gelecek senaryolarını keşfetmeyi ve bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen yaklaşımları kapsamaktadır.
	Yaklaşımlar: Spekülatif Tasarım (Speculative Design), Futurecraft Tasarım

	Hedef Kitle: Çevre, toplum
--	-----------------------------------

Tablo 1. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımlarının Tematik Sınıflandırması

1.2.1.İnsan Odaklı Yaklaşımlar

Amaç:

- Dezavantajlı bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için yenilikçi, erişilebilir ve sürdürülebilir tasarımlar geliştirmek.
- Engelliler, yaşlılar, mülteciler ve diğer savunmasız gruplar için özel olarak tasarlanmış çözümler üreterek toplumsal eşitliği desteklemek.
- İnsan haklarını savunan, bireysel özgürlükleri teşvik eden tasarım süreçleri geliştirmek.
- Sosyal adaleti merkeze alan ve bireylerin yaşamlarını doğrudan iyileştiren etkili tasarım uygulamaları sunmak.

Hedef Kitle:

- Dezavantajlı bireyler, engelliler, yaşlılar, mülteciler, afetzedeler, azınlıklar, kadınlar, LGBTQ+ bireyler, gençler, yaşlılar.

Yaklaşımlar:

- **Engelsiz Tasarım/ Erişilebilir Tasarım/ Evrensel Tasarım / Kapsayıcı Tasarım/ Herkes İçin Tasarım/Dinamik Çeşitlilik İçin Tasarım**

Bu yaklaşımlar, farklı dönemlerdeki toplumsal ve teknolojik ihtiyaçlara yanıt olarak ortaya çıkmış, ortak amaçları tüm bireylerin eşit fırsatlarla topluma katılımını sağlamak olmuştur (Ostroff, 2011). Engelsiz tasarım (Barrier-free design), 1950’lerde ABD’de Vietnam Savaşı’ndan dönen gazilerin rehabilitasyonu için fiziksel engellerin kaldırılmasını hedefleyen ilk yaklaşımdır ve erişilebilirlik düşüncesinin temelini atmıştır. Bu girişimler, 1961 yılında yayımlanan ANSI (Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü) standardı ile yapılandırılmıştır. Erişilebilir tasarım (Accessible Design), 1970’lerde engelsiz tasarımdan geliştirilerek

özellikle ADA (Amerikan Engelliler Yasası) gibi yasal düzenlemelerle ilişkilendirilmiş ve engelli bireyler için uyarlanabilir çözümler geliştirmeyi hedeflemiştir (Persson vd.,2015).

Evrensel tasarım (Universal Design), mimar Ronald L. Mace tarafından 1980'lerde geliştirilmiş, tüm bireylerin yaş, yetenek ya da yaşam koşullarından bağımsız olarak kullanabileceği çözümleri tanımlayan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu tasarım anlayışı, adil kullanım, esneklik, basitlik, algılanabilirlik, hata toleransı, düşük fiziksel çaba ve erişim için uygun boyut/alan gibi temel prensiplere dayanır (Ostroff, 2011; Persson vd.,2015). Kapsayıcı tasarım (Inclusive Design), özellikle 1990'larda Birleşik Krallık'ta popüler hale gelmiş, ekonomik ve pratik sınırlamaları göz önünde bulundurarak ana akım ürünlerin mümkün olduğunca geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmesini amaçlamıştır (Steinfeld & Maisel, 2012). Kapsayıcı tasarım, herhangi bir yaş veya yetenek seviyesinden bağımsız olarak, en geniş kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir tasarım yaklaşımıdır. Bu tasarım anlayışı, yaşlanan nüfus ve engelli bireyleri topluma daha fazla entegre etme eğiliminden kaynaklanmıştır. Önceki tasarım yaklaşımlarından farklı olarak, yaşlı ve engelli bireyleri bir alt grup olarak ele almak yerine, tüm kullanıcıların fiziksel ve zihinsel farklılıklarını dikkate alan sosyal bir model üzerine inşa edilmiştir. Bu yaklaşımla, bireylerin "engel" deneyimlerinin çevresel ve tasarımsal engellerden kaynaklandığı kabul edilir, bireyin kapasite seviyelerinden veya sağlık durumlarından doğrudan kaynaklanmadığı vurgulanır (Clarkson & Coleman, 2015).

Herkes için tasarım (Design for All), 2000'lerde Avrupa'da sosyal kapsayıcılık ve insan çeşitliliğini desteklemek amacıyla geliştirilmiş ve ürünlerin en geniş kullanıcı kitlesine hitap etmesini hedeflemiştir. Bu yaklaşım, toplumdaki tüm bireylerin eşit katılımını sağlamayı ve hem fiziksel hem de sosyal çevrenin herkes için erişilebilir olmasını hedefler. Ayrıca, kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için tasarım sürecinin her aşamasında kullanıcı katılımını teşvik eder (Persson vd.,2015). Dinamik çeşitlilik için tasarım (Design for Dynamic Diversity), bireylerin bilişsel, fiziksel ve duyuşsal yeteneklerinin zaman içinde değişebileceği farkındalığının arttığı 2000'li yıllar sonrasında, kullanıcıların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilen sistemler ve arayüzler geliştirilmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, tasarımcıların "tipik kullanıcı" paradigmasından uzaklaşarak, özellikle yaşlı bireyler gibi zamanla yetenekleri değişen kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını dikkate alarak erişilebilir arayüzler tasarlamaları savunur (Gregor vd., 2002; Persson vd., 2015).

Bu yaklaşımlar arasında, bireysel ihtiyaçların toplumsal faydaya dönüştürülmesi gibi ortak noktalar bulunurken, evrensel tasarım, kapsayıcı tasarım ve herkes için tasarım geniş kitlelere hitap eder; engelsiz tasarım, erişilebilir tasarım ve dinamik çeşitlilik için tasarım ise daha spesifik kullanıcı gruplarını hedefler. Her biri, toplumda daha kapsayıcı ve erişilebilir bir ortam yaratmak için birbirini tamamlayan kritik stratejiler sunmaktadır.

▪ İnsani Tasarım (Humanitarian Design)

İnsani tasarım, toplulukların yaşam standartlarını iyileştirmeyi, insan onurunu korumayı ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlayan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu anlayış, kriz durumlarında (afetler, yoksulluk, ekolojik bozulma gibi) insanların temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflerken, sürdürülebilir, katılımcı ve insan odaklı çözümler üretir. İnsani tasarım, tasarımı yalnızca bir ürün veya yapı üretme süreci olarak değil, toplumsal dönüşüm ve güçlendirme aracı olarak ele alan bir yaklaşımdır. (Poldma & Yacoub, 2015; Chun & Brisson, 2015).

İnsani tasarımın kökenleri, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin yarattığı toplumsal ve çevresel sorunlara tepki olarak ortaya çıkan sosyal reform hareketlerine dayanmaktadır. Bu dönemde, Arts and Crafts Hareketi gibi girişimler, tasarımın yalnızca üretim odaklı değil, insan merkezli olması gerektiğini savunmuştur. 1970'lerde, tasarımın düşük maliyetli, çevre dostu ve topluluk ihtiyaçlarına uygun olmasını vurgulanmış ve "Uygun Teknoloji Hareketi"ni (Appropriate Technology Movement) şekillendirmiştir. Bu hareket, tasarımın sosyal eşitsizlikleri azaltmak için nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini araştırmıştır. Modern dönemde, özellikle 1990'lardan itibaren, yeni teknolojiler, katılımcı yöntemler ve küresel iletişim ağlarının etkisiyle daha kapsayıcı bir anlayışa evrilmiştir (Hubert & Theocharopoulou, 2015).

İnsani tasarımın temel ilkeleri, adalet ve erişim, sürdürülebilirlik, katılımcılık, insan odaklılık, esneklik ve uyum, kültürel duyarlılık değerleri etrafında şekillenir. Tasarım, kaynakların adil dağılımını sağlamayı ve özellikle marjinalize edilmiş toplulukların ihtiyaçlarını önceliklendirmeyi hedefler. Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik tasarım sürecinin temelini oluştururken, yerel malzemelerin ve yöntemlerin kullanımı ile uzun vadeli etkiler gözetilir. Katılımcılık ilkesi, tasarım süreçlerinin topluluklarla iş birliği içinde yürütülmesini ve onların bilgi, deneyim ve ihtiyaçlarının sürece entegre edilmesini öngörür. İnsani

tasarım, bireylerin temel haklarını ve onurunu koruyarak yaşam kalitesini artırmayı hedefler. Esneklik ve uyum, bu tasarım yaklaşımının vazgeçilmez unsurlarıdır; kriz durumlarına hızlı çözümler sunarken değişen koşullara kolayca uyum sağlayabilen yapılar ve süreçler geliştirilmesini öngörür. Bunun yanı sıra, kültürel duyarlılık ilkesi, tasarımların yerel toplumsal ve kültürel bağlamları dikkate almasını, toplulukların kimlik ve değerlerini yansıtmasını sağlayarak tasarım sürecine derin bir anlam kazandırır. Bu yaklaşımlar, insani tasarımın toplumsal faydayı önceliklendiren, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir felsefe olarak şekillenmesine katkıda bulunur (Chun & Brisson, 2015; Hubert & Theocharopoulou, 2015).

1.2.2.Toplum Odaklı Yaklaşımlar

Amaç:

- Toplumların refahını artırmak ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmek amacıyla, tasarım süreçlerini sosyal, kültürel ve çevresel bağlamlara duyarlı hale getirmek.
- Katılım, iş birliği ve kapsayıcılığı temel alarak, toplumların yaşam kalitesini artıran yenilikçi ve erişilebilir çözümler üretmek.
- Yerel toplulukların kendi potansiyellerini keşfetmelerini sağlayarak sosyal sermayeyi güçlendirmek ve toplumsal dayanışmayı artırmak.

Hedef Kitle:

- Özellikle tasarım süreci sonucunda yaşam çevresi doğrudan değişecek olan topluluklar (yerel topluluklar, mahalle sakinleri vb.)
- Tasarım çözümleriyle yaşam koşulları iyileştirilecek dezavantajlı gruplar (örneğin, düşük gelirli bireyler, kırsal alanlarda yaşayanlar, eğitime erişimi sınırlı olan kesimler),
- Tasarım projelerinin nihai yararlanıcıları (kamu alanlarını ve topluluk hizmetlerini kullanan vatandaşlar gibi)

Yaklaşımlar:

▪ Toplum Tabanlı Tasarım (Community-Based Design)

Toplum Tabanlı Tasarım, 1960'larda insan hakları hareketleri ve savunucu planlama anlayışından etkilenecek ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, bireylerin ve yerel toplulukların yaşam alanlarına dair karar alma süreçlerine katılımını savunan idealist bir yaklaşım benimsenmiştir. Ancak, kaynak yetersizliği nedeniyle birçok proje hayata geçirilememiştir. 1970'lerin sonlarından itibaren, değişen politik ve ekonomik koşullar topluluk için tasarımın daha pragmatik bir yaklaşıma evrilmesine yol açmıştır. Yerel düzeyde ekonomik kalkınma projeleri ve somut eylemler öne çıkarken, tasarım merkezleri tüm süreçlere dahil olmuş ve daha uygulanabilir çözümler geliştirmiştir. 1990'lardan itibaren, toplum tabanlı tasarım akademik ve profesyonel çevrelerde daha geniş bir kabul görmüş, toplumsal ve fiziksel çevreye odaklanan bir süreç olarak gelişimini sürdürmüştür (Comerio, 1984; Toker & Toker , 2006).

Toplum tabanlı tasarım, toplumsal adalet, çevresel eşitlik ve katılımcı karar alma süreçlerini içeren bir yaklaşımdır. Düşük ve orta gelirli topluluklara teknik destek sunmayı ve yerel kapasiteyi artırmayı hedefleyen bu yaklaşım, katılımcı yöntemlerle daha sürdürülebilir ve adil yaşam alanları oluşturmayı taahhüt eder (Rios, 2005; Toker & Toker , 2006).

▪ Katılımcı Tasarım (Participatory Design) ve Ortak Tasarım (Co-Design)

Katılımcı Tasarım (Participatory Design- PD), araçların, ürünlerin, hizmetlerin, çevrelerin ve sosyal sistemlerin tasarım süreçlerine kullanıcıların doğrudan, aktif ve anlamlı bir şekilde katılımını sağlayan, demokratik ve kapsayıcı bir yaklaşımdır. Katılımcı Tasarım, 1960'lar ve 1970'lerdeki sosyal, politik ve sivil haklar hareketlerine dayandırılmaktadır. Bu dönemde, Batı toplumlarındaki insanlar yaşamlarını etkileyen kararlarda daha fazla söz hakkı talep etmiştir. Bu talep, tasarımcıları ve araştırmacıları, kendi uygulamalarıyla bu toplumsal hareketlere nasıl katkıda bulunabileceklerini sorgulamaya yönlendirmiştir. Bu bağlamda, topluluk sanat projeleri, katılımcı topluluk konut planlamaları gibi girişimler ortaya çıkmıştır (Robertson & Simonsen, 2012).

Bu yaklaşımla kullanıcıların yalnızca tasarım sürecine dahil edilmesi değil, aynı zamanda sürecin aktif ve eşit paydaşları olarak görülmeleri hedeflenir. Temelinde, tasarım sürecinin sonuçlarının kullanıcıların yaşamlarını doğrudan etkilediği anlayışı yatar ve bu nedenle adalet, kapsayıcılık, güç dengesi ve demokratik değerler ön planda tutulur. Karşılıklı öğrenmeye dayalı bu yaklaşımda, tasarımcılar kullanıcıların günlük yaşam bağamlarını ve ihtiyaçlarını anlamaya çalışırken, kullanıcılar da tasarımsal ve teknolojik olanakları keşfeder. Tasarım süreci boyunca senaryolar, maketler ve yinelenen prototipler gibi araçlarla katılımcıların tasarım sürecine somut katkılar yapmaları sağlanır. Bağlam temelli ve pratik odaklı bir çerçevede ilerleyen katılımcı tasarım, güç ilişkilerini dengelemeyi, görünmez ya da dezavantajlı bireylere ses vermeyi, teknolojilerin demokratik ve sürdürülebilir bir çerçevede kullanılmasını teşvik etmeyi ve kolektif karar alma mekânizmalarını süreçlere entegre etmeyi amaçlar (Muller vd, 1993; Robertson & Simonsen, 2012;).

Ortak tasarım (co-design), tasarım sürecinden faydalanan bireylerin kendi sorunlarına çözüm üretme sürecine aktif olarak katılmalarını sağlayan, toplum merkezli bir metodoloji olarak tanımlanır (Cruickshank, Coupe, & Hennessy, 2013). Katılımcı tasarım (participatory design) yaklaşımı üzerine temellenen ortak tasarım, iş birliğine daha yapılandırılmış bir yöntemle yaklaşması ve kolektif yaratıcılığı ön planda tutmasıyla öne çıkar. Bu yaklaşım, kullanıcıların yalnızca geri bildirim sağlayan bireyler olmaktan çıkarak tasarım sürecinin eşit bir ortağı haline gelmelerini hedefler ve yaratıcı süreçlere aktif bir şekilde katılmalarını mümkün kılar.

Sanders ve Stappers (2008), ortak tasarımı (co-design), daha geniş bir yaratıcılık kavramı olan "ortak yaratım" (co-creation) sürecinin tasarım projelerine özgü bir uygulaması olarak tanımlamaktadır. Ortak yaratım, iki veya daha fazla kişinin paylaştığı kolektif bir yaratıcı süreci ifade ederken, ortak tasarım bu sürecin yapılandırılmış bir biçimde tasarım projelerine uyarlanmış halidir. Bu yaklaşım, tasarımcıların yanı sıra tasarım eğitimi almamış bireylerin de yaratıcı sürece eşit düzeyde katkı sağlayabildiği bir alan sunar. Ortak yaratım sürecinden evrilen bu model, tasarımcıların, araştırmacıların ve kullanıcıların rollerinin harmanlandığı bir yapıya dönüşmüştür. Böylece kullanıcılar, yalnızca gözlemci ya da geri bildirim sağlayan bireyler olmaktan çıkmış; kendi deneyimlerini ve uzmanlıklarını aktif şekilde tasarım sürecine dahil ederek yenilikçi çözümler üretme sürecine katkıda bulunur hale gelmiştir (Sanders & Stappers, 2008).

▪ Sosyal inovasyon için tasarım (Design for social innovation)

Sosyal inovasyon, mevcut varlıkların (örneğin sosyal sermaye, tarihsel miras, geleneksel zanaatkarlık ve teknolojik kaynaklar) yaratıcı şekilde yeniden birleştirilmesiyle yeni sosyal pratiklerin geliştirilmesini içerir (Manzini, 2014). Sosyal inovasyon için tasarım ise, bu süreçleri desteklemek amacıyla vatandaşların ve toplulukların yaratıcı potansiyelini harekete geçirir. Tasarımcılar, farklı paydaşları bir araya getirerek kolektif hedefler doğrultusunda katılımcı yöntemler uygular ve yenilikçi çözümler üretirler (Mortati & Villari, 2014).

Sosyal inovasyon için tasarım, toplumun karmaşık sorunlarına yaratıcı ve yenilikçi çözümler geliştirmek amacıyla sosyal inovasyon süreçlerini tasarım pratikleriyle birleştiren bir yaklaşımdır. Armstrong vd. (2014) göre bu yaklaşım, yalnızca ticari ya da tüketici odaklı bir çerçeveye sınırlı kalmayıp, sağlık hizmetlerinden uluslararası kalkınmaya, yerel ve merkezi yönetim politikalarına kadar geniş bir alanda toplumsal fayda sağlamayı hedefler. Tasarım, bu bağlamda, sosyal dönüşüm süreçlerini daha görünür, etkili ve sürdürülebilir hale getiren bir araçtır.

Tasarımın işlevi, sosyal inovasyonu sadece bir hedef olarak görmekle kalmayıp, aynı zamanda tasarım süreçlerini şekillendiren bir ilham kaynağı olarak değerlendirmektir. Bu bağlamda, hizmet tasarımı, stratejik tasarım ve insan merkezli yaklaşımlar, sosyal ihtiyaçlara yanıt veren sistemik çözümlerin oluşturulmasında kilit roller üstlenir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020). Örneğin, Rittel'in insan merkezli tasarım anlayışı ve Simon'un sosyal koşulları tercih edilen durumlara dönüştürme hedefi, bu yaklaşımın tarihsel temellerini oluşturan önemli referanslardandır (Mortati & Villari, 2014).

Sosyal inovasyon, tarihsel olarak Viktorya dönemindeki kooperatif hareketlerinden günümüze kadar farklı dönemlerde toplumsal ihtiyaçlara yanıt olarak şekillenmiştir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020). Tasarımın geleneksel olarak endüstri ve kitlesel üretime yönelik nesnelerin tasarlanmasıyla ilişkilendirilmesi, zamanla yerini daha soyut hizmetlere ve topluluk odaklı yaklaşımlara bırakmıştır. Bu dönüşüm, özellikle insan merkezli tasarım ve sistemik müdahalelerin gelişimiyle hız kazanmıştır. Tasarımın sosyal inovasyona olan ilgisi, topluluk odaklı girişimlerin yanı sıra teknolojik yeniliklerle dengeli bir şekilde ele alınmaktadır.

Sosyal inovasyon için tasarımın üç temel ilkesi şu şekildedir:

Katılım: Vatandaşların sürece aktif katılımı, sosyal çözümlerin daha etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlar.

İş Birliği: Farklı paydaşların yaratıcı bir şekilde bir araya gelerek ortak değer yaratması, inovasyonun kapsamını genişletir.

Ağ Kurma: İnsanlar, bilgi, gelenekler ve teknolojiler gibi maddi ve maddi olmayan unsurların ilişkilendirilmesi, sistemik çözümleri mümkün kılar (Mortati & Villari, 2014).

Sonuç olarak, sosyal inovasyon için tasarım, yalnızca bireysel ya da yerel problemlerin çözümünü değil, aynı zamanda geniş ölçekte sistemik değişikliklerin gerçekleşmesini hedefler. Tasarımcılar, bu süreçte, toplumların sosyal dönüşüm potansiyelini harekete geçirerek sürdürülebilir ve kolektif bir geleceğin inşasında önemli bir rol oynar.

▪ **Kamu Yararına Tasarım (Public interest design)**

Kamu Yararına Tasarım, 1960'lardaki *toplum tasarımı* hareketlerinden kaynaklanmıştır. Bu hareket, tasarımı bir sosyal sorumluluk olarak ele almış ve toplulukların fiziksel çevrelerini şekillendirme süreçlerine doğrudan katılmalarını savunmuştur (Saquib, 2019).

2008 Büyük Durgunluk sonrası, ekonomik krizlerin etkisiyle daha esnek ve erişilebilir tasarım uygulamaları ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, tasarım disiplinleri arasında kamu yararına yönelik çalışmalar artış göstermiştir. Geçmişteki toplumsal tasarım hareketlerinden ilham alarak gelişen bu yaklaşım, son yıllarda daha disiplinlerarası ve kapsayıcı bir nitelik kazanmıştır (Kim, 2018; Anderson, 2014).

Kamu Yararına Tasarım, sosyal sürdürülebilirlik ilkesini benimseyen, topluluk katılımını teşvik eden ve tasarımı sosyal adaletin bir aracı olarak ele alan bir yaklaşımdır. Bu anlayış, tasarımı yalnızca estetik veya teknik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda toplumsal fayda sağlayan bir sorumluluk olarak görür. Tasarım sürecinde, özellikle dezavantajlı toplulukların ihtiyaçlarına yanıt vermeyi amaçlar ve bu ihtiyaçların doğrudan karşılanabilmesi için katılımcı yöntemleri önceliklendirir (Saquib, 2019; Kim, 2018).

Kamu Yararına Tasarım, bireylerin tasarım sürecine aktif olarak katılmasını sağlar ve tasarımcıların yalnızca uzman bilgiye dayalı değil, toplulukların bilgisi ve deneyimleriyle şekillenen çözümler üretmelerini hedefler. Bu süreçte, tasarımın erişiminin bir ayrıcalık değil, bir kamu hakkı olduğu görüşü benimsenir. İnsan odaklı, sosyal sorumluluk bilinciyle yapılan bir tasarım anlayışı olan bu yaklaşım, sosyal adalet, çevresel adalet, eşitlik ve katılım gibi değerler üzerine kuruludur (Saqib, 2019; Kim, 2018; Anderson, 2014).

▪ Piramidin Tabanı için Tasarım (Design for the base of the pyramid)

Piramidin Tabanı için Tasarım, genellikle "Piramidin Tabanı" olarak adlandırılan, dünya nüfusunun en alt gelir seviyesini temsil eden insanların ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanır. Bu grup, temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelir ve kaynaklardan yoksundur ve gelirleri genellikle düzensiz ve öngörülemezdir. Çoğunlukla kırsal köylerde, gecekondu mahallelerinde veya kentsel yoksul bölgelerde yaşayan bireylerin eğitim seviyeleri oldukça düşüktür ve çoğu birey formal eğitim alabilme imkanına sahip değildir. Geleneksel iletişim ve dağıtım kanalları aracılığıyla ulaşılması zor olan bu grupta yoksulluk, üç ana boyutta kendini gösterir: temel ihtiyaçları karşılamada gelir eksikliği, sağlık, eğitim, temiz su gibi hizmetlere sınırlı erişim ve sosyal, kültürel ve politik dışlanma (Jagtap vd., 2014).

Piramidin Tabanı için Tasarım yaklaşımı, yoksul toplulukların yalnızca alıcı ya da hedef pazar olarak görülmesini reddederek, onları sürecin bir parçası haline getiren bir dizi temel ilke üzerine kuruludur. İlk olarak, topluluk katılımını merkeze almaktadır; bu ilke, yerel halkın tasarım ve karar süreçlerine aktif olarak dahil edilmesini ve kendi ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirilmesini hedeflemektedir. Bunun yanında, çözümlerin erişilebilir ve uygun fiyatlı olması önemsenmektedir; bu, düşük gelirli toplulukların finansal olarak karşılayabileceği ve kolayca erişebileceği ürün ve hizmetlerin tasarlanmasını sağlamaktadır. Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik, bu yaklaşımın temel taşlarından birini oluşturmaktadır; çözümler, yalnızca mevcut sorunları çözmekle kalmayıp, aynı zamanda gelecek nesiller için de uzun vadeli fayda yaratmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yaygınlaştırılabilirlik ilkesi, başarılı uygulamaların farklı bölgelere kolayca ölçeklenebilmesini ve uyarlanabilmesini mümkün kılmaktadır. Son olarak, birlikte tasarım yaklaşımı, yerel paydaşlarla iş birliği yaparak, çözümlerin kültürel ve sosyal bağlamlara uygun olmasını ve toplulukların güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu ilkeler, Piramidin

Tabanı için Tasarım yaklaşımının yalnızca bir tasarım felsefesi değil, aynı zamanda sosyal dönüşüm için bir araç olmasını sağlamaktadır (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

1.2.3. Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar

Amaç:

- Tasarımı bir araç olarak kullanarak bireylerde ve toplum genelinde farkındalık yaratmak ve olumlu davranış değişikliklerini teşvik etmek.
- Toplumsal, çevresel ve kültürel sorunlara çözüm üretmeyi, bireylerin ve toplulukların sürdürülebilir ve sosyal açıdan faydalı alışkanlıklar geliştirmesini sağlamak.

Hedef Kitle:

- Bireyler, toplum, tüketiciler.

Yaklaşımlar:

▪ Tasarım Aktivizmi (Design Activism)

Tasarım aktivizmi, toplumsal, çevresel ve politik sorunlara doğrudan müdahale ederek bu sorunlara yönelik işlevsel çözümler üretmeyi hedefleyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Temel amacı, bireylerin ve toplulukların mevcut durumlarını iyileştirerek, toplumsal, kültürel ve politik dönüşümleri teşvik etmektir. Tasarım, bu yaklaşımla sadece bir üretim aracı olmaktan çıkar; aynı zamanda toplumsal değişimi tetikleyen bir hareket haline gelir. Aktivistler, net hedefler belirleyerek tasarımı bilinçli bir araç olarak kullanır ve bu süreçte tasarım, sosyal ve çevresel sorunlara yönelik etkili bir dönüşüm aracı olarak konumlanır (Fuad-Luke, 2009; Julier, 2013).

Tasarım aktivizmi, politik aktivizm ve sanat aktivizminden farklı olarak, tasarımın özgün yollarıyla günlük yaşamlara müdahale etme ve bu süreçte değişim yaratma potansiyeline vurgu yapan bir yaklaşımdır. Bu aktivizmin etkisi, yalnızca politik ve estetik unsurların birleşiminde değil, aynı zamanda insanların günlük yaşam deneyimlerini değiştirme biçiminde kendini gösterir. Tasarım nesneleri ve süreçleri, bireylerin gündelik yaşamlarına

müdahale ederek onları toplumsal meselelere dair farkındalık kazanmaya ve bu meselelerle ilgili harekete geçmeye teşvik eder. Bu süreçte, katılımı somutlaştıran ve gündelik pratiklerle bağlantı kuran nesneler ve tasarım süreçleri, bireylerin toplumsal meselelerle daha güçlü bağlar kurmasını hedefler. Böylece, tasarım aktivizmi yalnızca bir estetik veya ideolojik ifade biçimi değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal dönüşüme aktif olarak katılmasını sağlayan bir araç olarak da tanımlanabilir (Markussen, 2013; Julier, 2013).

1970’lerde, radikal tasarım hareketlerinin etkisiyle tasarım aktivizmi belirgin bir kimlik kazanmıştır. İtalyan tasarım grupları (Superstudio, Archizoom, UFO gibi), bilgi sistemleri ve tüketici kültürüne alternatif öneriler sunmuş, katılımcı ve ortak yaratım süreçlerini vurgulamıştır. Topluluk mimarlığı gibi yaklaşımlar ise kullanıcıların tasarım ve planlama süreçlerine aktif katılımını teşvik etmiştir. Victor Papanek’in *Design for the Real World* (1972) kitabı, bu dönemde tasarımın toplumsal sorumluluklarına dair temel bir kaynak haline gelmiş ve aktivist düşüncelerin yaygınlaşmasını sağlamıştır. 2000’lerden itibaren tasarım aktivizmi, neoliberalizme karşı bir tepki olarak yeniden yükselmiş ve sosyal, çevresel ve politik sorunlara daha bilinçli müdahaleler yapan süreçler ve ürünlerle şekillenmiştir. Çağdaş tasarım aktivizmi; sosyal tasarım, topluluk tasarımı, katılımcı tasarım ve eleştirel tasarım gibi yaklaşımları kapsayarak geniş bir hareket haline gelmiştir. Böylece, 1970’lerden günümüze kadar evrilen tasarım aktivizmi hem tarihsel köklerini hem de çağdaş bağlamlarını koruyarak toplumsal dönüşüm için önemli bir araç haline gelmiştir (Fuad-Luke, 2009; Julier, 2013).

▪ Davranış Değişikliği için Tasarım (Design for behaviour/ behavioural change)

Davranış değişikliği için tasarım, bireyleri belirli bir davranışa yönlendirmeyi veya mevcut davranışlarını daha olumlu ve faydalı hale getirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu tür tasarımlar, kullanıcıların motivasyonlarını, alışkanlıklarını ve çevresel bağlamlarını dikkate alarak geliştirilir. Temel olarak, bireylerin günlük yaşamlarında daha sorumlu, sürdürülebilir ve sosyal açıdan yararlı davranışlar sergilemelerini teşvik eder. Tasarımlar, sadece bireylerin bireysel faydasını değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel sürdürülebilirliği de göz önünde bulundurur. Örneğin, enerji tasarrufu cihazları, su tüketimini azaltan ürünler veya sağlıklı yaşam alışkanlıklarını teşvik eden uygulamalar bu alana örnek olarak verilebilir.

Davranış değişikliği için tasarım, bireylerin günlük seçimlerini olumlu yönde etkileyerek hem bireysel hem de toplumsal faydayı artırmayı hedefler (şahin & ifter, 2022).

▪ Duygusal Dayanıklı Tasarım (Emotionally Durable Design)

Duygusal Dayanıklı Tasarım, kullanıcı ile ürün arasında duygusal bir bağ kurulmasını hedefleyen ve bu sayede ürünlerin erken atılmasını önlemeyi amaçlayan yenilikçi bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, ürünlerin sadece fiziksel dayanıklılığına odaklanan geleneksel sürdürülebilirlik yaklaşımlarını eleştirerek, ürünlerin algılanan ömrünü artırmayı ve kullanıcıların ürün değiştirme eğilimlerini azaltmayı hedefler (Chapman, 2005). Teknik olarak işlevsel olan ürünlerin sadece fonksiyonel değil, aynı zamanda estetik, duygusal ve kültürel değerler taşıması gerektiği fikrine dayanır. Bu bağlamda, ürünlerin bireyler için anlam ve değer üretmesi sağlanarak sürdürülebilir tüketim alaşkanlıklarının geliştirilmesi amaçlanır (Nes, 2010).

Duygusal Dayanıklı Tasarım, 1990'ların sonunda, psikolojik eskime sorununa bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojik eskime, ürünlerin teknik olarak işlevsel olmasına rağmen, moda, sosyal statü veya teknolojik yeniliklere uyum gibi nedenlerle kullanıcıların bu ürünleri değiştirme eğilimlerini ifade eder. Bu durum, kısa ömürlü tüketici-ürün ilişkilerinin yaygınlaşmasına ve yüksek miktarda atık oluşmasına yol açmıştır (Chapman, 2005).

Chapman (2005), tüketim alaşkanlıklarımızın arkasındaki psikolojik ve sosyal motivasyonları anlamanın, daha empatik ve kalıcı ürünler geliştirmek için kritik bir adım olduğunu savunur. 20. yüzyılın sonlarında hız kazanan teknolojik ilerlemeler, tüketimi bireyci materyalizme yöneltirken, ürünlerin duygusal ve estetik değerlerini göz ardı etmiştir. Bu bağlamda, Duygusal Dayanıklı Tasarım, başarısız insan-ürün ilişkilerinin atık üretimine yol açtığını vurgular ve bu sorunu çözmek için kullanıcı-ürün ilişkisini yeniden tanımlamayı hedefler.

Duygusal Dayanıklı Tasarım, rnlerin kullanıcılar için duygusal olarak değerli hale gelmesini sağlayacak stratejiler önerir. Bu stratejiler şunları içerir:

- Kişiselleştirme: Kullanıcıların ürünlerini kendi ihtiyaç ve tercihlerine göre zelleştirebilmesini sağlamak.

- Anlam ve Hikâye Katma: Ürünlerin kişisel ya da kültürel anlamlar taşımasını teşvik ederek, duygusal bağ kurma potansiyelini artırmak.
- Uzun Ömürlü Tasarım: Estetik ve işlevsellik açısından zamanla değer kazanan dayanıklı ürünler tasarlamak.
- Duygusal Bağlılık Yaratma: Kullanıcıların ürünlerle uzun vadeli bir ilişki geliştirebileceği empatik tasarımlar sunmak (Chapman, 2005; Nes, 2010).

Bu stratejiler, tüketicilerin ürünlerine bağlılık duymalarını sağlarken, tüketim döngüsünü yavaşlatır ve ürünlerin kullanım süresini uzatır. Böylece, Duygusal Dayanıklı Tasarım, sürdürülebilir tüketim davranışlarının geliştirilmesine katkı sağlar.

Duygusal Dayanıklı Tasarım, tüketim kültürünü dönüştürerek çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak görülmektedir. Kullanıcıların sadece ürünlerin teknik özelliklerine değil, aynı zamanda onlarla olan duygusal deneyimlerine odaklanması, tüketim alışkanlıklarını daha sürdürülebilir bir zemine oturtur. Bu yaklaşım, aynı zamanda tasarımın insani boyutlarını ön plana çıkarır ve bireylerin tüketimle ilişkisini yeniden tanımlar (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

1.2.4.Çevre Odaklı Yaklaşımlar

Amaç:

- Çevresel sürdürülebilirliği desteklemek, doğal kaynakları korumak ve ekolojik krizlerle mücadele etmek.

Hedef Kitle:

- Ekosistemler, doğal kaynaklar.

Yaklaşımlar:

▪ Yeşil Tasarım ve Ekotasarım (Green design and ecodesign)

Yeşil tasarım, ürünlerin çevresel etkilerini azaltmayı hedefleyen ve bu bağlamda ürün özelliklerini optimize etmeye odaklanan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu çerçevede kullanılan

temel stratejiler arasında, malzeme kullanımının azaltılması, geri dönüştürülebilir malzemelerin tercih edilmesi ve zehirli malzemelerin yerine daha güvenli alternatiflerin kullanılması yer alır. Yeşil tasarımın kökenleri, 1970'lerdeki çevresel hareketlere dayanmaktadır. Bu dönemde sürdürülebilirlik, tasarım dünyasında henüz yaygın bir anlayışa dönüşmemiş olsa da çevresel kaygılar giderek önem kazanmaya başlamıştır. 1980'lere gelindiğinde, çevresel farkındalığın artmasıyla birlikte, çevre dostu ürünlerin üretimi ve pazarlanması hız kazanmış ve bu dönemde "yeşil tüketici" kavramı gündeme gelmiştir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Yeşil tasarımın temel prensipleri arasında enerji tasarrufu, geri dönüştürülebilirlik ve ürün dayanıklılığı öne çıkar. Bu yaklaşım, mevcut tüketim ve üretim sistemlerine uyum sağlayarak çevreye duyarlı tasarımlar geliştirmeyi hedeflemiştir. Ancak, yeşil tasarım çevresel sorunların temel nedenlerini yeterince ele almadığı ve daha çok yüzeysel çözümler sunduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Madge, 1997).

1980'lerin sonlarından itibaren yeşil tasarım, çevresel sorunlara yönelik farkındalık yaratmayı başarmış ve bireysel ürün iyileştirmelerine odaklanmıştır. Ancak, genellikle sınırlı etki alanına sahip olan yeşil tasarım, yeni bir "yeşil tüketim" pazarının oluşmasına zemin hazırlamış, daha geniş ölçekli sürdürülebilirlik hedeflerini karşılamada yetersiz kalmıştır (Ceschin & Gaziulusoy, 2020). Eko-tasarım, bu eksiklikleri aşarak, çevresel sorunlara daha sistematik ve kapsamlı çözümler sunan bir yaklaşım olarak 1990'larda ortaya çıkmıştır (Madge, 1997).

Eko-tasarım, ürünlerin çevresel etkilerini tüm yaşam döngüsü boyunca ele alan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, malzeme çıkarımından üretime, dağıtım, kullanım ve nihai bertarafa kadar çevresel etkileri kapsamlı bir şekilde değerlendirir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020). Eko-tasarımın temel amacı, ürünlerin teknik çevresel performanslarını artırırken sürdürülebilirlik vizyonunu merkeze almaktır. Bu doğrultuda, yaşam döngüsü analizleri ve endüstriyel ekoloji gibi bilimsel yöntemlerden faydalanır (Madge, 1997).

1990'larda Avrupa ve Avustralya'da yürütülen EcoDesign ve EcoReDesign projeleri, eko-tasarım anlayışının gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Bu projeler, ürünlerin çevresel etkilerini azaltmayı hedefleyen yenilikçi tasarım örnekleri sunmuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği'nin 2005 ve 2009 yıllarında yürürlüğe koyduğu Ecodesign Framework Directive gibi

yasal düzenlemeler, eko-tasarımı işletmeler için önemli bir kriter haline getirmiştir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Yeşil tasarım ve eko-tasarım arasındaki ilişki, bir evrim sürecini yansıtır; yeşil tasarım, ekotasarımın temelini oluşturmuş, ancak zamanla eko-tasarım daha radikal ve bütüncül bir anlayışa dönüşerek çevresel sorunlara yönelik daha derinlemesine çözümler geliştirmiştir. (Madge, 1997) Bu yaklaşımlar, sürdürülebilirlik odaklı tasarım alanında temel yapı taşlarını oluşturmuş ve daha kapsamlı sistemik yaklaşımların gelişimine zemin hazırlamıştır. (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

▪ **Döngüsel Tasarım (Circular Design)**

Döngüsel tasarım, lineer ekonomi modeline karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Lineer ekonomi, kaynakların çıkarılması, kullanılması ve atılması üzerine kurulu bir modeldir. Bu sistem, planlı eskime, onarımın ekonomik olmaması ve tüketimi teşvik eden stratejilerle sınırlı doğal kaynakların hızla tükenmesine ve büyük miktarda atık oluşumuna yol açmıştır. 20. yüzyılın sonlarında artan çevresel farkındalık ve kaynak kıtlığı, daha sürdürülebilir bir tasarım anlayışının gerekliliğini gündeme getirmiştir (Medkova & Fifield, 2016).

1970'lerde "yeşil tasarım" ile başlayan süreç, çevresel etkileri azaltmaya yönelik tekil çözümler (örneğin geri dönüştürülebilir malzeme seçimi) üzerine odaklanmıştır. 1980'lerde ise eko-tasarım anlayışıyla çevresel kaygılar tasarım süreçlerine entegre edilmiş, ancak hâlâ lineer bir üretim anlayışı egemen olmuştur. 1990'larda sürdürülebilir tasarım yaklaşımı, çevresel kaygıların yanı sıra ekonomik ve sosyal unsurları da dikkate almıştır, ancak yaşam döngüsünün sonundaki atık sorununu tamamen çözmemiştir. 2000'lerden itibaren döngüsel tasarım, kaynakların yenileyici veya geri dönüştürülebilir şekilde tasarlanmasını merkeze alarak, atığın bir sistem girdisine dönüştürüldüğü ve doğal kaynakların korunarak sürdürülebilirliğin sağlandığı bir model sunmuştur (Moreno, Rios, & Charnley, 2016).

Döngüsel tasarım, ürünlerin ve malzemelerin yaşam döngüsünü en üst düzeye çıkararak kaynak kullanımını ve çevresel etkileri en aza indirmeyi amaçlayan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu anlayış, ürünlerin yeniden kullanım, onarım, yenileme, geri dönüşüm ve yeniden üretim gibi kapalı döngülerde tutulmasını hedefler. Döngüsel tasarım, dayanıklılık, modülerlik ve uyarlanabilirlik gibi unsurları göz önünde bulundurarak, yalnızca üretim ve kullanım

süreçlerini değil, ürünlerin kullanım sonrasını da tasarım sürecine dahil eder. Böylece kaynak verimliliği artırılırken, atık miktarı önemli ölçüde azaltılır ve geleneksel lineer ekonomi modeline alternatif bir çözüm sunulur (Medkova & Fifield, 2016).

Bu yaklaşım, endüstriyel sistemlerin bilinçli bir şekilde yenileyici ve onarıcı olacak şekilde tasarlanmasını hedefler. Döngüsel tasarımda, ürünlerin ve materyallerin yaşam döngüsü boyunca teknik ve biyolojik döngülerde sürekli olarak değerlendirildiği, kaynak kullanımının optimize edildiği ve atığın tamamen ortadan kaldırıldığı bir sistem benimsenir. Bu sistem, geleneksel "al-üret-at" modeline karşı çıkarak, kaynakların yeniden kullanıldığı, geri dönüştürüldüğü ve ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyecek şekilde yeniden düzenlendiği bir model ortaya koyar (Moreno, Rios, & Charnley, 2016).

▪ Beşikten Beşiğe Tasarım (Cradle- to- cradle design)

Beşikten beşiğe tasarım, döngüsel tasarım stratejilerinden biri olarak ele alınan ve ürünlerin doğal sistemleri taklit ederek tamamen döngüsel bir yapıda tasarlanmasını hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Michael Braungart'ın kimya alanındaki uzmanlığı ve William McDonough'un mimarlık geçmişinin birleşimiyle 1990'ların sonlarında geliştirilmiştir. Bu tasarım felsefesi, doğanın kapalı döngü sistemi gibi, her ürünün yaşam döngüsü sonunda çevreye zarar vermeden bir kaynak olarak kullanılabileceği bir sistem yaratmayı hedefler. Bu bakış açısı, geleneksel "ekoverimlilik" (eco-efficiency) anlayışının ötesine geçerek, "ekoyeterlilik" (eco-effectiveness) üzerine odaklanır ve "daha az zarar" vermek yerine "daha fazla pozitif etki yapmayı" savunur (McDonough & Braungart, 2003; Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Yaklaşım, sürdürülebilirlik anlayışında geleneksel "cradle-to-grave" (beşikten mezara) modeline alternatif olarak "cradle-to-cradle" (beşikten beşiğe) modeli önerir. Geleneksel yaklaşımların yalnızca zararı azaltmaya odaklandığını vurgulayan yaklaşım, kaynakların tamamen faydalı girdilere dönüştürüldüğü bir sistem önerir. Bu doğrultuda, biyolojik döngüde tamamen doğada çözünerek ekosisteme fayda sağlayan malzemelerin, teknik döngüde ise kimyasal saflığını koruyan malzemelerin yeniden kullanımına odaklanır (McDonough & Braungart, 2003).

Bu tasarım felsefesi, özellikle endüstriyel ekoloji ve dögüsel ekonomi ile ilişkilendirilmiştir. Tekstil sektöründe toksik boyaların kullanılmaması, plastiklerde kimyasal saflığın korunması gibi örnekler, yaklaşımın uygulama alanlarını göstermektedir. Ayrıca, yenilenebilir enerji kullanımı, tasarım süreçlerinin temel stratejilerinden biridir (Toxopeus, Koeijer, & Meij, 2015). Bu yaklaşımın uygulanabilirliği, üretim sistemlerinin dönüşümü sırasında karşılaşılan yüksek maliyetler gibi faktörler nedeniyle sınırlı olabilir. Yine de beşikten beşiğe tasarım felsefesi, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği birleştirerek, dögüsel ekonomiye temel oluşturan yenilikçi bir çerçeve olarak öne çıkmaktadır (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

▪ **Biyomimikri Tasarım (Biomimicry design)**

Biyomimikri yaklaşımı, modern anlamda 1990'ların sonunda Janine Benyus'un çalışmalarıyla sistematik bir çerçeveye oturtulmuştur. Benyus'un 1997'de yayımladığı *Biomimicry: Innovation Inspired by Nature* adlı kitabı, bu tasarım anlayışının temel taşlarından biridir. Ancak biyomimikrinin kökeni daha eski dönemlere dayanır. Örneğin, Leonardo da Vinci'nin kuşların uçuş mekânizmasını inceleyerek uçuş teknolojileri geliştirme çabası bir biyomimikri örneği olarak görülebilir. Ayrıca, Otto Schmitt'in 1960'larda yaptığı çalışmalar bu yaklaşımın öncüsü kabul edilmektedir (Kennedy vd., 2015; Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Benyus'un çalışmaları, biyomimikrinin sadece bir tasarım yöntemi değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve inovasyonu birleştiren bir paradigma olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Doğanın tasarım süreçlerinden öğrenmeyi merkeze alan bu yaklaşım hem bilim hem de tasarım dünyasında geniş bir kabul görmüştür (Maglic, 2012; Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Biyomimikri, doğadan ilham alarak doğal sistemlerin ve organizmaların tasarım süreçlerinde rehber olarak kullanıldığı bir tasarım yaklaşımıdır. Bu disiplin, doğanın milyonlarca yıllık evrim sürecinde geliştirdiği çözümleri inceleyerek çevresel sürdürülebilirliği artırmayı ve yenilikçi tasarımlar oluşturmaya hedefler. Biyomimikri, doğayı bir ilham kaynağı olmanın ötesinde, bir mentor ve model olarak görür. Bu yaklaşımın temel amacı, doğadaki dögüsel sistemleri taklit ederek atığı önlemek, malzeme ve enerji kullanımını optimize etmek ve sürdürülebilir tasarım çözümleri geliştirmektir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020; Kennedy et al., 2015).

Biyomimikri, organizmaların form ve işlevlerini, süreçlerini ve ekosistem seviyesindeki döngülerini inceleyerek bunları insan tasarımlarına uyarlar. Bu bağlamda, biyomimikri tasarımı üç ana seviyede uygulanabilir: organizma seviyesi, davranış seviyesi ve ekosistem seviyesi. Örneğin, örümcek ipeğinden ilham alınarak geliştirilen dayanıklı ve hafif malzemeler organizma seviyesini temsil ederken, doğadaki enerji ve malzeme döngülerini taklit eden tasarımlar ekosistem seviyesini ifade eder (Maglic, 2012; Kennedy vd., 2015).

▪ **Onarıcı ve Yenileyici Tasarım (Restorative & Regenerative Design)**

Onarıcı Tasarım, çevresel tasarım anlayışını sürdürülebilirliğin ötesine taşıyarak, doğal sistemleri eski sağlıklı ve dengeli hallerine geri döndürmeyi amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanır. Bu tasarım anlayışı, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki olumsuz etkilerini sadece hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda bu etkileri tersine çevirerek doğanın kendini yenileyebilme kapasitesini destekler. Onarıcı Tasarım, uzun vadeli ve çok disiplinli bir yaklaşımı benimseyerek, doğal sistemlerin rehabilitasyonu ve genişletilmesini hedefler. Bu yaklaşım, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik ederken, fosil yakıtlara ve yenilenemeyen kaynaklara olan bağımlılığı aşamalı olarak azaltır. Aynı zamanda yoğun kentsel alanların doğal ekosistemlerle yeniden bütünleştirilmesini ve doğal yaşam alanlarının genişletilmesini önceliklendirir. İnsan-doğa ilişkisinin yeniden tanımlanmasını ve insanların doğayla daha uyumlu bir yaşam biçimine geçişini amaçlayan yaklaşım, çevresel tasarımın nihai hedefini doğanın sağlık, çeşitlilik ve güzelliğini geri kazandırmak olarak belirler. Bu anlayış, doğaya duyulan saygıyı artırmayı ve çevresel bozulmayı önlemenin ötesinde, doğal sistemlerin yeniden inşasını toplumsal bir öncelik haline getirmeyi vurgular (Toros, 2011).

Yenileyici Tasarım, insan ve doğal sistemlerin birlikte evrimleşmesini destekleyen, ekosistemlerin yenilenmesine odaklanan bir tasarım yaklaşımıdır. İlk kez 1990'larda John Tillman Lyle tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınan bu kavram, doğal döngülerin taklit edilerek insan yapımı sistemlerin sürdürülebilir ve yenileyici olabileceğini savunur. Lyle'in *Regenerative Design for Sustainable Development* adlı eseri, yenileyici tasarımın yalnızca çevresel zararları azaltmayı değil, aynı zamanda ekosistemleri ve toplulukları iyileştirmeyi hedeflediğini ortaya koymuştur. 2000'lerde Regenesys Group gibi organizasyonlar, bu felsefeyi pratik modellerle uygulamaya geçirerek, yerel bağlama özgü çözümler

geliştirmiştir. Yenileyici tasarım, sürdürülebilirliğin ötesine geçerek ekolojik ve toplumsal sağlığı artıran, döngüsel ve bütüncül bir yaklaşımı benimsemekte ve inşaat, tarım, şehir planlama gibi alanlarda yenilikçi çözümler sunmaktadır (Mang & Reed, 2020).

Onarıcı tasarım, zarar görmüş ekosistemleri sağlıklı bir duruma geri döndürmeyi ve doğayı yaşamın bir parçası haline getirerek bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığını destekleyen bir yapıyı çevre yaratmayı hedefler. Bu yaklaşım, özellikle ekolojik restorasyon ve topluluk yararına odaklanırken, insan ve doğa arasındaki etkileşimi artırmayı temel alır. Yenileyici tasarım ise daha bütüncül bir yaklaşımla ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları bir araya getirir. Bu kavram, şehirlerin uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir "kendini yenileyebilme yetisi" oluşturmayı amaçlar ve yalnızca mevcut durumu iyileştirmekle kalmayıp, sistemleri daha ileri bir noktaya taşımayı hedefler. Özetle, onarıcı tasarım bir "durumu eski haline döndürmeyi" ifade ederken, yenileyici tasarım "durumu daha iyi bir hale getirme" üzerine yoğunlaşır (He & Reith , 2022).

▪ **Dayanıklı Tasarım (Resilient Design)**

Dayanıklı Tasarım, beklenmeyen olaylara ve krizlere karşı fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik sistemlerin direnç gösterme ve hızlı toparlanma kapasitesini artırmayı hedefleyen çok boyutlu bir tasarım yaklaşımıdır. Doğal afetler, iklim değişikliği ve insan kaynaklı krizler gibi tehditlere karşı geliştirilen bu yaklaşım, yalnızca kriz anlarında değil, günlük yaşamda da güvenliği, işlevselliği ve yaşam kalitesini destekler. Bu kavram, sürdürülebilirlik hareketinin bir uzantısı olarak çevresel etkilerin azaltılmasının ötesine geçerek, insan yerleşimlerini ve yapıyı çevreyi daha dayanıklı ve uyumlu bir geleceğe hazırlamayı amaçlar (Wilson & Lazarus, 2020; URL-3).

Dayanıklı tasarımın temel prensipleri çeşitlilik, esneklik ve yerel kaynakların kullanımıdır. Bu prensipler, sistemlerin aksamalara karşı işlevselliğini koruyabilmesi için pasif sistemlerin önceliklendirilmesi ve manuel yedekleme çözümlerinin kullanılması gibi stratejilere dayanır. Örneğin, binaların şiddetli hava olayları, sel ve yangın gibi etkilerle başa çıkabilecek şekilde tasarlanması, pasif ısıtma ve soğutma stratejileri ile elektrik kesintilerinde yaşam koşullarını sürdürülebilir kılacak çözümler geliştirilmesi verilebilecek örnekler arasındadır. Aynı zamanda, yerel ürünlerin ve geleneksel tasarım pratiklerinin modern malzemelerle birleştirilmesi, dayanıklı tasarımın sürdürülebilirlik boyutunu güçlendirmektedir (URL-3).

Dayanıklı Tasarım, proaktif ve reaktif yaklaşımları dengeleyen çok boyutlu bir perspektifle sürdürülebilirlik ve esneklik arasında köprü kurar. Alex Wilson liderliğinde geliştirilen sistematik modeller ve ABD Yeşil Bina Konseyi'nin RELi gibi standartları, bu yaklaşımın çerçevesini netleştirmiştir. Dayanıklı Tasarım, modern dünyadaki çevresel ve toplumsal zorluklara karşı kapsayıcı ve uzun vadeli çözümler sunmayı hedefler (Wilson & Lazarus, 2020; URL-3).

1.2.5. Holistik Perspektifli Yaklaşımlar

Amaç:

- Çevresel, toplumsal ve ekonomik boyutları bir arada ele alarak uzun vadeli sosyal dönüşümleri desteklemek ve geleceğin ihtiyaçlarına yönelik sürdürülebilir, kapsayıcı ve sistemik çözümler geliştirmektir.
- Karmaşık sistemlerin anlaşılmasını, dönüştürülmesini ve daha dirençli yapılar oluşturulmasını sağlamak.
- Çevre ve toplumun karşılaştığı çetrefilli sorunları çözmek için tasarımın yenilikçi, disiplinler arası ve bütüncül potansiyelini harekete geçirmek

Hedef Kitle: Çevre, toplum

Yaklaşımlar:

▪ Sistemik Tasarım (Systemic Design)

Sistemik Tasarım, karmaşık sistemleri anlamak ve geliştirmek için sistem düşüncesini tasarım süreçlerine entegre eden disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Bu yöntem, sistem düşüncesinin analitik yaklaşımını, tasarımın yaratıcı ve uygulamalı yönleriyle birleştirerek sürdürülebilir, kapsayıcı ve uygulanabilir çözümler sunmayı hedefler (Bijl-Brouwer & Malcolm, 2020; Jones & Kijima, 2018). Karmaşık ve çok aktörlü "çetrefilli sorunları" çözmek için etkili bir araç olarak kullanılan Sistemik Tasarım, toplumsal değişim ve dönüşüm odaklı bir uygulama yaklaşımıdır (Jones & Kijima, 2018).

Sistemik Tasarım, 1950'lerde Genel Sistemler Teorisi ile ortaya çıkan sistem biliminin temellerine dayanır. Buckminster Fuller'ın kapsamlı öngörülü tasarım bilimi (comprehensive anticipatory design science) yaklaşımı ve Russell Ackoff ile Bela Banathy'nin sosyal sistem tasarımı üzerine çalışmaları, bu alana öncülük etmiştir. Horst Rittel'in çetrefilli problemler (wicked problem) kavramı ise, tasarımın karmaşık sorunları çözme potansiyelini vurgulamıştır. Günümüzde bu yaklaşım, Relating Systems Thinking and Design (RSD) gibi platformlarla desteklenmekte ve DesignX gibi çağdaş modellerle geliştirilmektedir (Jones & Kijima, 2018).

Sistemik Tasarım, sağlık hizmetlerinden şehir planlamasına, sürdürülebilirlikten sosyal inovasyona kadar geniş bir uygulama yelpazesine sahiptir. Özellikle GigaMapping gibi araçlar, bu yaklaşımın görsel analiz ve çözüm üretme süreçlerini destekler. Bu yöntem, disiplinler arası iş birliğini ve paydaş katılımını teşvik ederek hem insan merkezli hem de teknik odaklı çözümler sunar (Jones & Kijima, 2018).

Sistemik Tasarım, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik arasında denge kurmayı amaçlar. Endüstriyel ekolojiden ilham alarak, sanayi sistemlerini doğal ekosistemler gibi tasarlamayı ve atıkları diğer süreçler için kaynak olarak kullanmayı benimser. Bu yönüyle, kaynak kullanımını optimize ederken çevresel etkileri azaltır (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Sistemik Tasarım, karmaşık sistemlerdeki ilişkileri ve bağımlılıkları anlayarak, sistemleri iyileştirmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yöntem, yalnızca bireysel sorunlara değil, sistemlerin genel yapısına odaklanarak daha dayanıklı ve sürdürülebilir çözümler sunar. Disiplinler arası iş birliği ve uzun vadeli stratejilerle desteklendiğinde, sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlara yönelik kritik bir araç olarak öne çıkar (Bijl-Brouwer & Malcolm, 2020; Jones & Kijima, 2018).

▪ Geçiş Tasarımı (Transition Design)

Geçiş Tasarımı, sosyo-teknik sistemlerin uzun vadeli ve sürdürülebilir dönüşümüne odaklanan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, toplumsal, teknolojik, organizasyonel ve kurumsal yenilikler yoluyla sürdürülebilir bir geleceğe geçişi desteklemeyi amaçlar. Karmaşık sistemlerin çevresel sınırlar içinde işleyebilmesini sağlamak, adil ve etik dönüşüm yollarını benimsemek bu yaklaşımın temel hedefleri arasında yer alır. Tasarım, şehirler,

Üretim-tüketim sistemleri gibi kompleks sistemlerde uygulanabilecek stratejik bir araç olarak konumlandırılmıştır. Geçiş Tasarımı, özellikle 2010'ların başından itibaren tasarım araştırmaları ve uygulamalarında ne çıkmış ve şehirlerin sürdürülebilir dönüşüm için bir laboratuvar olarak kullanılmasını önermiştir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Geçiş Tasarımı, uzun vadeli perspektifler ve sistemik düşünceyi ön plana çıkarır. Bu çerçevede tasarımcılar, karmaşık sorunların yalnızca bireysel ürün veya hizmetlerle değil, tüm sistemlerle bağlantılı şekilde ele alınması gerektiğini vurgular. Süreç, kök nedenlerin geçmişte incelenmesini, güncel bağlantıların anlaşılmasını ve gelecekte arzu edilen vizyonların oluşturulmasını içerir. Paydaş katılımı ve yerel bağamlara duyarlılık da bu yaklaşımın temel unsurlarından biridir. Yerel çözümler, küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle entegre edilerek kapsamlı bir tasarım yaklaşımı ortaya konur (Irwin, 2018; Ceschin & Gaziulusoy, 2020).

Geçiş Tasarımı, özellikle iklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, biyoçeşitliliğin azalması ve toplumsal eşitsizlikler gibi karmaşık, uzun vadeli sorunlarla ilgilenir. Bu tür sorunları ele almak için köklü bir zihniyet ve tutum dönüşümüne ihtiyaç duyulur. Tasarımcılar, paydaşları mevcut varsayımlarını ve kültürel normlarını sorgulamaya teşvik ederek sürdürülebilir çözümler geliştirmek için gerekli zemini hazırlar. Geleneksel tasarım yaklaşımlarının kısa vadeli ve kr odaklı çözümler sunma sınırlılığına karşın, Geçiş Tasarımı disiplinler arası yöntemlerle uzun vadeli ve sistemik bir çözüm erevesi sunar (Irwin, 2018).

Geçiş Tasarımı, sürdürülebilirlik dönüşümleri için kapsamlı bir ereve sunar ve karmaşık problemlerin çözümünde sistemik düşünceyi temel alır. Bu yaklaşım, geleceğe yönelik senaryolar geliştirmek, uzun vadeli stratejiler oluşturmak ve toplumsal yapıları yeniden tasarlamak için güçlü bir araçtır. Uzun vadeli ve etik dönüşümler, paydaş katılımı ve disiplinler arası iş birliği, bu yaklaşımın başarısı için kritik öneme sahiptir (Ceschin & Gaziulusoy, 2020; Irwin, 2018; Irwin, 2015).

▪ **Dönüşüm Tasarımı (Transformation design)**

Dönüşüm Tasarımı, belirsizliklerin ve hızlı değişimlerin hâkim olduğu ağdaş dünyada, toplumsal, ekonomik ve kültürel sorunlara yaratıcı ve eleştirel çözümler sunan bir tasarım yaklaşımıdır. Geleneksel tasarım anlayışlarından farklı olarak, statik kalıplardan uzaklaşır ve

sürekli değişimle şekillenen dinamik süreçlere odaklanır. Bu bağlamda, dönüşüm tasarımı yalnızca bireysel tüketici ihtiyaçlarını değil, toplumun yapısal ve sistemik sorunlarını ele alır. Tasarım bu süreçte bir "değişim ajanı" olarak tanımlanır; belirsizlik, bir sorun değil, yeni düşünce ve eylem biçimlerinin keşfi için bir fırsat olarak görülür (Jonas vd, 2015; Caspers,2023).

Dönüşüm Tasarımı, karmaşık sosyal, ekonomik ve çevresel bağlamlarda çözüm üretebilme potansiyeline sahip bir yöntem ve teorik çerçeve sunar. Disiplinlerarası bir yaklaşımla tasarım, yalnızca estetik bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal değişimlerin öncüsü olarak görülmektedir. İlk kez British Design Council'in 2004 tarihli RED strateji raporunda ele alınan bu kavram, mevcut durumları arzu edilen durumlara dönüştürme hedefiyle tasarımın stratejik bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Caspers, 2023).

Dönüşüm Tasarımı, tasarımın odağını nesnelerden süreçlere, insan davranışlarına ve sistematik değişimlere kaydırır. Bu yaklaşım, geleneksel anlamda estetik kaygıların ötesine geçerek sürdürülebilirlik ve sosyal faydayı merkeze alır. Ürün tasarımından çok süreç ve sistemlerin yeniden yapılandırılmasını hedefleyen bu anlayış, karmaşık toplumsal sorunlara yönelik geniş çaplı ve sürdürülebilir çözümler sunar. Özellikle kamu hizmetleri ve sosyal sistemlerdeki büyük ölçekli dönüşümlerin tasarım yoluyla desteklenebileceği vurgulamaktadır (Jonas vd, 2015; Caspers,2023).

Dönüşüm Tasarımı, iş birliği ve kapsayıcılığı temel alır. Bu süreçte yalnızca profesyonel tasarımcılar değil, kullanıcılar ve diğer paydaşlar da aktif bir rol oynar. Tasarım süreci, devam eden ve evrilen bir yapıya sahip olup, sonuç odaklı bir bitiş noktası yerine sürekli bir gelişim süreci olarak tanımlanır. Bu anlayış, tasarımın bireylerden topluma kadar geniş bir yelpazede pozitif değişim yaratabilecek bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Jonas vd, 2015; Caspers,2023).

▪ **Stratejik Tasarım (Strategic Design)**

Stratejik Tasarım, belirli bir gündemin karmaşıklıklarını derinlemesine anlamaya dayalı, araştırma ve uzmanlık odaklı bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, net stratejik niyetler oluşturmayı, yaratıcı vizyonlar geliştirmeyi ve bu vizyonları gerçekleştirmek için çeşitli yollar tasarlamayı içerir. Ayrıca, daha iyi karar alma süreçleri

tasarlamak ve stratejik düşünceyi teşvik etmek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Tasarımın bu rolü, özellikle ürün ve hizmetlerin çevresel etkilerinin %80'inin tasarım aşamasında belirlendiği dikkate alındığında, politika yapıcıların karar alma süreçlerine önemli katkılar sunmaktadır (Lloyd, 2018; URL-4).

Helsinki Design Lab (HDL), stratejik tasarımı, geleneksel tasarım yaklaşımlarını genişleterek sistemsel ve karmaşık sorunların çözümüne odaklanan bir disiplin olarak tanımlamaktadır. Bu model, problemleri yeniden çerçeveleyerek eylem için fırsatlar yaratmakta ve daha bütüncül, dayanıklı çözümler sunmaktadır. HDL, tasarımı yalnızca ürün veya hizmet geliştirmekle sınırlı bir faaliyet olarak görmemekte, aynı zamanda sağlık, eğitim, iklim değişikliği gibi büyük ölçekli toplumsal zorluklara yönelik çözümler geliştirmek için karar verme süreçlerine entegre etmektedir. Bu bağlamda, stratejik tasarımın, politika yapıcıların karar alma süreçlerinde daha etkin bir araç olarak konumlanması hedeflenmektedir (Lloyd, 2018; URL-4).

Stratejik tasarım, organizasyonlar ve hükümetlerin işleyişine entegre edilerek daha geniş bir etki yaratmayı hedefler. 21. yüzyılın getirdiği iklim değişikliği ve demografik dönüşüm gibi karmaşık toplumsal zorluklar karşısında, stratejik tasarım, bu sorunları daha iyi anlamak ve çözümler geliştirmek için kurumlara gerekli araçları sağlamaktadır. Özellikle henüz deneyimlenmemiş ve mevcut verilerle analiz edilemeyen yeni zorluklarla başa çıkmada kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, stratejik tasarım, disiplinler arası bir araç olarak yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler geliştirme sürecinde merkezi bir konumda yer almaktadır (URL-4; Lloyd, 2018).

1.2.6. Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar

Amaç:

- Mevcut toplumsal, çevresel ve etik sorunlara yönelik yenilikçi ve eleştirel perspektifler sunarak alternatif gelecek senaryolarını keşfetmek.
- Bireyleri ve toplumları geleceğe hazırlamak, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve sürdürülebilir, işlevsel çözümler üretmek için tasarımın sınırlarını genişletmek.

Hedef Kitle: Çevre, toplum

Yaklaşımlar:

- **Spekülatif Tasarım (Speculative Design)**

Spekülatif Tasarım, geleceği eleştirel ve yaratıcı bir şekilde düşünmeyi mümkün kılan, mevcut durumların ötesine geçerek alternatif gelecek senaryoları hayal eden bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yöntem, "ya şöyle olsaydı?" gibi sorular üzerinden geleceğe dair farklı olasılıkları sorgular ve bunları somut, deneyimlenebilir prototipler, nesneler veya görseller aracılığıyla ifade eder. Böylece toplumun empati geliştirme, yenilikçi düşünme ve olası değişimlere hazırlık gibi yetkinliklerini destekler (Tsekleves, Lee, Yong, & Lau, 2022; Barendregt & Vaage, 2021).

Spekülatif Tasarım, yalnızca problem çözmeye odaklanan geleneksel tasarım yaklaşımlarından farklıdır. Bu yöntem, mevcut güç yapılarını ve toplumsal sorunları eleştirel bir bakış açısıyla sorgular ve kamu tartışmaları başlatmayı hedefler. İnsanları eleştirel düşünmeye teşvik ederek, alternatif perspektifler geliştirme olanağı sunar. Ayrıca, bilim, felsefe ve etik alanlarında kullanılan düşünce deneylerinden esinlenir; ancak sadece zihinsel bir süreçten ibaret değildir. Materyal veya görsel temsiller (örneğin prototipler, filmler ve sergiler) aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşarak toplumsal meseleler hakkında daha demokratik tartışmaların önünü açar (Barendregt & Vaage, 2021).

Bu yaklaşım, Anthony Dunne ve Fiona Raby'nin katkılarıyla 2013 yılında daha sistematik bir çerçeveye oturtulmuş ve sosyal hayaller ile alternatif toplumsal yapıların keşfi için güçlü bir araç haline gelmiştir. Spekülatif Tasarım, başlangıçta eleştirel bir tasarım pratiği olarak ortaya çıkmış olsa da, zamanla politika geliştirme, sosyal tasarım ve katılımcı demokrasi süreçlerinde de uygulanmıştır (Tsekleves, Lee, Yong, & Lau, 2022).

- **Futurecraft Tasarım**

Futurecraft, geleceği öngörmeye çalışmak yerine, olası gelecek senaryolarını sistematik bir şekilde tasarlayıp bu senaryoların etkilerini analiz ederek toplumsal tartışma yoluyla şekillendiren bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yöntem, mevcut durumdan yola çıkarak, gelecekteki olasılıkları hayal etmeyi, bu senaryoları test etmeyi ve toplumsal katılım ile en

uygun çözümleri evrimleştirmeyi hedefler. Futurecraft, tasarımı bir keşif ve dönüşüm aracı olarak kullanır; bireyleri ve toplumu, arzu edilen bir geleceği birlikte inşa etmeye teşvik eder. Bu yaklaşım, kısa vadeli pratik çözümler yerine, teknolojik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir geleceğin temelini oluşturmayı amaçlar (Ratti & Claudel, 2015).

Spekülatif tasarım ve Futurecraft tasarım, her ikisi de geleceğe yönelik yaklaşımlar sergilese de farklı amaçlar ve yöntemler benimser. Spekülatif tasarım, alternatif gelecek senaryoları üzerinden düşünsel bir alan yaratmayı hedefler ve toplumsal, etik ve çevresel meseleleri ele alarak insanları eleştirel düşünmeye teşvik eder. “What if?” (Ya olsaydı?) sorusunu temel alarak, kurgusal ürünler ve senaryolar oluşturur. Bu çıktılar estetik ve hayal sayısına dayanırken, bir sorunun doğrudan çözümünden ziyade tartışmalar başlatarak toplumsal farkındalık yaratmayı amaçlar (Tseklevs, Lee, Yong, & Lau, 2022; Barendregt & Vaage, 2021).

Buna karşılık, Futurecraft tasarım geleceği inşa etmeye yönelik daha uygulamalı bir strateji benimser. Kent tasarımı, sürdürülebilirlik ve akıllı şehir uygulamaları gibi alanlarda somut çözümler üretmeyi hedefler. Bu yaklaşım, tasarımı yalnızca hayal üzerine dayalı bir araç olarak görmekten öte, geleceğin ihtiyaçlarına yönelik işlevsel ve yenilikçi stratejiler geliştirmek için bir yöntem olarak ele alır (Ratti & Claudel, 2015).

1.3.Bölüm Sonucu

Bu bölümde, tasarımın sosyal bağlamı ele alınarak, sosyal sorumluluk odaklı tasarımın tarihsel ve teorik temelleri değerlendirilmiş, disiplinin toplumsal, kültürel ve çevresel boyutları vurgulanmıştır. Tasarımın yalnızca bireysel ihtiyaçları karşılamaktan öte, toplumsal sorunlara çözüm sunan ve sürdürülebilirliği teşvik eden bir araç olduğu ortaya konmuştur.

Sosyal tasarım literatüründeki ana temalar doğrultusunda, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımları altı ana kategoriye ayrılmış ve bu çerçevede, ilgili kavramları sistematik bir şekilde ele alarak analiz süreçlerini desteklemek amacıyla oluşturulmuştur. Bir sonraki bölümde, bu çerçevede temel alınarak, sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımlarının içmimarlık eğitim müfredatına entegrasyonunu anlamak için bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiştir.

2.BÖLÜM: SOSYAL SORUMLU TASARIM YAKLAŞIMLARI: ALANYAZIN PERSPEKTİFİ

Bu bölümün amacı, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının içmimarlık eğitime referans olabilecek temel ilkelerini belirlemektir. Bu temel ilkeler doğrultusunda, bir sonraki bölümde içmimarlık müfredatına yönelik öneriler sunmak ve ders modeli geliştirmek için bir altlık oluşturulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarına yönelik bibliyometrik analizler gerçekleştirilmiş ve literatürde öne çıkan temalar, eğilimler ve bu yaklaşımların eğitime katkı sağlayabilecek yönleri sistematik bir çerçeve içinde ele alınmıştır.

2.1. Yöntem: Bibliyometrik Analiz

Yazın incelemeleri, bir araştırma alanındaki bilgileri toplayarak o alanın durumunu ortaya koymak, yazındaki eksikliklere işaret eden çalışma alanlarını belirlemek ve bu doğrultuda araştırma alanıyla ilgili potansiyel konu ve soruları tespit etmek açısından önemli bir rol oynamaktadır (Şimşir, 2022, s. 15). Yazın incelemelerinden bibliyometrik araştırma, niceliksel analizler aracılığıyla (Ellegaard & Wallin, 2015, s. 1810), "bibliyografik verilerin bibliyografik yöntemlerle analiz edildiği sistematik yazın incelemesi" şeklinde tanımlanabilir (Block & Fisch, 2020, s. 308).

Bibliyometrik analiz, herhangi bir araştırma alanındaki çalışmalar, yazarlar, anahtar kelimeler, dergiler, kurumlar ve ülkeler gibi farklı bilimsel öğelerin bilimsel çıktılarının ölçülebilmesi ve bu öğeler arasındaki ilişki-etkileşimlerden hareketle incelenen alanın entelektüel, sosyal ve kavramsal yapısının zaman içinde nasıl geliştiğinin incelenebilmesi için önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır (Aria & Cucurullo, 2017, s. 960). Analizin temel amacı, belirli bir bilimsel alandaki yazını (veya yazının bir kısmını) tanımak, değerlendirmek ve anlamaktır. Bibliyometrik analiz, belirli bir alandaki veya belli bir akademik dergideki yayınların çeşitli bibliyometrik göstergeler (yıllar itibarıyla yayınlanan makale sayısı, konular, çalışma yapan üniversiteleri, alanı yönlendiren dergiler, yazarlar, atıf sayıları, kullanılan anahtar kelimeler vb.) üzerinden sayısal analizler ve istatistikler yardımıyla incelenmesi ve bilimsel iletişime dair bulgular elde etme işlemidir (Cobo vd., 2011, s. 1382-1383).

Çalışma kapsamında, araştırmaların odağını oluşturan konuları tespit etmek amacıyla tercih edilen bibliyometrik analiz tekniklerinden ortak kelime analizi, bir araştırma alanındaki çalışmaların başlık, özet, anahtar kelimelerinde kullanılan kavramlar ve kelimeler arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Aria & Cucurullo, 2017, s. 970). Bir alandaki farklı çalışmalarda iki anahtar kelimenin birlikte bulunması, o kelimeler arasındaki bağlantının bir göstergesidir. Ortak kelime analizi ile kelimeler arasındaki ilişkinin sayısı ölçülerek belirli bir alanın/disiplinin kalıpları ve eğilimleri ortaya çıkartılabilir; bir alandaki hâkim araştırma konularının belirlenmesi ve aralarındaki ilişkilerin görselleştirilmesi sağlanabilir (Öztürk, 2020, s. 14; Donthu vd., 2021, s. 289). Ortak kelime analizi tekniğinde, çalışmanın başlığı, özeti, anahtar kelimeleri veri olarak kullanılmaktadır. Teknik, belli bir alandaki ana konuların veya araştırma alanlarının, en çok çalışılan konuların/kavramların neler olduğu, en çok çalışılan konular/kavramlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, kavramların değişim dinamiklerinin nasıl belirlenebileceğini tespit edilebilir (Bağış, 2022, s. 101).

2.2. Veri Toplama, Analiz ve Değerlendirme Süreçleri

Bibliyometrik araştırmalarda ilgili yazının şeffaf ve tekrarlanabilir bir şekilde belirlenebilmesinde tipik olarak veri tabanının seçilmesi, ilk arama süreci, filtreleme ve veri setinin indirilmesi şeklinde dört adım izlenmektedir (Öztürk, 2020, s. 38). Bu çalışma kapsamında bu dört adım aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

1. Veri tabanının seçilmesi: Çalışma kapsamında, bibliyometrik veri analizi yapmayı sağlayan programlarla uyumlu çalışan, veri setlerini indirmeye olanak sağlayan, günlük olarak güncellenen Web of Science (WOS) veri tabanı tercih edilmiştir. 1997’de Bilimsel Bilgi Enstitüsü tarafından üretilen bu veri tabanı dünyanın en eski ve en yaygın kullanılan, uluslararası kabulü olan önemli bir veri tabanıdır.
2. İlk arama süreci: Her bir konu başlığı farklı anahtar kelime gruplarından oluşmaktadır. WOS veri tabanında temel arama ekranında (Basic Search) arama çubuğuna ilgili anahtar kelime arama alanında KONU (TOPIC)¹ seçeneği seçilerek arama yapılmıştır.
3. Filtreleme: Ulaşılan sonuç ekranında herhangi bir filtreleme yapılmamıştır.

¹ Bu arama seçeneği ile ilgili anahtar kelime başlık, özet, yazar anahtar kelimeleri ve Web of Science anahtar kelimelerinin hepsinde aranır.

4. Veri setinin indirilmesi: İlgili grafiklerin hazırlanmasında kullanılan veriler, sonuç ekranındaki Sonuçları Analiz Et (Analyze Result) seçildikten sonra gelen ekranda Veri tablosunu indir (Download data table) seçeneği ile indirilmiştir. Ortak kelime analizinde kullanılacak veriler, sonuç ekranının sol üst kısmında yer alan dışa aktar (export) butonundan VOSviewer bibliyometrik analiz programında analiz yapmaya uygun şekilde Tab delimited dosya formatında, Kayıtları Tab delimited dosyası olarak dışa aktar (Export Records to Tab delimited File) seçeneğinden Özel Seçim (Custom Selection) seçeneğinden Başlık, Özet, Anahtar Kelime (Title, Abstract, Keyword) seçilerek indirilmiştir. Yazım yanlışı ve tekrar eden anahtar kelimelerle ilgili gerekli düzenlemeler yapıldıktan ve her veri grubu için uygun kesme noktası belirlendikten sonra VOSviewer bibliyometrik analiz programına veriler aktarılmıştır.

Daha sonra VOSviewer bibliyometrik analiz programında elde edilen bibliyometrik ağ analizi haritası yorumlanarak ana temalar ve eğilimler belirlenmiştir. Önce kümenin merkezi anahtar kelimesi ve tüm kümelerde bağlantılı olduğu anahtar kelimeler yorumlanmış, daha sonra küme özelinde anahtar kelimeler ortak anlam ve ilişki düzeyine göre gruplara ayrılmıştır. Temalar, anahtar kelimelerin işaret ettiği bağlamlar doğrultusunda oluşturulmuş ve birbiriyle ilişkisi olmayan anahtar kelimeler tematik analize dahil edilmemiştir. Ortak anlam oluşturmeyen anahtar kelimelerin bulunduğu gruplarda yalnızca merkezi anahtar kelimeler ve bağlantılı olduğu anahtar kelimeler üzerinden bir yorum yapılmıştır. Bibliyometrik analiz sonucunda ortaya çıkan bazı kümeler, anlamlı bir tematik odak oluşturmak için yeterli sayıda merkezi anahtar kelime içermediği veya anahtar kelimeler arasındaki bağlantıları zayıf olduğu için belirgin bir kümeleşme ortaya koyamamıştır. Bu sebeple, belirgin bir tematik yapı sunamayan bu kümeler analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırma kapsamında VOSviewer bibliyometrik analiz programına aktarılan verilerin büyüklüğüne göre kesme noktası tanımlanmıştır. Her veri grubu için içerdiği anahtar kelime sayısına göre daha dengeli bir dağılım sağlayan kesme noktaları tercih edilerek daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde edilmiştir. Belirli bir frekans eşiği kullanmak, hem yeterli sayıda tekrarı olan anahtar kelimeleri dikkate alarak kapsamlı bir analiz yapmayı

sağlamaktadır hem de nadir kullanılan kelimelerin analizin genel akışını bozmasını engellemektedir.

Bibliyometrik analizlerde yayın sayısına göre mantıklı kesme noktalarını belirlemek, analiz edilen veri setinin büyüklüğüne ve odaklanmak istenen bilgiye göre değişiklik gösterebilir. Kesme noktaları belirlenirken, görselleştirme sonuçları sürekli kontrol edilerek en anlamlı eşik değerlerinin seçilmesi gerekir. Örneğin, 100 ile 500 yayın arasında bir veri seti analiz edildiğinde, düşük eşik değerler tercih edilmelidir. Bu durumda, anahtar kelime geçme sıklığı için 1–3 arasında bir eşik değer kullanmak, daha fazla bağlantıyı görselleştirmeye olanak tanımaktadır. Orta büyüklükte, 500 ile 5,000 yayın arasında bir veri seti için eşik değerler biraz daha yüksek tutulmalıdır. Anahtar kelime geçme sıklığı için 3–10 gibi değerler kullanıldığında, gereksiz düğümler filtrelenerek daha merkezi ve önemli terimlerin öne çıkması sağlanabilir. Daha büyük veri setlerinde, yani 5,000 ile 25,000 yayın arasında, daha yüksek eşikler gereklidir. Bu durumda, anahtar kelime geçme sıklığı için 10–30 arasında eşik değerler seçilebilir. Görselleştirmenin karmaşık hale gelmesini önlemek ve daha anlamlı bir ağ haritası oluşturmak için bu değerler denenerek en uygun değer seçilmelidir. Araştırma kapsamında yapılan analizler bu bilgiler doğrultusunda tercih edilen kesme noktaları ile yapılmıştır, bu sayede ana temalar ve eğilimler daha net bir şekilde ortaya konulmuştur.

2.3. Sosyal Sorumlu Tasarım Yaklaşımları Bibliyometrik Analizler

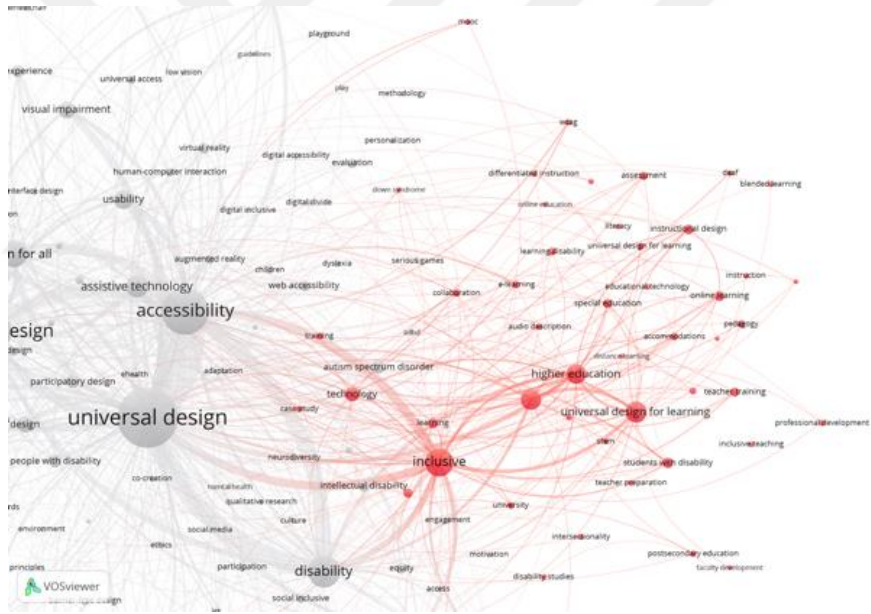
2.3.1. İnsan Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi

İnsan Odaklı Yaklaşımlar konu başlığı için *“barrier-free design” OR “accessible design” OR “universal design” OR “inclusive design” OR “design for all” OR “design for dynamic diversity” OR “humanitarian design”* anahtar kelimeleri ile arama² yapılmıştır ve 1976-2024 yılları arasında 6300 yayına ulaşılmıştır. Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir³), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler incelendiğinde 12789 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 10 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak

² 04.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

³ <https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1NPXrPsJRIw77hLAYAETwMHq9sj2JnT2f>

education (yükseköğretim), inclusive (kapsayıcı), inclusive education (kapsayıcı eğitim), inclusive pedagogy (kapsayıcı pedagojik yaklaşım), inclusive teaching (kapsayıcı öğretim), instruction (öğretim), instructional design (öğretim tasarımı), intersectionality (kesişimsellik), learning (öğrenme), learning disability (öğrenme güçlüğü), literacy (okuryazarlık), mobile learning (mobil öğrenme), mooc (kitlesele çevrimiçi açık ders), online education (çevrimiçi eğitim), online learning (çevrimiçi öğrenme), pedagogy (pedagoji), postsecondary education (ortaöğretim sonrası eğitim), professional development (mesleki gelişim), special education (özel eğitim), stem (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik), students with disability (engelli öğrenciler), teacher preparation (öğretmen hazırlığı), teacher training (öğretmen yetiştirme), teaching (öğretim), technology (teknoloji), training (eğitim), universal design for learning (öğrenme için evrensel tasarım), university (üniversite), wcag (web içeriği erişilebilirlik yönergeleri).

Şekil 6: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 1’de, *kapsayıcılık* anahtar kelimesi 285 tekrar sayısı, 125 bağlantı sayısı ve 589 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Bunun yanında *öğrenme için evrensel tasarım* anahtar kelimesi, 162 tekrar sayısı, 65 bağlantı sayısı ve 218 toplam bağlantı gücü; *kapsayıcı eğitim* anahtar kelimesi ise 149 tekrar sayısı, 60 bağlantı sayısı ve 203 toplam bağlantı gücü ve yükseköğretim ise 144 tekrar sayısı, 71 bağlantı sayısı ve 271 toplam sayısı ile öne çıkmaktadır.

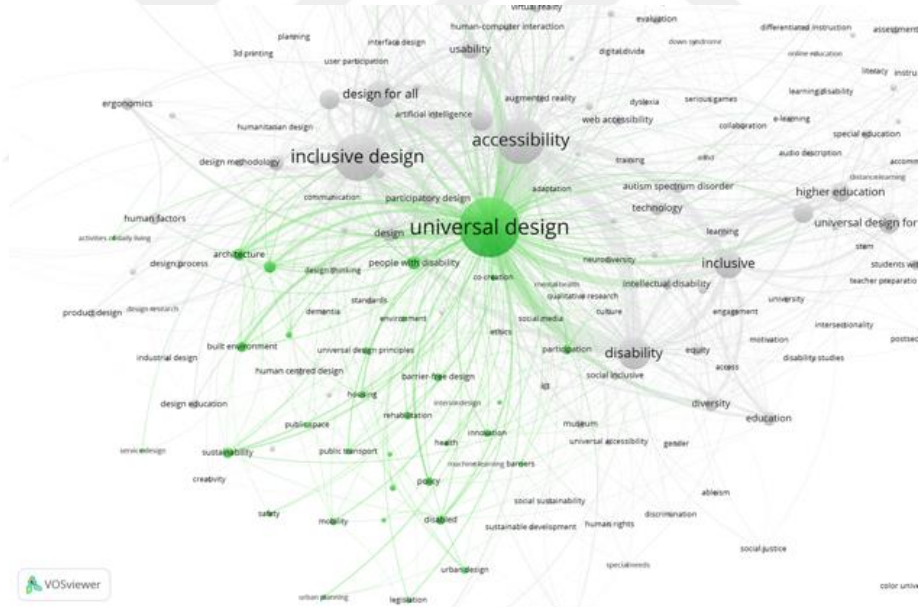
Kümenin merkezi anahtar kelimesi, bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında eğitimin her düzeyinde ele alınan kapsayıcı yaklaşımlara işaret etmektedir. *Kapsayıcı Eğitim ve Pedagoji* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (kapsayıcı eğitim, kapsayıcı pedagojik yaklaşım, kapsayıcı öğretim, evrensel öğrenme tasarımı, engelli öğrenciler, öğrenme güçlüğü, farklılaştırılmış öğretim, özel eğitim, engellilik çalışmaları, down sendromu, işitme engelli) özellikle engelli bireyler için kapsayıcı öğrenme ortamlarının tasarlanması ve farklı ihtiyaçlara yönelik öğretim stratejilerinin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Evrensel öğrenme tasarımı, bireysel öğrenme ihtiyaçlarına yanıt vermeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Farklılaştırılmış öğretim ve özel eğitim gibi kavramlar bu yaklaşımın yöntemsel zeminini oluşturur. *Yükseköğretimde Kapsayıcı Yaklaşımlar* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yükseköğretim, ortaöğretim sonrası eğitim, üniversite) ise kapsayıcılık kavramının özellikle üniversite ve ortaöğretim sonrası eğitim ile ilgili konuların sıklıkla ele alındığını göstermektedir.

Anahtar kelimelerde öne çıkan bir diğer tema, eğitimde teknolojinin kullanımudur. *Teknoloji Destekli Kapsayıcı Öğrenme* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (uzaktan eğitim, çevrimiçi eğitim, elektronik öğrenme, mobil öğrenme, kitlesel çevrimiçi açık ders (MOOC), eğitim teknolojisi, harmanlanmış öğrenme, Web içeriği erişilebilirlik yönergeleri (WCAG), sesli betimleme) uzaktan öğrenme ve teknoloji tabanlı öğrenme araçlarının kapsayıcılığı desteklemedeki rolüne işaret etmektedir. Elektronik öğrenme ve harmanlanmış öğrenme gibi kavramlar, teknolojinin geleneksel öğrenme modelleriyle harmanlanarak daha kapsayıcı hale getirilmesine olanak tanırken, sesli betimleme gibi araçlar, özellikle engelli bireyler için öğrenme ortamlarının daha erişilebilir kılınmasını sağlamaktadır.

Küme 1, kapsayıcılık kavramını merkeze alarak, farklı öğrenme ihtiyaçlarına cevap veren teknoloji destekli öğrenme yöntemleri ekseninde; özellikle eğitimde fırsat eşitliğini ve engelli bireylerin eğitime tam katılımını sağlamaya yönelik kapsayıcı eğitim uygulamalarını ele alan bir odağa sahiptir.

■ Küme 2 (Yeşil Küme)

Küme 2 (yeşil küme), 32 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: activities of daily living (günlük yaşam aktiviteleri), aging (yaşlanma), architectural accessibility (mimari erişilebilirlik), architecture (mimarlık), barrier-free design (engelsiz tasarım), barriers (engeller), built environment (yapılı çevre), co-creation (birlikte yaratım), community (toplum), disabled (engelli), environment (çevre), health (sağlık), housing (konut), innovation (yenilik), legislation (mevzuat), mobility (hareketlilik), occupational therapy (mesleki terapi), participation (katılım), people with disability (engelli bireyler), policy (politika), public health (halk sağlığı), public space (kamusal alan), public transport (toplu taşıma), quality of life (yaşam kalitesi), rehabilitation (rehabilitasyon), safety (güvenlik), service design (hizmet tasarımı), sustainability (sürdürülebilirlik), universal design (evrensel tasarım), universal design principles (evrensel tasarım ilkeleri), urban design (kentsel tasarım), urban planning (kentsel planlama).

Şekil 7: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 2’de *evrensel tasarım* anahtar kelimesi 1256 tekrar sayısı, 180 bağlantı sayısı ve 1967 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Bunun yanında, *engelli bireyler* anahtar kelimesi, 65 tekrar sayısı, 52 bağlantı sayısı ve 113 toplam bağlantı gücü; *mimarlık* anahtar kelimesi 56 tekrar sayısı, 46 bağlantı sayısı ve 130 toplam bağlantı gücü ve *yaşlanma* ise 55 tekrar sayısı, 46 bağlantı sayısı ve 130 toplam sayısı ile öne çıkmaktadır.

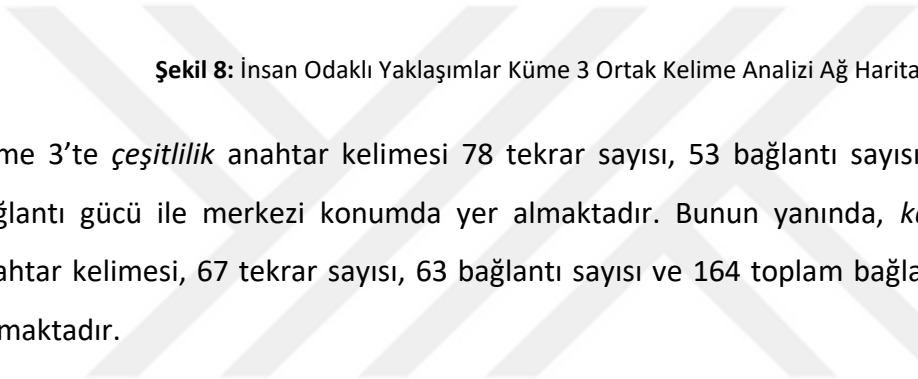
Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında diğer anahtar kelimelerle en fazla ilişkilendirilen kavramlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, evrensel tasarımın literatürde geniş bir etki alanına sahip olduğunu ve geniş bir bağlamda ele alındığını göstermektedir.

Evrensel Tasarım ve Erişilebilirlik ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (evrensel tasarım, evrensel tasarım ilkeleri, mimari erişilebilirlik, engelsiz tasarım, mimarlık, yapı çevre, kentsel tasarım, kentsel planlama) erişilebilir ve kapsayıcı bir yaşam çevresi oluşturma hedefine işaret etmektedir. *Engelli Bireyler* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (engelli bireyler, engelli, mevzuat) engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımında erişilebilir fiziksel çevre ile ilgili konularla ve engelli bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yasal düzenleme konularının sıkça ele alındığına işaret etmektedir. *Yaşlanma ve Yaşlı Bireyler* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yaşlanma, günlük yaşam aktiviteleri) yaşlı bireylerin bağımsız yaşamını destekleyen ve yaşlanan nüfusun yaşam kalitesini artırmaya yönelik sağlık ve erişilebilirlik çözümleri ile ilgili konuları öne çıkarmaktadır.

Küme 2, erişilebilirlik ve evrensel tasarım çerçevesinde, yaşlı ve engelli bireylerin toplumsal katılımını destekleyen mimari, kentsel tasarım ve planlama gibi konulara odaklanmaktadır.

▪ Küme 3 (Mavi Küme)

Küme 3 (mavi küme), 28 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: ableism (engelli ayrımcılığı), access (erişim), creativity (yaratıcılık), culture (kültür), digital health (dijital sağlık), discrimination (ayrımcılık), diversity (çeşitlilik), e-health (elektronik sağlık), engagement (katılım), equity (eşitlik), ethics (etik), gender (cinsiyet), human-centred design (insan merkezli tasarım), intellectual disability (zihinsel engellilik), interior design (iç tasarım), machine learning (makine öğrenimi), mental health (ruh sağlığı), mobile application (mobil uygulama), motivation (motivasyon), neurodiversity (nöroçeşitlilik), participatory design (katılımcı tasarım), qualitative research (nitel araştırma), social inclusive (sosyal kapsayıcılık), social media (sosyal medya), social sustainability (sosyal sürdürülebilirlik), sustainable development (sürdürülebilir kalkınma), web accessibility (web erişilebilirliği), wellbeing (iyi olma).

Şekil 8: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 3'te *çeşitlilik* anahtar kelimesi 78 tekrar sayısı, 53 bağlantı sayısı ve 167 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Bunun yanında, *katılımcı tasarım*, anahtar kelimesi, 67 tekrar sayısı, 63 bağlantı sayısı ve 164 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır.

Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, kültürel, cinsiyet ve engellilik temelli farklılıkların kabul edilmesi ve kapsayıcılığın sağlanmasını ifade etmektedir. *Çeşitlilik, Kapsayıcılık ve Eşitlik* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (çeşitlilik, sosyal kapsayıcılık, nöroçeşitlilik, zihinsel engellilik, eşitlik, ayrımcılık, yeteneğe dayalı ayrımcılık, cinsiyet, kültür, sosyal sürdürülebilirlik) farklı bireylerin sosyal ve tasarımsal süreçlere eşit katılımını sağlamaya yönelik çalışmaların yoğunluğuna işaret etmektedir. Özellikle *nöroçeşitlilik* ve *zihinsel engellilik*, zihinsel farklılıklara sahip bireylerin sosyal hayatta yer alabilmesine yönelik çözümleri işaret ederken, *engelli ayrımcılığı* anahtar kelimesi engellilerle ilgili ayrımcılığı ele alan konulara işaret etmektedir.

Kümenin öne çıkan bir diğer temasını, *Katılımcı ve İnsan Merkezli Tasarım* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubunun (katılımcı tasarım, insan odaklı tasarım) odağını, temsil edilen kullanıcıların tasarım süreçlerine dahil edilmesini ifade eden çalışmalar oluşturmaktadır. Küme 3, kapsayıcılık, eşitlik ve toplumsal sürdürülebilirlik gibi

kelimesi, 149 tekrar sayısı, 82 bağlantı sayısı ve 263 toplam bağlantı gücü sayısı ile öne çıkmaktadır.

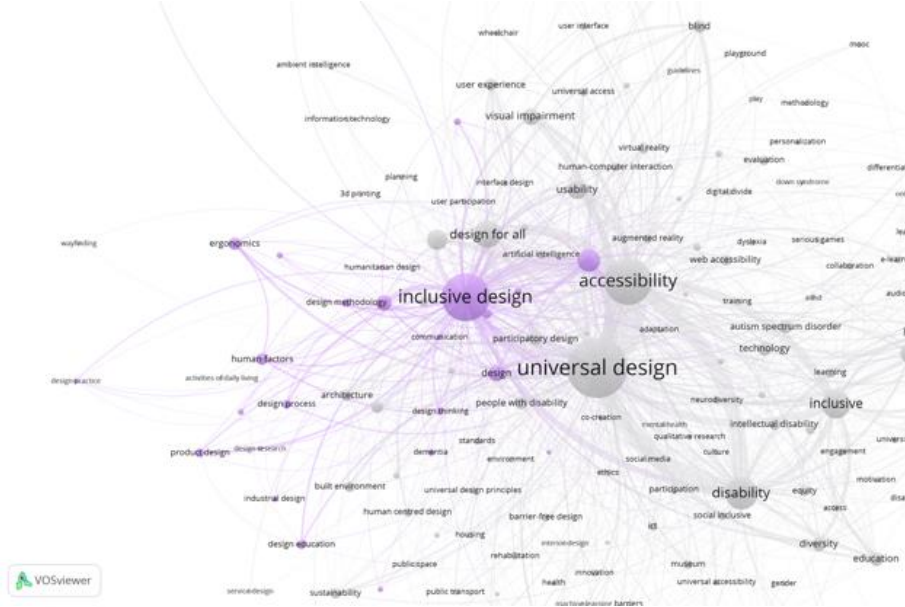
Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, tasarım süreçlerinde kapsayıcılığı ve erişilebilirliği önceliklendiren çalışmalara işaret etmektedir. *Erişilebilir Tasarım ve Kullanıcı Odaklılık* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubunu (erişilebilir tasarım, kullanıcı deneyimi, kullanıcı arayüzü, insan-bilgisayar etkileşimi) herkesin eşit erişimini sağlamak için kullanıcı deneyimini iyileştiren erişilebilir tasarımlarla ilgili konulara işaret etmektedir.

Teknoloji Destekli Erişilebilirlik Çözümleri ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yapay zekâ, ortam zekâsı, artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik) erişilebilirliğin teknolojik araçlarla ilişkisini ele almaktadır. Özellikle yaşlılıkla ilişkilendirilen bu grup yaşlı nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam kalitesini artırmak amacıyla teknolojik çözümleri ön plana çıkarmaktadır.

Küme 4, herkes için tasarım ilkesi çerçevesinde erişilebilirliği artırmayı hedeflerken, özellikle yaşlı bireylerin yaşam kalitesini destekleyen teknoloji odaklı çözümlere vurgu yapmaktadır. Bu küme, fiziksel, dijital ve teknolojik erişim çözümlerini bir araya getiren kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

▪ Küme 5 (Mor Küme)

Küme 5 (mor küme), 24 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler : aging in place (yerinde yaşlanma), architectural design (mimari tasarım), assistive technology (destekleyici teknoloji), cerebral palsy (serebral palsy), co-design (birlikte tasarım), communication (iletişim), dementia (demans), design (tasarım), design education (tasarım eğitimi), design methodology (tasarım metodolojisi), design practice (tasarım uygulaması), design process (tasarım süreci), design research (tasarım araştırması), design thinking (tasarım odaklı düşünme), empathy (empati), ergonomics (ergonomi), human factors (insan faktörleri), humanitarian design (insani tasarım), inclusive design (kapsayıcı tasarım), industrial design (endüstriyel tasarım), interaction design (etkileşim tasarımı), internet of things (nesnelerin interneti), product design (ürün tasarımı), user-centred design (kullanıcı merkezli tasarım).

Şekil 10: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 5 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 5'te *kapsayıcı tasarım* anahtar kelimesi 791 tekrar sayısı, 153 bağlantı sayısı ve 1178 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Bunun yanında, *destekleyici teknoloji* anahtar kelimesi, 184 tekrar sayısı, 97 bağlantı sayısı ve 394 toplam bağlantı gücü sayısı ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, kullanıcı ihtiyaçlarını merkeze alan kapsayıcı ve yenilikçi tasarım yaklaşımları ile ilgili konulara işaret etmektedir.

Kullanıcı Odaklı Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (kapsayıcı tasarım, kullanıcı odaklı tasarım, empati, insan faktörleri) kullanıcıların ihtiyaçlarının kapsayıcı tasarım süreçlerinde dikkate alınan bir veri olduğuna işaret etmektedir. *Destekleyici Teknolojiler* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (destekleyici teknoloji, etkileşim tasarımı, nesnelerin interneti) özellikle yerinde yaşlanma ve demans anahtar kelimeleri ile kurdukları ilişkilerle ön plana çıkmaktadır. Bu grup, özellikle yaşlı bireylerin bağımsız yaşamlarını sürdürebilmelerine yönelik çözümler geliştirmeye odaklanan konulara işaret etmektedir.

Tasarım Süreçleri ve Yöntemleri ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (tasarım metodolojisi, tasarım odaklı düşünme, tasarım süreci, tasarım araştırması, tasarım pratiği, tasarım eğitimi) tasarım metodolojisi ve tasarım eğitimi ile kapsayıcı tasarım arasında ilişki kuran çalışmalara işaret etmektedir. Küme 5, kapsayıcı tasarım, destekleyici

sunmaktadır. Kullanılabilirlik ve insan-bilgisayar etkileşimi anahtar kelimeleri öne çıkarak, erişilebilirliğin teknik uygulanabilirliğine dikkat çekmektedir.

Görme Engellilik ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubunun (görme engelli, az görme, görme engeli, ekran okuyucu) kümenin merkezi anahtar kelimesi olan erişilebilirlik anahtar kelimesi ile kurduğu ilişki kümenin görme engellilerin fiziksel ve dijital ortamlara erişimine yönelik çalışmalara işaret etmektedir. *Kılavuzlar ve Standartlar* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (standartlar, kılavuzlar) erişilebilirlik ve kullanılabilirlik standartlarını sistematik bir çerçevede ele alan tasarım rehberleri üzerinde durmaktadır.

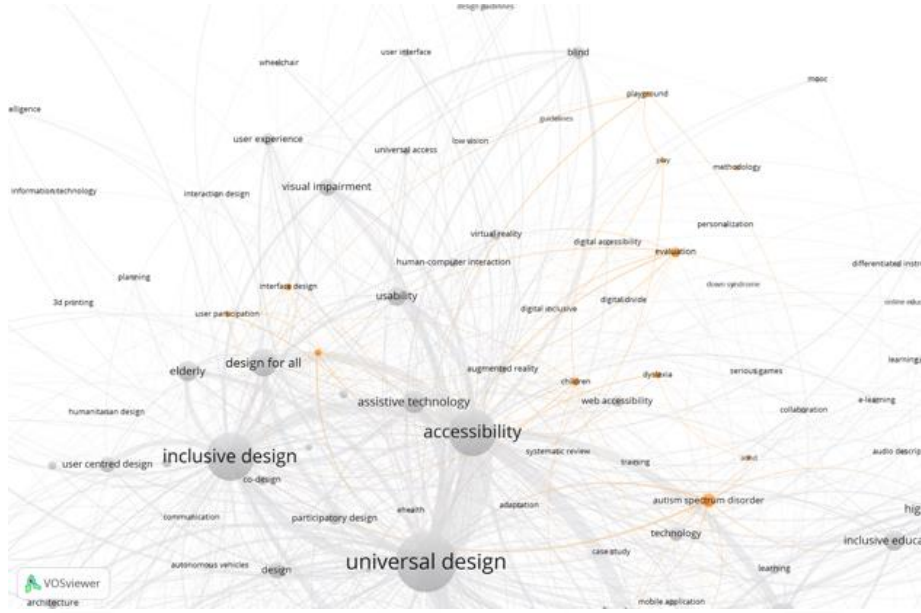
Küme 6, erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve görme engellilik odaklı çözümler üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu küme, fiziksel ve dijital erişim çözümlerine işaret ederek özellikle görme engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik standartlar ve teknolojik uygulamaları vurgulamaktadır.

▪ Küme 7 (Turuncu Küme)

Küme 7 (turuncu küme), 11 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: adhd (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu), autism spectrum disorder (otizm spektrum bozukluğu), children (çocuklar), dyslexia (disleksi), evaluation (değerlendirme), interface design (arayüz tasarımı), methodology (metodoloji), play (oyun), playground (oyun alanı), user involvement (kullanıcı katılımı), user participation (kullanıcı katılımı).

Küme 7’de, *otizm spektrum bozukluğu* anahtar kelimesi 68 tekrar sayısı, 57 bağlantı sayısı ve 129 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır.

Küme 7’nin merkezi konumunda yer alan otizm spektrum bozukluğu anahtar kelimesi, bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında nörogelişimsel farklılıkları olan bireylerin sosyal yaşama katılımını kolaylaştıran kapsayıcı yaklaşımlara işaret etmektedir. *Nörogelişimsel Farklılıklar* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubunun (otizm spektrum bozukluğu, ADHD- dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu disleksi), bu yaklaşımların sıklıkla ele alınan konular olduğunu göstermektedir.

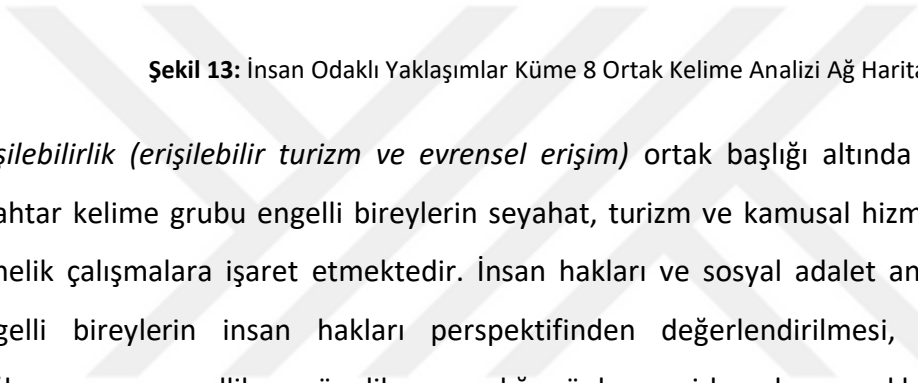
Şekil 12: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

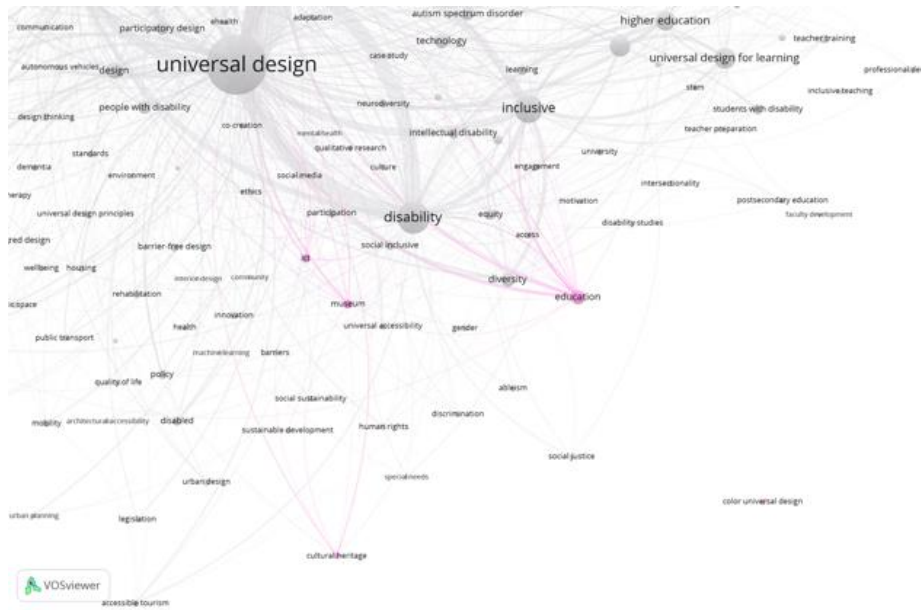
Çocuk ve Oyun Alanı Tasarımı ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (çocuklar, oyun, oyun alanı) çocukların sosyal, fiziksel ve bilişsel gelişimine katkı sağlayacak erişilebilir ve kapsayıcı oyun alanlarının tasarımına işaret eder. *Kullanıcı katılımı ve arayüz tasarımı* anahtar kelimeleri kullanıcıların tasarım süreçlerine dahil edilmesi ve arayüzlerin erişilebilir kılınması konularını ele almaktadır. Bu küme, özellikle kapsayıcı ve erişilebilir tasarım çözümlerinin nörogelişimsel farklılıklara sahip bireyler ve çocuklar üzerindeki etkisine odaklanan çalışmaları vurgulamaktadır.

■ Küme 8 (Kahverengi Küme)

Küme 8 (kahverengi küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: accessible tourism (erişilebilir turizm), disability (engellilik), human rights (insan hakları), social justice (sosyal adalet), special needs (özel gereksinimler), universal accessibility (evrensel erişim).

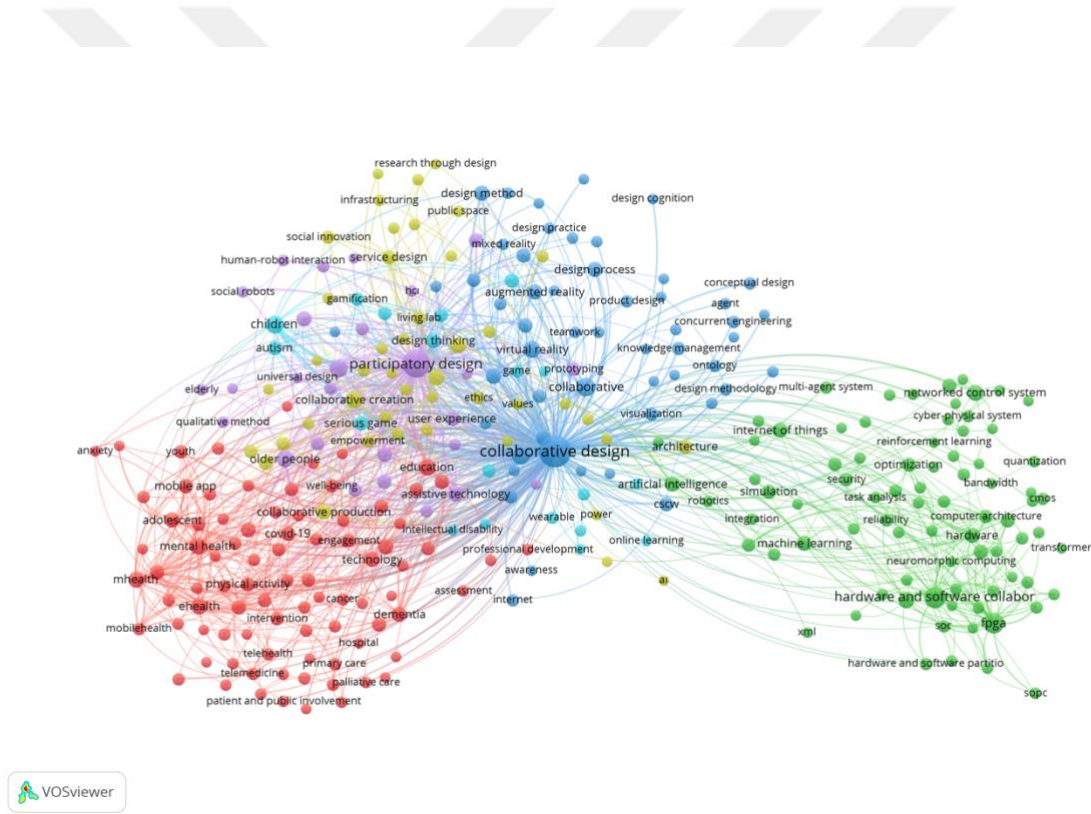
Küme 8’de *engellilik* anahtar kelimesi 377 tekrar sayısı, 144 bağlantı sayısı ve 866 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, engelli bireylerin erişim, eşitlik ve katılım sorunlarını ele alan kapsamlı çalışmaların yoğunluğunu göstermektedir.

“bottom of the pyramid design” anahtar kelimeleri ile arama⁴ yapılmıştır ve 1976-2024 yılları arasında 24.364 yayına ulaşılmıştır.

Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir⁵), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler incelendiğinde 44177 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 30 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak belirlenmiştir. 44177 anahtar kelime için daha dengeli bir dağılım sağlayan bu kesme noktası daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Tanımlanan kesme noktası ile sık kullanılan 310 anahtar kelimeye ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimelerden oluşan harita incelendiğinde farklı renklerde 6 küme oluştuğu görülmektedir (Şekil 16).

Şekil 16:Toplum Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

⁴ 20.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

⁵https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D12oPoDi9A0Xx6j5jU7pkPf_IUwnKEM847

Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz renklerindeki her bir kümenin odak aldığı ortak konular dikkate alınarak temel temalar belirlenmiştir. Küme 2, donanım ve yazılımın bir arada ele alındığı çözümleri merkeze alarak, enerji verimliliği, yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi ve akıllı teknolojiler üzerine yoğunlaşmaktadır. Kümenin anahtar kelimelerinin ilişki kurduğu ortak tasarım kavramı bilgisayar mühendisliği, yazılım mühendisliği gibi alanlarda daha çok sistemlerin teknik tasarımı ve optimizasyonunu ifade etmek için kullanılır ve tez kapsamında ele alınan ortak tasarım kavramından ayrılır. Bu sebeple bu kümenin tematik odakları araştırmaya dahil edilmemiştir.

▪ Küme 1 (Kırmızı Küme)

Küme 1 (Kırmızı Küme), 81 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: action research (eylem araştırması), adolescent (ergen), anxiety (kaygı), app (uygulama), assessment (değerlendirme), australia (Avustralya), behaviour change (davranış değişikliği), cancer (kanser), caregiver (bakıcı), community (toplum), community-based participatory research (toplum temelli katılımcı araştırma), covid-19, culture (kültür), dementia (demans), depression (depresyon), development (gelişim), diabetes (diyabet), digital (dijital), digital technology (dijital teknoloji), education (eğitim), ehealth (e-sağlık), engagement (katılım), equity (eşitlik), evaluation (değerlendirme), experience-based collaborative design (deneyime dayalı işbirlikçi tasarım), focus group (odak grup), framework (çerçeve), health (sağlık), health equity (sağlık eşitliği), health literacy (sağlık okuryazarlığı), health promotion (sağlığın teşviki), health services (sağlık hizmetleri), healthcare (sağlık bakımı), hospital (hastane), implementation (uygulama), implementation science (uygulama bilimi), indigenous (yerli), integrated care (entegre bakım), intervention (müdahale), intervention development (müdahale geliştirme), lived experience (yaşanmış deneyim), mental health (zihin sağlığı), mhealth (mobil sağlık), mixed method (karma yöntem), mobile app (mobil uygulama), mobile phone (cep telefonu), nursing (hemşirelik), palliative care (palyatif bakım), participatory (katılımcı), patient and public involvement (hasta ve halk katılımı), patient education (hasta eğitimi), patient engagement (hasta katılımı), patient experience (hasta deneyimi), patient involvement (hasta katılımı), patient participation (hasta katılımı), patient safety (hasta güvenliği), patient-centred care (hasta merkezli bakım), physical activity (fiziksel aktivite), policy (politika), prevention (önleme), primary care (birinci basamak bakım), primary healthcare (birinci basamak sağlık hizmeti),

ile ilgili çalışmaların bireylerin ve toplulukların aktif katılımıyla yürütüldüğünü, kullanıcı odaklı ve deneyime dayalı yöntemlerin uygulandığı çalışmalara işaret etmektedir. Bu küme,

Gençlik ve Zihin Sağlığı ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (ergen, gençlik, kaygı, depresyon) ise zihin sağlığının özellikle genç bireylerin psikolojik problemleri çerçevesinde ele alındığını göstermektedir. Bu grupta yer alan anahtar kelimeler, genç bireylerin zihin sağlığı hizmetlerine erişimi ve desteklenmesi konusunda yoğun çalışmaların yapıldığını işaret etmektedir.

Dijital Sağlık Çözümleri ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (mobil sağlık, mobil uygulama, tele-sağlık, dijital sağlık, dijital teknoloji) dijital teknolojilerin ruh sağlığı hizmetlerine entegrasyonunu ele alan çalışmalara işaret etmektedir. Tele-sağlık ve dijital sağlık gibi kavramlar, özellikle dezavantajlı bireyler için ruh sağlığı hizmetlerine erişimi artırmayı hedeflemektedir.

Küme 1, zihin sağlığı kavramını merkeze alarak, bireylerin ihtiyaçlarına yanıt veren dijital sağlık çözümleri, deneyim temelli işbirlikçi yaklaşımlar ve genç bireylerin desteklenmesine odaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, toplum sağlığına yönelik eşitlikçi ve katılımcı çözümler de kümenin temel temaları arasında yer almaktadır.

▪ Küme 3 (Mavi Küme)

Küme 3 (mavi küme), 53 anahtar kelimeden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: agent (ajan), architectural design (mimari tasarım), augmented reality (artırılmış gerçeklik), awareness (farkındalık), bım (bım - bina bilgi modellemesi), cad (cad - bilgisayar destekli tasarım), case study (vaka çalışması), collaborative (işbirlikçi), collaborative design (işbirlikçi tasarım), collaborative design process (işbirlikçi tasarım süreci), communication (iletişim), complexity (karmaşıklık), computer-aided design (bilgisayar destekli tasarım), conceptual design (kavramsal tasarım), concurrent engineering (eş zamanlı mühendislik), crowdsourcing (kitle kaynak kullanımı), cscw (cscw - bilgisayar destekli işbirlikçi çalışma), data visualization (veri görselleştirme), decision making (karar verme), decision support system (karar destek sistemi), design (tasarım), design cognition (tasarım bilişi), design collaborative (tasarım işbirliği), design education (tasarım eğitimi), design management (tasarım yönetimi), design method (tasarım yöntemi), design methodology (tasarım

İşbirlikçi ve Katılımcı Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (işbirlikçi, işbirlikçi tasarım, işbirlikçi tasarım süreci, bilgisayar destekli işbirlikçi çalışma, takım çalışması, kullanıcı katılımı, disiplinler arası, bilgi yönetimi, açık yenilik, paydaş katılımı), tasarım süreçlerinde disiplinler arası iş birliği ve kullanıcı katılımını ele alan çalışmalara işaret etmektedir. İşbirlikçi tasarım süreçleri, farklı disiplinlerin bir arada çalışarak yenilikçi çözümler üretmesine olanak tanımaktadır.

Toplum Katılımı ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (toplum katılımı, güçlendirme, işbirlikçi üretim, katılımcı araştırma, vatandaş bilimi), işbirlikçi tasarımın toplulukların aktif katılımını teşvik eden, bireylerin kendi ihtiyaçlarını ve çözümlerini tanımlama süreçlerine dahil olmasını ele alan bir odağa sahip olduğunu göstermektedir.

Kullanıcı Deneyimi Odaklı Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (kullanıcı deneyimi, kullanılabilirlik testi, erişilebilirlik, insan odaklı tasarım, kapsayıcı tasarım, etkileşim tasarımı, kullanıcı profilleri, hikâye anlatımı, prototipleme), işbirlikçi tasarımın kullanıcı deneyimi ve erişilebilirlik bağlamında ele alınışını göstermektedir. Bu grup, kullanıcıların ihtiyaçlarını ve beklentilerini merkeze alan çözümlerin geliştirilmesi odaklı çalışmalara işaret etmektedir.

Dijital Teknolojiler ve Etkileşim ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, veri görselleştirme, insan-bilgisayar etkileşimi, nesnelerin interneti, giyilebilir teknoloji, yazılım mühendisliği, bilgisayar destekli tasarım, bina bilgi modellemesi, dijital teknoloji), dijital araçların ve teknolojilerin işbirlikçi tasarım süreçlerine entegre edilmesini konu alan çalışmalara işaret etmektedir.

Sağlık Odaklı Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (zihinsel sağlık, iyilik hali, halk sağlığı, sağlık teşviki, hasta katılımı, palyatif bakım, yaşam kalitesi, sağlık hizmetleri, elektronik sağlık, mobil sağlık, diyabet, demans, inme, tele-sağlık, tele-tıp, sağlık eşitliği), işbirlikçi tasarımın sağlık odaklı çalışmalarda sıkça ele alındığına işaret etmektedir.

Eğitim ve Öğrenme Süreçleri ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (eğitim, öğrenme, oyun tabanlı öğrenme, pedagoji, öğrenme tasarımı, yükseköğretim,

öğrenme analitiği, oyunlaştırma), işbirlikçi tasarımın eğitimle ilgili çalışmalarda sıkça ele alındığına işaret etmektedir.

Küme 3, işbirlikçi tasarımın farklı bağlamlarda ele alınışını ve bu yaklaşımların toplumsal, teknolojik ve kullanıcı odaklı ihtiyaçlara nasıl yanıt verdiğini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

▪ Küme 4 (Sarı Küme)

Küme 4 (sarı küme), 44 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: adaptation (adaptasyon), agriculture (tarım), ai (yapay zeka), architecture (mimarlık), big data (büyük veri), citizen science (vatandaş bilimi), climate change (iklim değişikliği), collaborative creation (işbirlikçi yaratım), collaborative production (işbirlikçi üretim), community engagement (toplum katılımı), cultural heritage (kültürel miras), design fiction (tasarım kurgusu), empowerment (güçlendirme), ethics (etik), gender (toplumsal cinsiyet), governance (yönetişim), ict (bit - bilgi ve iletişim teknolojileri), infrastructuring (altyapı oluşturma), living lab (yaşayan laboratuvar), method (yöntem), methodology (metodoloji), participation (katılım), participatory action research (katılımcı eylem araştırması), participatory research (katılımcı araştırma), power (güç), privacy (mahremiyet), public space (kamusal alan), research through design (tasarımla araştırma), resilience (dayanıklılık), service design (hizmet tasarımı), smart city (akıllı şehir), social design (sosyal tasarım), social innovation (sosyal yenilik), speculative design (spekülatif tasarım), stakeholder engagement (paydaş katılımı), stakeholders (paydaşlar), sustainability (sürdürülebilirlik), sustainable development (sürdürülebilir kalkınma), transdisciplinarity (disiplinler ötesilik), transdisciplinary research (disiplinler ötesi araştırma), trust (güven), urban design (kentsel tasarım), urban planning (kentsel planlama), values (değerler).

planda olduğunu göstermektedir. Bu grup, sosyal problemlere yönelik işbirlikçi yaklaşımlarla ilgili çalışmalara işaret etmektedir.

Küme 4, sosyal dönüşüm süreçlerinde işbirlikçi tasarım süreçlerini vurgulayan, toplumsal katılımı ve disiplinler ötesi yaklaşımları merkeze alan bir odağa sahiptir.

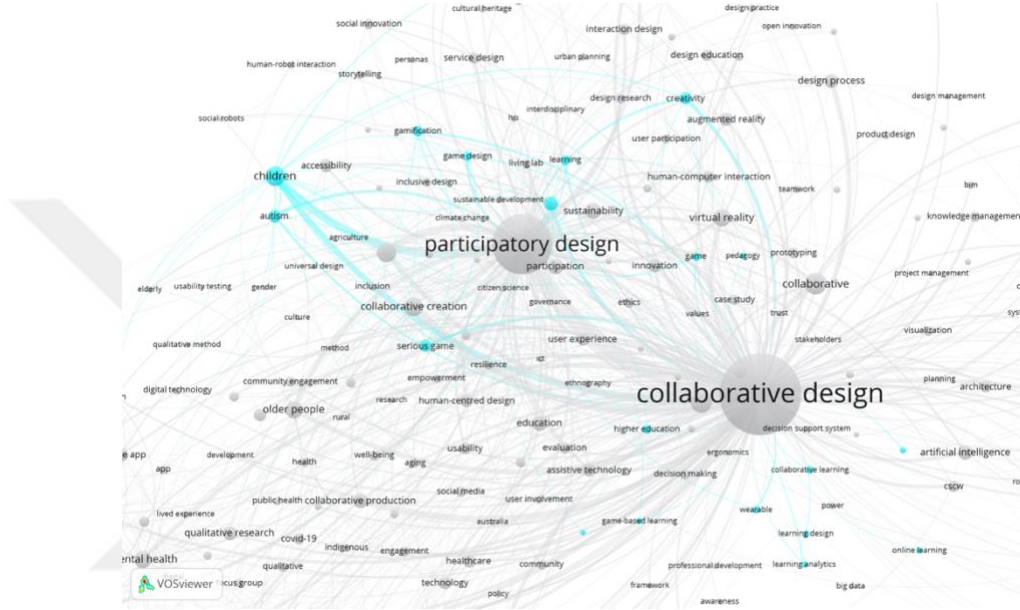
▪ Küme 5 (Mor Küme)

Küme 5'te (mor küme), 27 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: accessibility (erişilebilirlik), aging (yaşlanma), assistive technology (destekleyici teknoloji), disability (engellilik), elderly (yaşlılar), ergonomics (ergonomi), ethnography (etnografi), hci (hci - insan-bilgisayar etkileşimi), human-centred design (insan odaklı tasarım), human-robot interaction (insan-robot etkileşimi), inclusion (dahil etme), inclusive design (kapsayıcı tasarım), interaction design (etkileşim tasarımı), older people (yaşlı bireyler), participatory design (katılımcı tasarım), personas (kişilikler), prototyping (prototipleme), qualitative method (nitel yöntem), social robots (sosyal robotlar), storytelling (hikaye anlatımı), universal design (evrensel tasarım), usability (kullanılabilirlik), usability testing (kullanılabilirlik testi), user experience (kullanıcı deneyimi), user involvement (kullanıcı katılımı), user studies (kullanıcı çalışmaları), user-centred design (kullanıcı odaklı tasarım).

Küme 5'te *katılımcı tasarım* anahtar kelimesi 2668 tekrar sayısı, 247 bağlantı sayısı ve 3637 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi, bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak, bireylerin sosyal, fiziksel ve dijital erişimini artırmaya odaklanan kapsayıcı ve kullanıcı merkezli bir yaklaşımı işaret etmektedir.

Katılımcı Tasarım ve Teknoloji ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (etkileşim tasarımı, insan-bilgisayar etkileşimi, nesnelerin interneti, yapay zeka, makine öğrenimi, artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, karma gerçeklik), teknolojinin katılımcı tasarım süreçlerinde kullanımını ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

tasarımı), game-based learning (oyun tabanlı öğrenme), gamification (oyunlaştırma), higher education (yükseköğretim), intellectual disability (zihinsel engel), learning (öğrenme), learning analytics (öğrenme analitiği), learning design (öğrenme tasarımı), online learning (çevrimiçi öğrenme), pedagogy (pedagoji), project-based learning (proje tabanlı öğrenme), serious game (ciddi oyun), wearable (giyilebilir).

Şekil 21: Toplum Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 6'da *çocuklar* anahtar kelimesi 301 tekrar sayısı, 122 bağlantı sayısı ve 603 toplam bağlantı gücü ile ön plana çıkmaktadır. Küme 6'nın merkezi anahtar kelimesi olan çocuklar, bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, çocuk odaklı tasarım süreçlerinin eğitim, teknoloji ve oyun tabanlı öğrenme ile desteklenen kapsayıcı bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir. Merkezi anahtar kelime, bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, çocuk odaklı tasarım süreçlerinin eğitim, teknoloji ve oyun tabanlı öğrenme ile desteklenen bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir.

Oyun Tabanlı Öğrenme ve Yaratıcılık ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (oyun, oyun tasarımı, ciddi oyun, oyunlaştırma, yaratıcılık, öğrenme tasarımı) çocukların öğrenme süreçlerini destekleyen etkileşimli yaklaşımlara işaret etmektedir. Kümede öne çıkan bir diğer tema, çocukların öğrenme süreçlerini destekleyen *Proje Tabanlı*

ve *İşbirlikçi Öğrenme* (işbirlikçi öğrenme, proje tabanlı öğrenme) ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubunun işaret ettiği konuları odak almaktadır. Bu grup, çocukların grup çalışması yaparak problem çözme, yaratıcı düşünme ve eleştirel bakış açısı geliştirme becerilerini kazanmalarına olanak tanımaktadır. Özellikle işbirlikçi öğrenme süreçleri, öğrenciler arasında etkileşimi artırarak öğrenme deneyimlerini zenginleştirirken, proje tabanlı öğrenme yöntemleri, gerçek dünya problemlerine dayalı uygulamalarla çocukların aktif katılımını teşvik etmektedir. Bu yöntemler hem bireysel hem de grup temelli öğrenme yaklaşımlarını bir araya getirerek kapsayıcı ve yenilikçi eğitim süreçlerinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Küme 6, çocuklar oyun temelli ve işbirlikçi yaklaşımlara odaklanmaktadır. Bu küme, çocukların öğrenme süreçlerini desteklemek amacıyla yaratıcı düşünme, problem çözme ve eleştirel bakış açısı geliştirme becerilerini ön plana çıkaran etkileşimli ve kapsayıcı tasarım yöntemlerine işaret etmektedir.

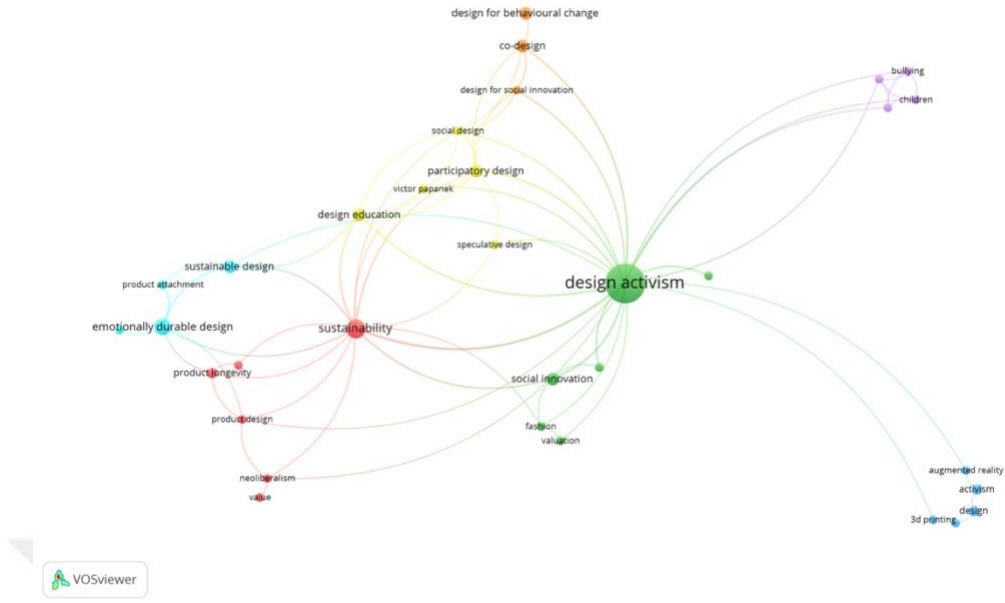
2.3.3.Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi

Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar konu başlığı için *“design activism” OR “design for behavioural change” OR “behavior change design” OR “emotionally durable design”* anahtar kelimeleri ile arama⁶ yapılmıştır ve 2004-2024 yılları arasında 110 yayına ulaşılmıştır.

Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir⁷), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler incelendiğinde 351 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 2 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak belirlenmiştir. 351 anahtar kelime için daha dengeli bir dağılım sağlayan bu kesme noktası daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Tanımlanan kesme noktası ile sık kullanılan 36 kelimeye ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimelerden oluşan harita incelendiğinde farklı renklerde 7 küme olduğu görülmektedir (Şekil 23).

⁶ 20.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

⁷<https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D17nN8JFFg7zplkb9K2RZmlsfcbg-aDDq>

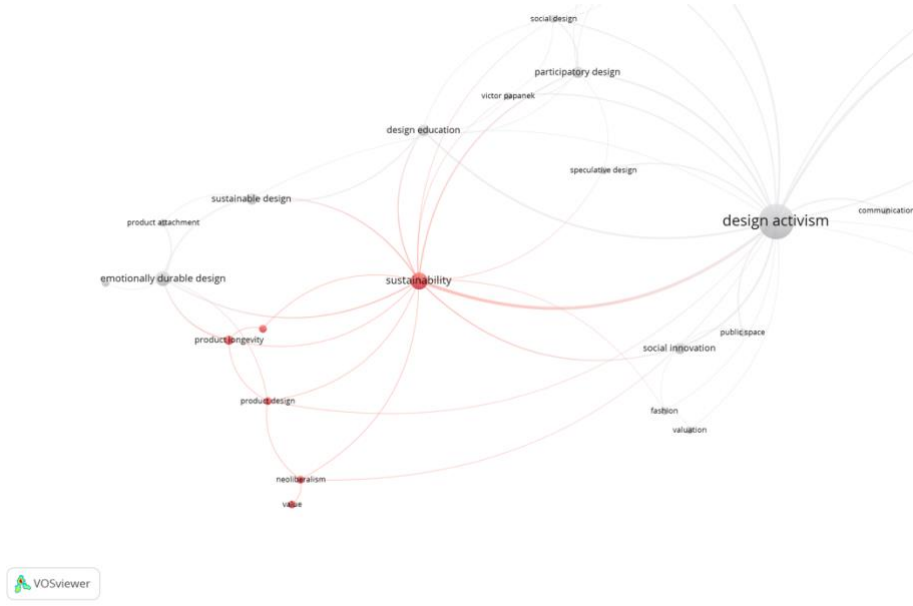
Şekil 22: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz, turuncu renklerdeki her bir kümenin odak aldığı ortak konular dikkate alınarak temel temalar belirlenmiştir.

Küme 3 (Mavi Küme), Küme 4 (Sarı Küme), Küme 5 (Mor Küme) ve Küme 7 (Turuncu Küme) belirgin bir tematik yapı sunmamaları sebebiyle analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

▪ Küme 1 (Kırmızı Küme)

Küme 1 (kırmızı küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: emotional durability (duygusal dayanıklılık), neoliberalism (neoliberalizm), product design (ürün tasarımı), product longevity (ürün ömrü uzunluğu), sustainability (sürdürülebilirlik), value (değer).

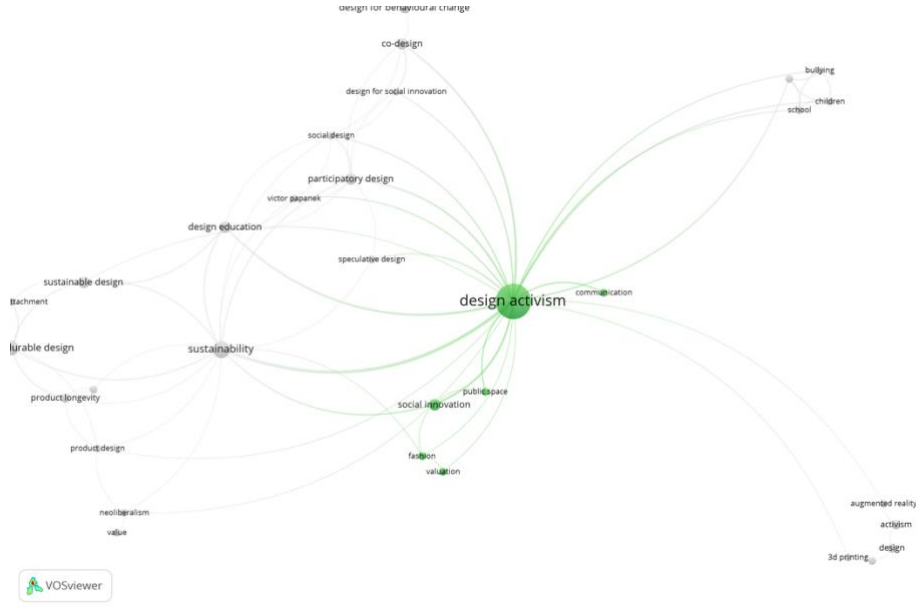

Şekil 23: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 1’de *sürdürülebilirlik* anahtar kelimesi, 9 tekrar sayısı, 14 bağlantı sayısı ve 23 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte ele alındığında, sürdürülebilirlik kavramının tasarım süreçlerinde çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları bütünleştirerek ele alındığını göstermektedir. Sosyal tasarım, katılımcı tasarım ve tasarım aktivizmi kavramları, toplumsal sorunların çözümüne yönelik sürdürülebilir tasarım uygulamalarının ele alındığı çalışmalara işaret etmektedir. Sürdürülebilirliğin moda ve tasarım eğitimi bağlamında ele alınması ise disiplinler arası bir yaklaşıma işaret etmektedir.

▪ Küme 2 (Yeşil Küme)

Küme 2 (yeşil küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: communication (iletişim), design activism (tasarım aktivizmi), fashion (moda), public space (kamusal alan), social innovation (sosyal yenilik), valuation (değerleme).

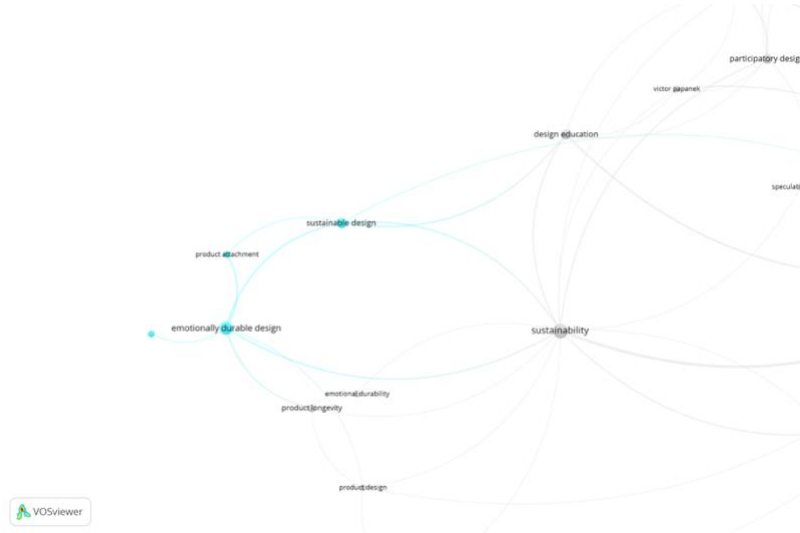

Şekil 24: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 2’de *tasarım aktivizmi* anahtar kelimesi 40 tekrar sayısı, 22 bağlantı sayısı ve 44 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, tasarım aktivizmi ile ilgili çalışmaların toplumsal sorunların çözümüne yönelik yenilikçi ve katılımcı tasarım süreçlerini vurguladığı görülmektedir.

▪ Küme 6 (Turkuaz Küme)

Küme 6 (turkuaz küme), 4 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: emotionally durable design (duygusal olarak dayanıklı tasarım), product attachment (ürün bağlılığı), social robots (sosyal robotlar), sustainable design (sürdürülebilir tasarım).

Şekil 25: Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 6’da *duygusal olarak dayanıklı tasarım* anahtar kelimesi 7 tekrar sayısı, 6 bağlantı sayısı ve 10 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, duygusal olarak dayanıklı tasarım kavramının, kullanıcıların ürünlerle kurduğu bağın güçlendirilmesi ve bu sayede ürünlerin kullanım ömrünün uzatılması üzerine odaklanan çalışmalara işaret etmektedir. Ürün tasarımı, ürün bağlanması ve ürün dayanıklılığı anahtar kelimeleri, duygusal dayanıklı tasarımın kullanıcı deneyimi ve ürün sürekliliği arasındaki ilişki üzerinden ele alındığı çalışmalara işaret etmektedir.

2.3.4. Çevre Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi

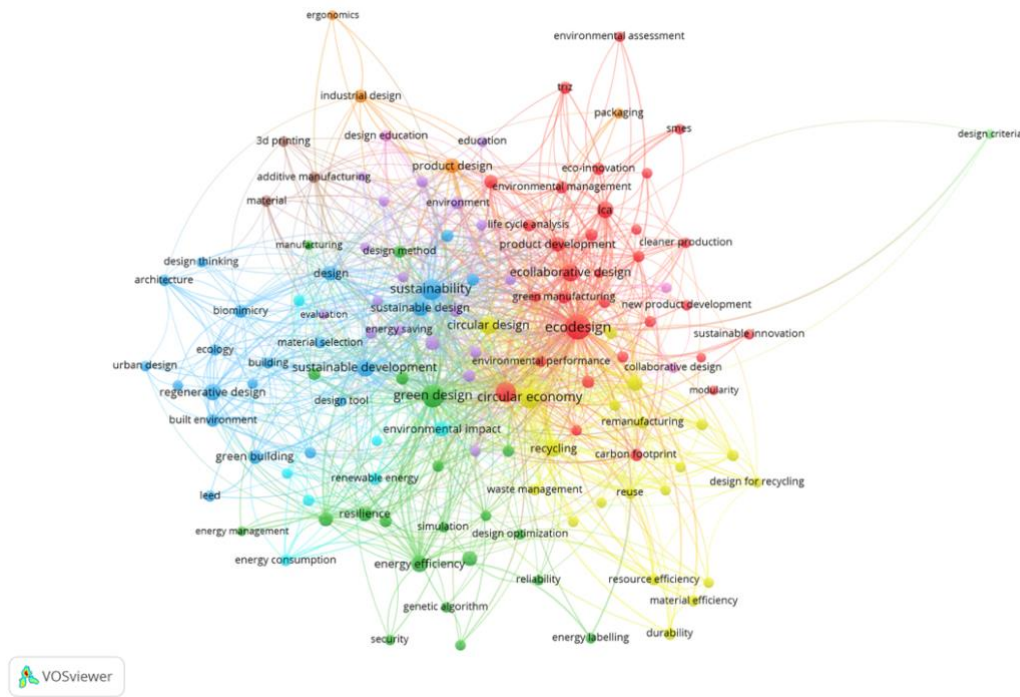
Çevre Odaklı Yaklaşımlar konu başlığı için “*green design*” OR “*ecodesign*” OR “*circular design*” OR “*cradle-to-cradle design*” OR “*biomimicry design*” OR “*restorative design*” OR “*regenerative design*” OR “*resilient design*” anahtar kelimeleri ile arama⁸ yapılmıştır ve 1975-2024 yılları arasında 3.865 yayına ulaşılmıştır.

Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir⁹), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler

⁸ 20.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

⁹ https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1-V3O5aM6CIR6jqPa3J-4kkFD2QLIX_YI

incelendiğinde 9054 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 10 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak belirlenmiştir. 9054 anahtar kelime için daha dengeli bir dağılım sağlayan bu kesme noktası daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Tanımlanan kesme noktası ile sık kullanılan 129 kelimeye ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimelerden oluşan harita incelendiğinde farklı renklerde 10 küme olduğu görülmektedir (Şekil 27).

Şekil 26: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz, turuncu, kahverengi, pembe, açık yeşil renklerindeki her bir kümenin odak aldığı ortak konular dikkate alınarak temel temalar belirlenmiştir. Küme 8 (Kahverengi Küme), Küme 10 (Açık Yeşil Küme) belirgin bir tematik yapı sunmamaları sebebiyle analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

▪ Küme 1 (Kırmızı Küme)

Küme 1 (kırmızı küme), 31 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: barriers (engeller), carbon footprint (karbon ayak izi), cleaner production (temiz üretim), construction industry (inşaat sektörü), eco-efficiency (eko-verimlilik), eco-innovation (eko-yenilik), ecodesign (eko-tasarım), e-collaborative design (e-işbirlikçi tasarım),

ve çevresel etkilerin azaltılmasını hedefleyen yenilikçi yaklaşımlarla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Çevresel Yönetim ve Performans ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (çevresel değerlendirme, çevre yönetimi, çevresel performans, karbon ayak izi), çevresel etkilerin azaltılması, sürdürülebilirlik hedefleri ve çevresel performans iyileştirmelerine odaklanan çalışmalara işaret etmektedir. *Sürdürülebilir Yenilik ve Eko-Tasarım* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yenilik, sürdürülebilir yenilik, eko-yenilik), yenilikçi çözümler geliştirerek çevresel sürdürülebilirliği ele alan çalışmalara işaret etmektedir

Yaşam Döngüsü ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yaşam döngüsü değerlendirmesi, yaşam döngüsü analizi, yaşam döngüsü mühendisliği), ürünlerin çevresel etkilerini yaşam döngüsü perspektifiyle ele alan çalışmalarla ilişkilidir. *Sürdürülebilir Ürün* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yeni ürün geliştirme, ürün geliştirme, ürün yaşam döngüsü, sürdürülebilir ürün, temiz üretim, yeşil üretim, yeşil ürün tasarımı, yeşil tedarik zinciri, yeşil tedarik zinciri yönetimi), üretim süreçlerinde sürdürülebilirlik ve çevre dostu uygulamaları vurgulayan çalışmalara işaret etmektedir.

Endüstriyel Ekoloji ve Uygulama Süreçleri Ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (inşaat sektörü, uygulama, endüstriyel ekoloji), sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda endüstriyel süreçleri ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

Küme 1, ekotasarım anahtar kelimesini merkeze alarak, sürdürülebilir ürün tasarımı, çevresel etkilerin azaltılması ve döngüsel ekonomi hedeflerine yönelik yenilikçi yaklaşımlara odaklanmaktadır. Sürdürülebilirlik ilkelerini tasarım, üretim ve yönetim süreçleri bağlamında ele alan geniş bir konu alanına sahiptir.

▪ Küme 2 (Yeşil Küme)

Küme 2 (yeşil küme), 21 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: climate change (iklim değişikliği), conceptual design (kavramsal tasarım), decision making (karar verme), design method (tasarım yöntemi), design optimization (tasarım optimizasyonu), energy efficiency (enerji verimliliği), energy labelling (enerji etiketleme), energy management (enerji yönetimi), genetic algorithm (genetik algoritma), green design (yeşil

Küme 3'te *sürdürülebilirlik* anahtar kelimesi 283 tekrar sayısı, 102 bağlantı sayısı ve 520 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Bunun yanında *sürdürülebilir kalkınma* anahtar kelimesi, 115 tekrar sayısı, 67 bağlantı sayısı ve 213 toplam bağlantı gücü ile; *yenileyici tasarım* anahtar kelimesi ise 99 tekrar sayısı, 34 bağlantı sayısı ve 114 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik yaklaşımının çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir.

Mimarlık ve Kentsel Tasarım ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (mimarlık, biyomimikri, bina, yapılı çevre, kentsel tasarım, yeşil bina, enerji ve çevre dostu tasarımda liderlik-LEED), sürdürülebilir ve doğadan ilham alan tasarım yaklaşımlarının, bina ve şehir ölçeğinde uygulanmasını ele alan çalışmalara işaret etmektedir. *Tasarım ve Yaratıcı Düşünme Araçları* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (tasarım, tasarım odaklı düşünme, tasarım aracı), tasarım süreçlerinde yaratıcı problem çözmeyi ve yenilikçi çözümler üretmeyi destekleyen araçlara odaklanan çalışmalara işaret etmektedir.

Ekoloji ve Sistem Odaklı Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (ekoloji, ekosistem hizmetleri, sistem düşüncesi), doğal sistemlerin ve ekosistemlerin tasarım süreçlerinde dikkate alınarak daha bütüncül ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesini ele alan çalışmalara odaklanmaktadır. *Sürdürülebilir Tasarım* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yenileyici tasarım, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir bina, sürdürülebilir tasarım, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir ürün geliştirme), çevresel etkileri azaltmayı ve yenileyici süreçleri desteklemeyi hedefleyen tasarım stratejilerine işaret etmektedir.

Küme 3, sürdürülebilirlik anahtar kelimesini merkeze alarak, çevresel etkinin azaltılmasını, kaynakların verimli kullanılmasını ve toplumsal kalkınmayı destekleyen çok boyutlu bir tasarım anlayışını temsil etmektedir.

▪ Küme 4 (Sarı Küme)

Küme 4 (sarı küme), 20 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: circular design (döngüsel tasarım), circular economy (döngüsel ekonomi), design for disassembly (sökülebilirlik için tasarım), design for environment (çevre için tasarım), design for recycling

değerlendirilmesine ve kaynakların döngüsel bir şekilde kullanılmasına odaklanan çalışmalara işaret etmektedir.

Malzeme ve Kaynak Verimliliği ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (sökme, dayanıklılık, malzeme verimliliği, ürün hizmet sistemi, geri dönüştürülebilirlik, geri dönüşüm, yeniden üretim, kaynak verimliliği, yeniden kullanım, atık yönetimi, atık elektrikli ve elektronik eşyalar- WEEE), kaynakların etkin kullanımını ve ürün yaşam döngüsünün uzatılmasını hedefleyen tasarım stratejilerine odaklanmaktadır

Küme 4, döngüsel ekonomi anahtar kelimesini merkeze alarak, kaynakların döngüsel yönetimini, çevresel etkilerini ve sürdürülebilir tasarım süreçlerini ele alan bir anlayışı temsil etmektedir.

▪ Küme 5 (Mor Küme)

Küme 5 (mor küme), 18 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: analytic hierarchy process (analitik hiyerarşi süreci), circularity (döngüsellik), cradle to cradle (beşikten beşiğe), ecological design (ekolojik tasarım), education (eğitim), energy saving (enerji tasarrufu), environment (çevre), environmental protection (çevre koruma), environmental sustainability (çevresel sürdürülebilirlik), evaluation (değerlendirme), green (yeşil), life cycle (yaşam döngüsü), life cycle thinking (yaşam döngüsü düşüncesi), management (yönetim), packaging design (ambalaj tasarımı), product (ürün), sustainable (sürdürülebilir), waste (atık).

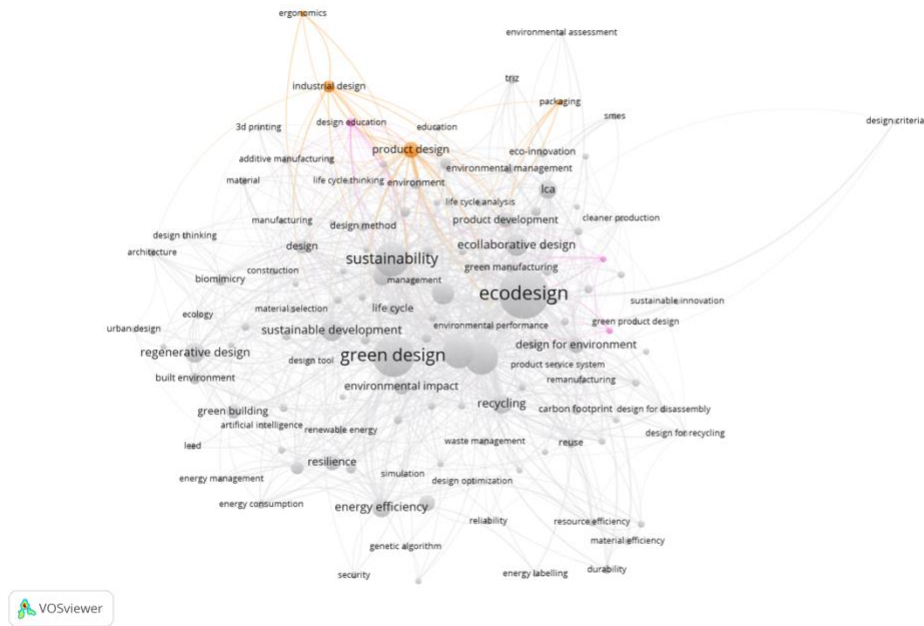
Küme 5'te *yaşam döngüsü* anahtar kelimesi 42 tekrar sayısı, 42 bağlantı sayısı ve 84 toplam bağlantı gücü ile ve *çevre* anahtar kelimesi 38 tekrar sayısı, 30 bağlantı sayısı ve 72 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, yaşam döngüsü kavramının, ürünlerin ve süreçlerin çevresel etkilerini tüm aşamalarıyla ele alan kapsamlı bir yaklaşımı temsil ettiği görülmektedir.

Küme 6'da *çevresel etki* anahtar kelimesi 65 tekrar sayısı, 42 bağlantı sayısı ve 107 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, çevresel etkinin minimize edilmesine yönelik tasarım ve yönetim stratejilerinin önemli bir odak noktası olduğu görülmektedir.

■ Küme 7 (Turuncu Küme)

Küme 7 (turuncu küme), 4 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: ergonomics (ergonomi), industrial design (endüstriyel tasarım), packaging (ambalaj), product design (ürün tasarımı).

Küme 7'de *ürün tasarımı* anahtar kelimesi 65 tekrar sayısı, 43 bağlantı sayısı ve 130 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, ürün tasarımının endüstriyel üretim, çevresel sürdürülebilirlik ve yenilikçi yaklaşımları kapsayan çok yönlü bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir.

Şekil 33: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Küme 7,9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

▪ Küme 9 (Pembe Küme)

Küme 9 (pembe küme), 3 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: collaborative design (işbirlikçi tasarım), design education (tasarım eğitimi), design process (tasarım süreci). Pembe kümede *tasarım eğitimi* anahtar kelimesi 20 tekrar sayısı, 18 bağlantı sayısı ve 45 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, tasarım eğitiminin mekânsal ve çevresel sürdürülebilirlik, disiplinler arası iş birliği ve yenilikçi çözümler geliştirme odaklı bir yaklaşımı temsil ettiği görülmektedir.

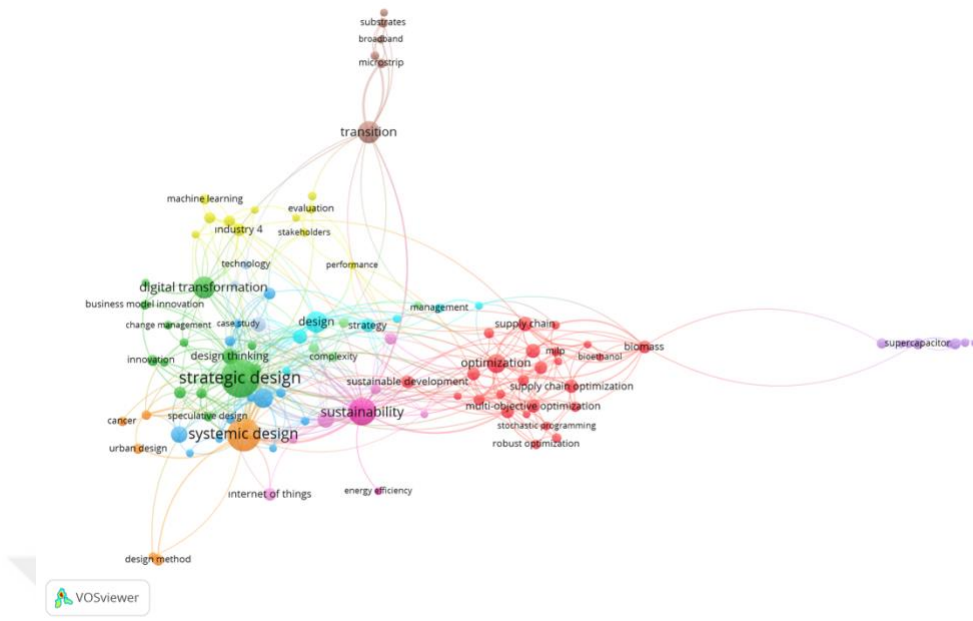
2.3.5. Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi

Holistik Perspektifli Yaklaşımlar konu başlığı için “*systemic design*” OR “*transition design*” OR “*transformation design*” OR “*strategic design*” anahtar kelimeleri ile arama¹⁰ yapılmıştır ve 1981-2024 yılları arasında 2251 yayına ulaşılmıştır.

Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir¹¹), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler incelendiğinde 7113 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 5 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak belirlenmiştir. 7113 anahtar kelime için daha dengeli bir dağılım sağlayan bu kesme noktası daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Tanımlanan kesme noktası ile sık kullanılan 109 kelimeye ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimelerden oluşan harita incelendiğinde farklı renklerde 11 küme oluştuğu görülmektedir (Şekil 35).

¹⁰ 27.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

¹¹ <https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1qGD2RasID0ygC8Epi89iA0tWkgpJH6lk>

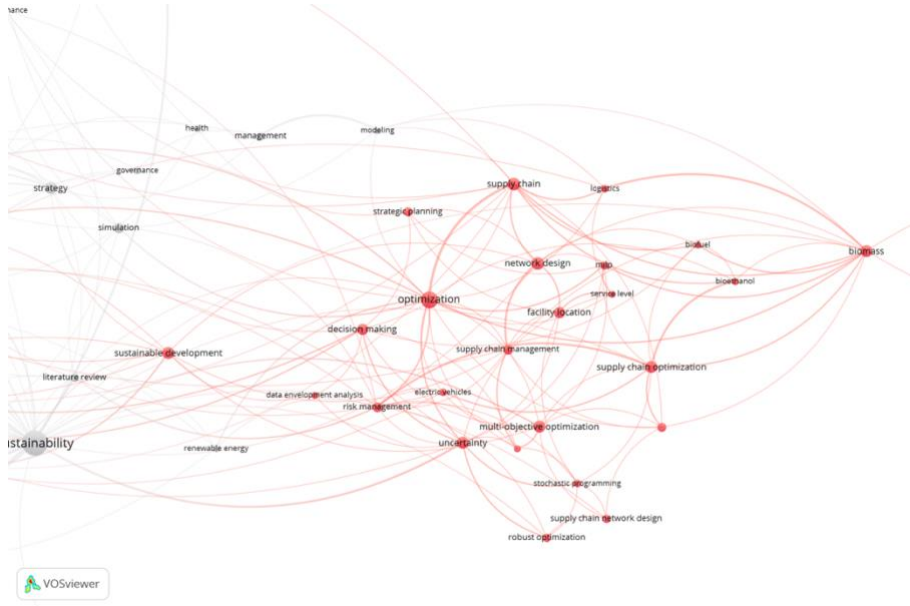

Şekil 34: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz, turuncu, kahverengi, pembe, açık yeşil, açık mavi renklerindeki her bir kümenin odak aldığı ortak konular dikkate alınarak temel temalar belirlenmiştir. Küme 8 (Kahverengi Küme), Küme 10 (Açık Yeşil Küme) belirgin bir tematik yapı sunmamaları sebebiyle analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

▪ Küme 1 (Kırmızı Küme)

Küme 1 (kırmızı küme), 25 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: bioethanol (biyoetanol), biofuel (biyoyakıt), biomass (biyokütle), data envelopment analysis (veri zarflama analizi), decision making (karar verme), electric vehicles (elektrikli araçlar), facility location (tesis yeri), logistics (lojistik), mılöp (karışık tamsayılı doğrusal programlama), multi-objective optimization (çok amaçlı optimizasyon), network design (ağ tasarımı), optimization (optimizasyon), risk management (risk yönetimi), robust optimization (sağlam optimizasyon), service level (hizmet seviyesi), stochastic programming (stokastik programlama), strategic planning (stratejik planlama), supply chain (tedarik zinciri), supply chain design (tedarik zinciri tasarımı), supply chain management (tedarik zinciri yönetimi), supply chain network design (tedarik zinciri ağ tasarımı), supply chain optimization (tedarik zinciri optimizasyonu), sustainable development (sürdürülebilir kalkınma), uncertainty (belirsizlik).

Şekil 35: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

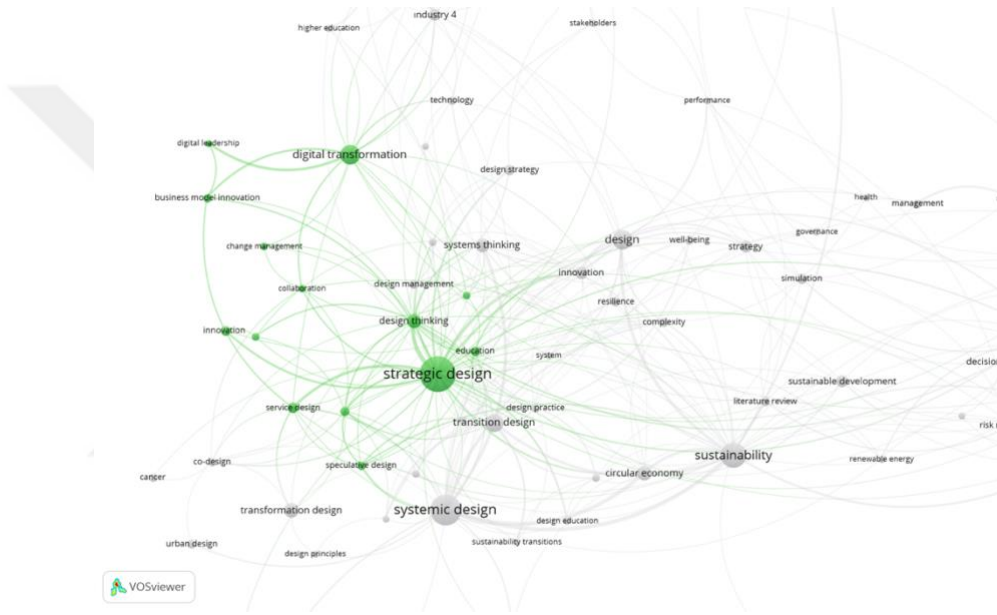
Kırmızı kümede *optimizasyon* anahtar kelimesi 27 tekrar sayısı, 20 bağlantı sayısı ve 31 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, tasarım süreçlerinde verimlilik, performans artırımı ve risk yönetimini ön planda tutan disiplinler arası bir yaklaşımı temsil etmektedir.

Yenilenebilir Kaynaklar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (biyoetanol, biyoyakıt, biyokütle), yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve biyoenerji odaklı çözümleri ele alan çalışmalara işaret etmektedir. *Tedarik Zinciri Optimizasyonu ve Yönetimi* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (tedarik zinciri, tedarik zinciri tasarımı, tedarik zinciri yönetimi, tedarik zinciri ağ tasarımı, tedarik zinciri optimizasyonu), kaynakların etkin yönetimi ve lojistik süreçleri ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

Küme 1, optimizasyon anahtar kelimesini merkeze alarak, çok disiplinli bir bağlamda verimlilik, sürdürülebilirlik ve lojistik süreçlerin optimize edilmesini destekleyen bir yaklaşımı temsil etmektedir.

■ Küme 2 (Yeşil Küme)

Küme 2 (yeşil küme), 14 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: business model innovation (iş modeli inovasyonu), change management (değişim yönetimi), co-creation (ortak yaratım), collaboration (iş birliği), design thinking (tasarım odaklı düşünme), digital leadership (dijital liderlik), digital transformation (dijital dönüşüm), education (eğitim), innovation (inovasyon), leadership (liderlik), participatory design (katılımcı tasarım), service design (hizmet tasarımı), speculative design (spekülatif tasarım), strategic design (stratejik tasarım).

Şekil 36: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 2’de *stratejik tasarım* anahtar kelimesi 11 tekrar sayısı, 42 bağlantı sayısı ve 70 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Ayrıca *dijital dönüşüm* anahtar kelimesi 86 tekrar sayısı, 16 bağlantı sayısı ve 24 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, tasarım süreçlerini uzun vadeli hedefler doğrultusunda planlayan, sistem odaklı ve işbirlikçi bir yaklaşımı temsil etmektedir.

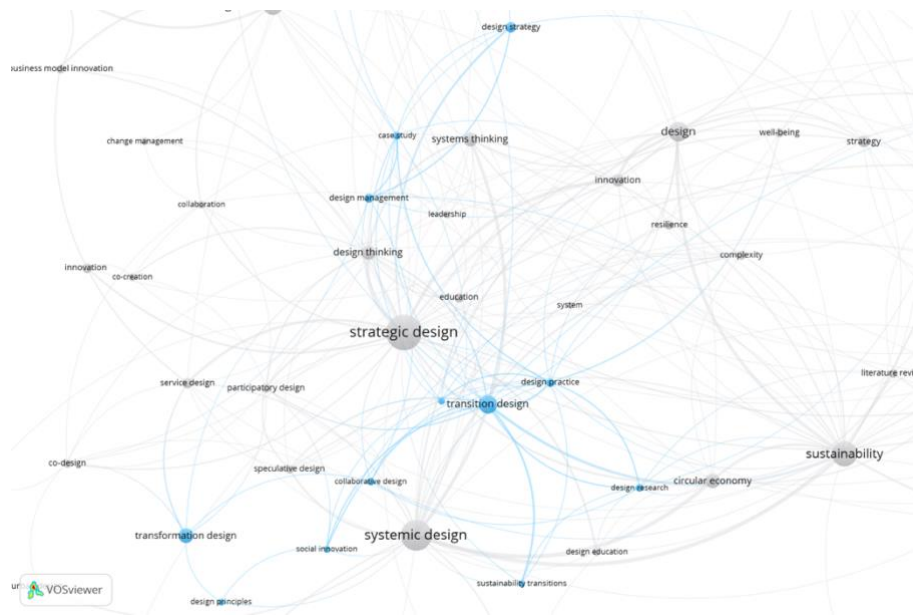
Dijital Dönüşüm ve İnovasyon Yönetimi ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (iş modeli inovasyonu, değişim yönetimi, tasarım odaklı düşünme, dijital liderlik,

dijital dönüşüm, inovasyon, liderlik, hizmet tasarımı), dijitalleşme süreçleri ve yenilikçi iş modellerinin geliştirilmesini ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

Katılımcı ve İş Birlikçi Tasarım Yaklaşımları ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (ortak yaratım, iş birliği, katılımcı tasarım), tasarım süreçlerinde kullanıcıların ve paydaşların aktif katılımını sağlayan iş birlikçi yöntemleri ele almaktadır. *Stratejik ve Spekülatif Tasarım Yaklaşımları* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (spekülatif tasarım, stratejik tasarım), uzun vadeli hedeflere yönelik planlama ve alternatif gelecek senaryolarını keşfetme süreçlerini ele almaktadır.

▪ Küme 3 (Mavi Küme)

Küme 3 (mavi küme), 12 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: case study (vaka çalışması), collaborative design (ortak tasarım), design management (tasarım yönetimi), design practice (tasarım pratiği), design principles (tasarım ilkeleri), design research (tasarım araştırması), design strategy (tasarım stratejisi), framing (çerçeveleme), social innovation (sosyal inovasyon), sustainability transitions (sürdürülebilirlik geçişleri), transformation design (dönüşüm tasarımı), transition design (geçiş tasarımı).

Şekil 37: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

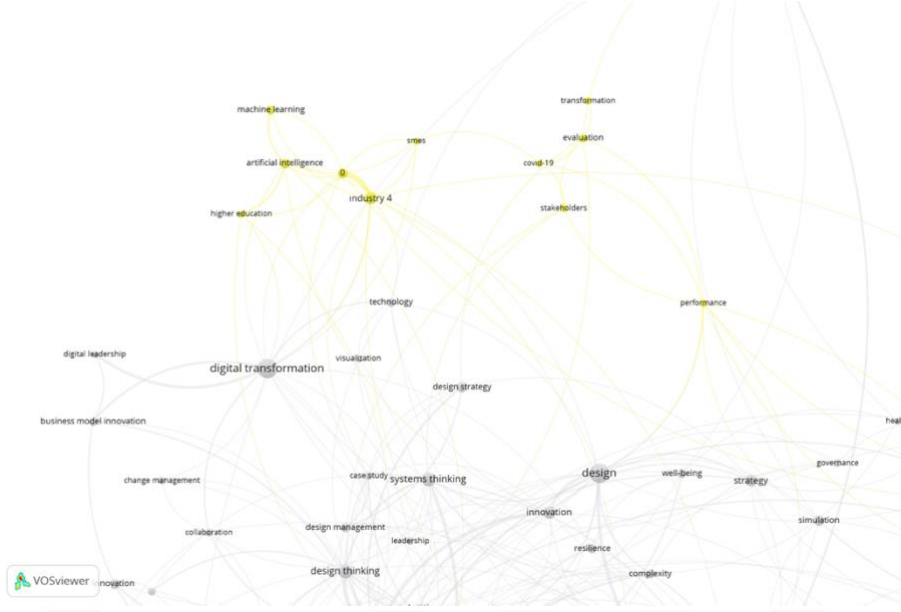
Küme 3'te *geçiş tasarımı* anahtar kelimesi 30 tekrar sayısı, 17 bağlantı sayısı ve 29 toplam bağlantı gücü ile toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Ayrıca *dönüşüm tasarımı* anahtar kelimesi 21 tekrar sayısı, 6 bağlantı sayısı ve 7 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, geçiş tasarımı kavramının, toplumsal ve çevresel dönüşümlere odaklanan yenilikçi ve stratejik tasarım süreçleri ile katılımcı yöntemleri birleştiren kapsamlı bir tasarım yaklaşımını temsil ettiği görülmektedir.

Tasarım Yönetimi ve Stratejik Yaklaşımlar ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (tasarım yönetimi, tasarım pratiği, tasarım ilkeleri, tasarım araştırması, tasarım stratejisi, çerçeveleme), tasarım süreçlerini stratejik bir bakış açısıyla ele alan, uygulamalı ve teorik yaklaşımları vurgulamaktadır. *Sosyal ve Sürdürülebilir Dönüşüm Tasarımı* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (sosyal inovasyon, sürdürülebilirlik geçişleri, dönüşüm tasarımı, geçiş tasarımı), toplumsal ve çevresel sorunları ele alarak yenilikçi çözümler geliştirmeyi amaçlayan yaklaşımlara işaret etmektedir.

Küme 3, **geçiş tasarımı** anahtar kelimesi ekseninde teorik araştırma, eğitim ve teknolojik yeniliklerle desteklenen, disiplinler arası sürdürülebilir geçiş süreçlerini temsil etmektedir.

▪ Küme 4 (Sarı Küme)

Küme 4 (sarı küme), 11 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: artificial intelligence (yapay zeka), covid-19 (covid-19), evaluation (değerlendirme), higher education (yükseköğretim), industry 4.0 (endüstri 4.0), machine learning (makine öğrenimi), performance (performans), SMEs (kobi'ler), stakeholders (paydaşlar), transformation (dönüşüm).

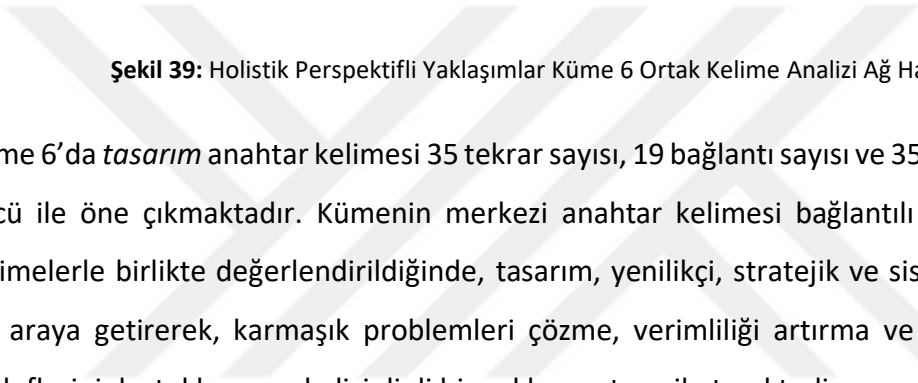

Şekil 38: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 4'te *endüstri 4.0* anahtar kelimesi 13 tekrar sayısı, 7 bağlantı sayısı ve 17 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, Endüstri 4.0, dijital teknolojiler ve sürdürülebilir yaklaşımlar arasında bir köprü kurarak üretim ve yönetim süreçlerinde yenilikçi ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen bir dönüşüm yaklaşımını temsil etmektedir.

▪ Küme 6 (Turkuaz Küme)

Küme 6 (turkuaz küme), 7 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: design (tasarım), governance (yönetişim), innovation (inovasyon), management (yönetim), modeling (modelleme), strategy (strateji), system (sistem).

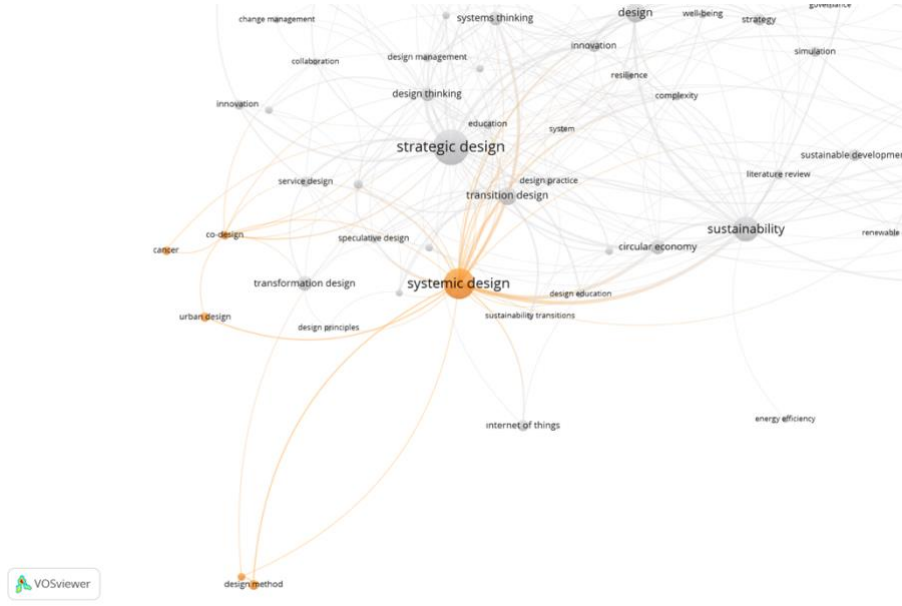

Şekil 39: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 6’da *tasarım* anahtar kelimesi 35 tekrar sayısı, 19 bağlantı sayısı ve 35 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, tasarım, yenilikçi, stratejik ve sistemik çözümleri bir araya getirerek, karmaşık problemleri çözme, verimliliği artırma ve sürdürülebilirlik hedeflerini destekleyen çok disiplinli bir yaklaşımı temsil etmektedir.

- **Küme 7 (Turuncu Küme)**

Küme 7 (turuncu küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: cancer (kanser), co-design (ortak tasarım), design method (tasarım yöntemi), design process (tasarım süreci), systemic design (sistemik tasarım), urban design (kentsel tasarım).

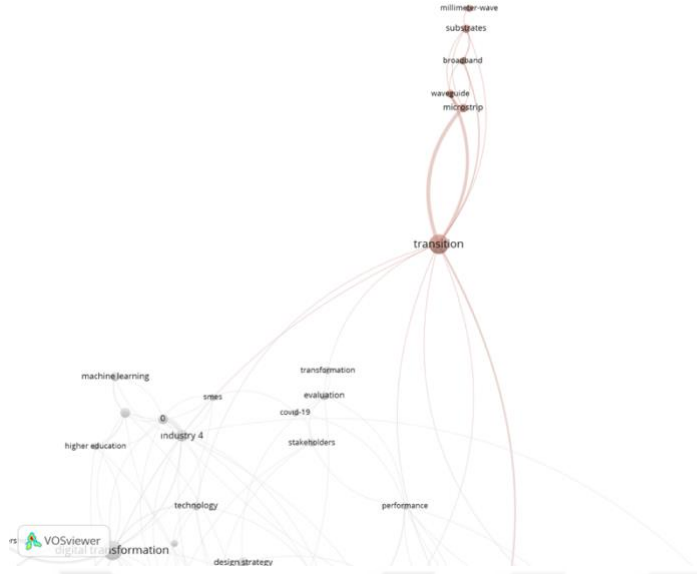

Şekil 40: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 7’de sistemik tasarım anahtar kelimesi 81 tekrar sayısı, 30 bağlantı sayısı ve 55 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, sistemik tasarım kavramının karmaşık sistemleri bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, sürdürülebilir, işbirlikçi ve yenilikçi çözümleri teşvik eden kapsamlı bir tasarım perspektifini temsil ettiği görülmektedir.

▪ Küme 8 (Kahverengi Küme)

Küme 8 (kahverengi küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: broadband (geniş bant), microstrip (mikroşerit), millimeter-wave (milimetre dalga), substrates (alt tabakalar), transition (geçiş), waveguide (dalga kılavuzu).

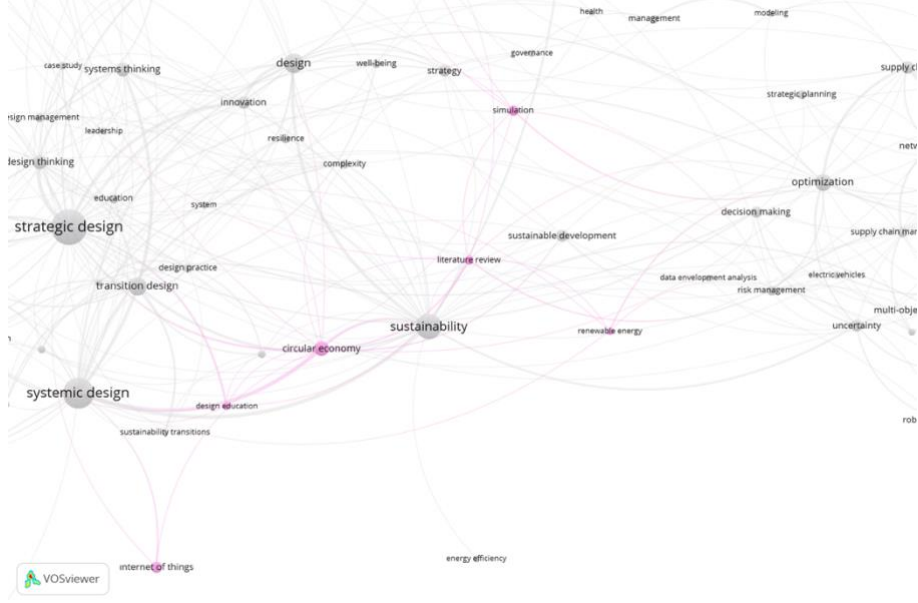

Şekil 41: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 8 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 8’de geçiş anahtar kelimesi 36 tekrar sayısı, 11 bağlantı sayısı ve 23 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, geçiş kavramının, sürdürülebilirlik, sağlık ve teknoloji odaklı bir dönüşüm sürecini ifade ettiği görülmektedir.

▪ Küme 9 (Pembe Küme)

Küme 9 (pembe küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: circular economy (döngüsel ekonomi), design education (tasarım eğitimi), internet of things (nesnelerin interneti), literature review (literatür taraması), renewable energy (yenilenebilir enerji), simulation (simülasyon).

Şekil 42: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 9 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

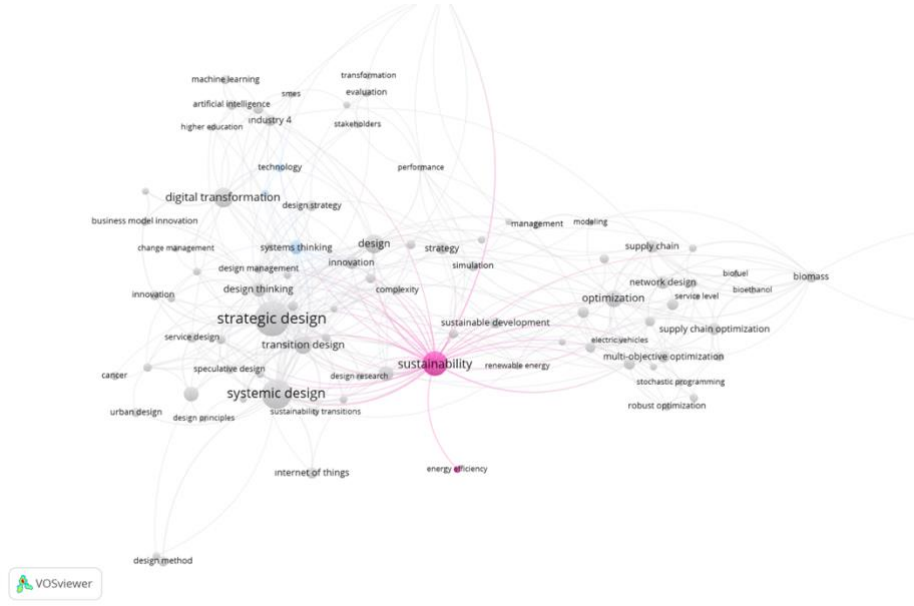
Küme 9’da döngüsel ekonomi anahtar kelimesi 21 tekrar sayısı, 13 bağlantı sayısı ve 25 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, dijital teknolojiler ve sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarını birleştirerek kaynak yönetimini optimize eden ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

▪ Küme 11 (Açık Mavi Küme)

Küme 11 (açık mavi), 3 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: systems thinking (sistem düşüncesi), technology (teknoloji), visualization (görselleştirme).

Küme 11’de *sistem düşüncesi* anahtar kelimesi 18 tekrar sayısı, 15 bağlantı sayısı ve 23 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır.

Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde sistem düşüncesi, karmaşık sistemlerin analiz edilmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesi için kullanılan bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir. İlgili anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, sistem düşüncesinin çevresel sürdürülebilirlik, stratejik planlama ve katılımcı yaklaşımlarla güçlü bir ilişki kurduğu görülmektedir.

Şekil 43: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Küme 11, 12 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik, işbirliği ve stratejik çözümlerle karmaşık problemleri ele alan kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımı temsil etmektedir.

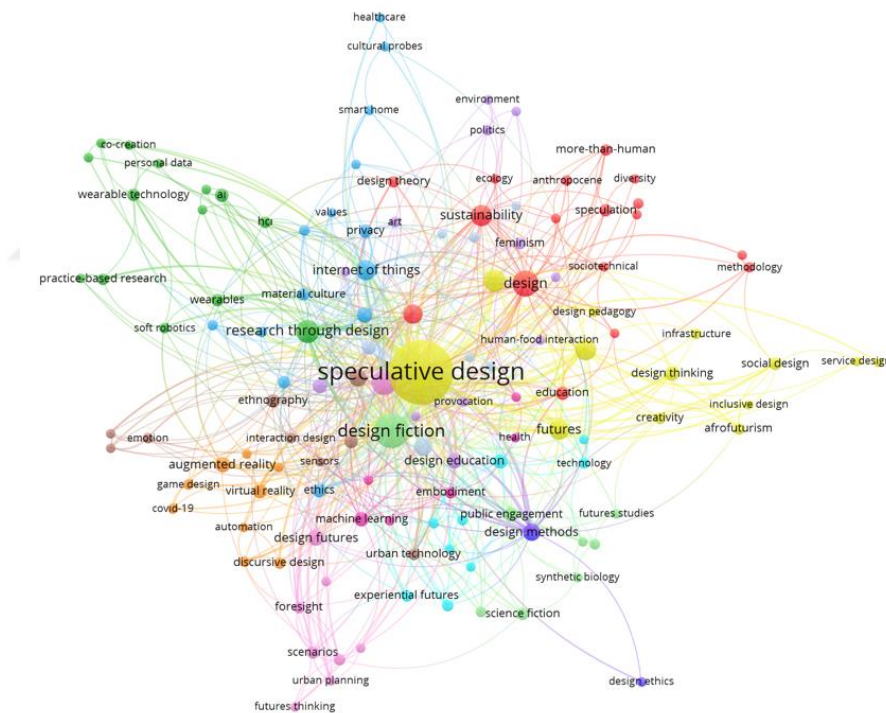
▪ Küme 12 (Fuşya Küme)

Küme 12 (fuşya küme), 2 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: energy efficiency (enerji verimliliği), sustainability (sürdürülebilirlik).

Küme 12'de *sürdürülebilirlik* anahtar kelimesi 57 tekrar sayısı, 33 bağlantı sayısı ve 56 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde çevresel, ekonomik ve toplumsal sistemlerin dengeli bir şekilde geliştirilmesini hedefleyen çok yönlü bir yaklaşımı temsil etmektedir.

2.3.6. Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi

Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar konu başlığı için “*speculative design*” OR “*futurecraft*” kelimeleri ile arama¹² yapılmıştır ve 1993-2024 yılları arasında 557 yayına ulaşılmıştır. Vosviewer programında (Bu analizin Vosviewer dosyası verilen bağlantı kullanılarak detaylı bir şekilde incelenebilir¹³), analizlere dahil edilen yayınlarda tekrar eden anahtar kelimeler incelendiğinde 1767 farklı anahtar kelime kullanıldığı belirlenmiştir. “En az 3 kere kullanılmış olma” durumu kesme noktası olarak belirlenmiştir. 1767 anahtar kelime için daha dengeli bir dağılım sağlayan bu kesme noktası daha anlamlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Tanımlanan kesme noktası ile sık kullanılan 129 kelimeye ulaşılmıştır. Bu anahtar kelimelerden oluşan harita incelendiğinde farklı renklerde 13 küme olduğu görülmektedir (Şekil 45).

Şekil 44: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

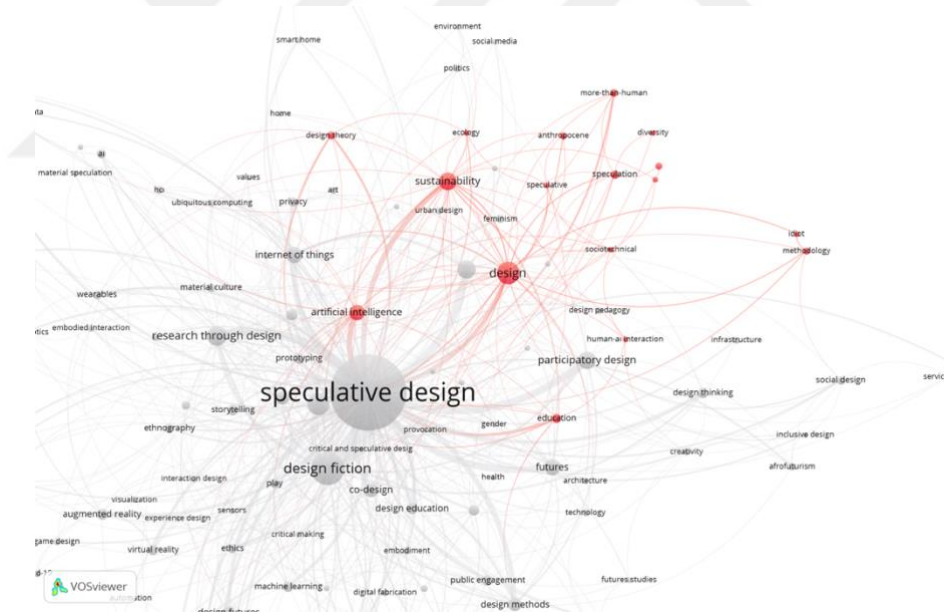
¹² 20.12.2024 tarihinde yapılan arama sonuçları veri olarak kullanılmıştır.

¹³https://app.vosviewer.com/?json=https%3A%2F%2Fdrive.google.com%2Fuc%3Fid%3D1U5JUjYTGbkRi8liR4EJ9sth_YGag9FnG

Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, mor, turkuaz, turuncu, kahverengi, pembe, açık yeşil, açık mavi, fuşya ve lacivet renklerindeki her bir kümenin odak aldığı ortak konular dikkate alınarak temel temalar belirlenmiştir.

■ Küme 1 (Kırmızı Küme)

Küme 1 (kırmızı küme), 17 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: anthropocene (antroposen), artificial intelligence (yapay zeka), design (tasarım), design theory (tasarım teorisi), diversity (çeşitlilik), ecology (ekoloji), education (eğitim), human-ai interaction (insan-yapay zeka etkileşimi), human-centred design (insan odaklı tasarım), idiot (aptal), methodology (metodoloji), more-than-human (insandan ötesi), sociotechnical (sosyoteknik), speculation (spekülasyon), speculative (spekülatif), speculative and critical design (spekülatif ve eleştirel tasarım), sustainability (sürdürülebilirlik).

Şekil 45: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 1 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 1’de tasarım anahtar kelimesi 34 tekrar sayısı, 35 bağlantı sayısı ve 43 toplam bağlantı gücü ile ve sürdürülebilirlik anahtar kelimesi 22 tekrar sayısı, 26 bağlantı sayısı ve 45 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde insan odaklı, sistemik ve spekülatif yaklaşımları bir araya getiren disiplinler arası bir tasarım anlayışını temsil etmektedir.

Spekülatif ve Eleştirel Tasarım başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (spekülatif, spekülatif ve eleştirel tasarım, spekülasyon) tasarımın geleceği şekillendirmek, eleştirel düşünceyi teşvik etmek ve yeni olasılıkları keşfetmek için kullanılan bir araç olduğunu vurgulayan çalışmalara işaret etmektedir.

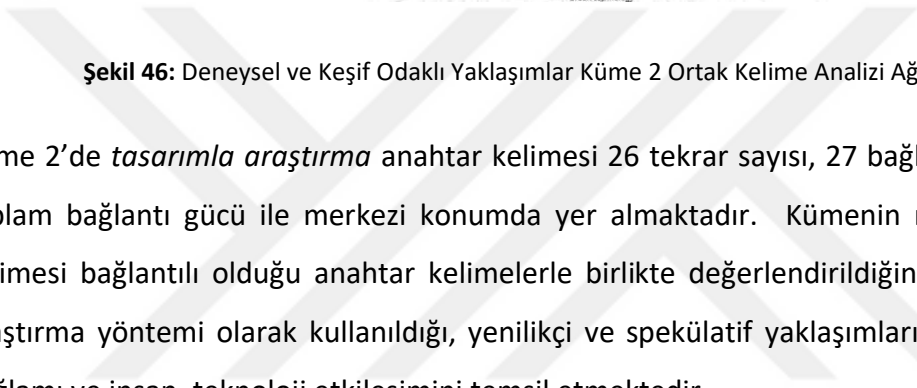
İnsan ve Teknoloji Etkileşimi başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (yapay zekâ, insan-yapay zekâ etkileşimi, sosyoteknik, insan odaklı tasarım) teknoloji ve insan arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

İnsan Ötesi Tasarım Yaklaşımı başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (insandan ötesi (more-than-human), ekoloji, antroposen) tasarımın yalnızca insanlar için değil, aynı zamanda insan dışı varlıkları, ekosistemleri ve teknolojik unsurları da dikkate alan bir perspektife sahip olduğunu vurgulayan çalışmalara işaret etmektedir.

Kırmızı Küme (Küme 1), tasarımın insan, teknoloji ve çevre arasındaki etkileşimlerini çok boyutlu ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alarak, farklı perspektifleri bir araya getiren tematik yapı sunmaktadır.

▪ **Küme 2 (Yeşil Küme)**

Küme 2 (yeşil küme), 14 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: AI (yapay zeka), blockchain (blok zinciri), co-creation (ortak yaratım), design process (tasarım süreci), hcı (insan-bilgisayar etkileşimi), inclusive design (kapsayıcı tasarım), material speculation (malzeme spekülasyonu), personal data (kişisel veri), practice-based research (uygulama temelli araştırma), research through design (tasarımla araştırma), soft robotics (yumuşak robotik), temporality (geçicilik), wearable technology (giyilebilir teknoloji), wearables (giyilebilirler).

Şekil 46: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 2 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 2’de *tasarımla araştırma* anahtar kelimesi 26 tekrar sayısı, 27 bağlantı sayısı ve 66 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde tasarımın bir araştırma yöntemi olarak kullanıldığı, yenilikçi ve spekülatif yaklaşımların öne çıktığı bir bağlamı ve insan, teknoloji etkileşimini temsil etmektedir.

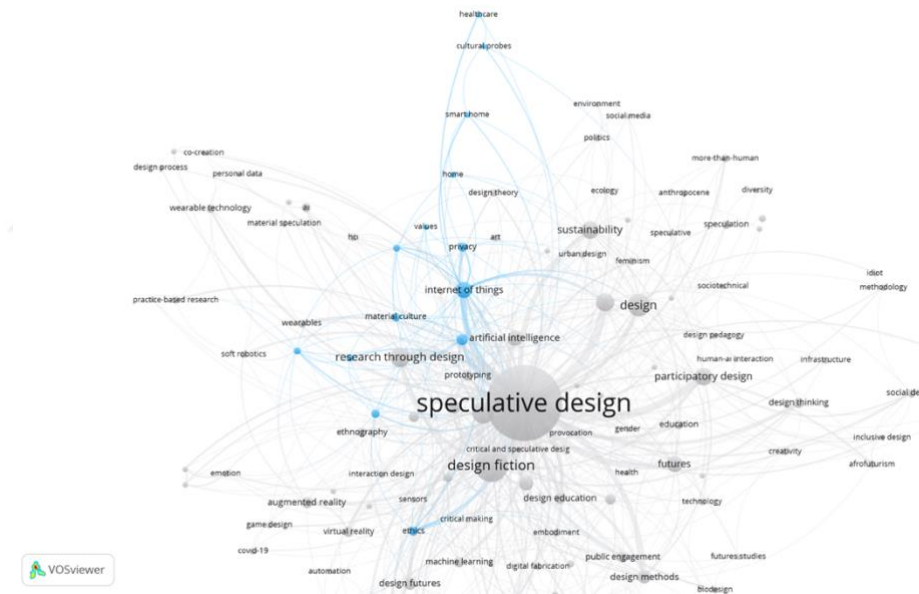
Tasarım ve Araştırma Yöntemleri başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (*tasarımla araştırma, uygulama temelli araştırma, tasarım süreci*) tasarımın bir araştırma yöntemi olarak kullanıldığı süreçleri ve uygulamalı araştırmaları ifade etmektedir.

İnsan-Teknoloji Etkileşimi ve Yenilikçi Teknolojiler başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (insan-bilgisayar etkileşimi (HCI), giyilebilir teknoloji, yumuşak robotik (soft robotics), yapay zekâ) insan ve teknoloji arasındaki etkileşimleri, kullanıcı odaklı yaklaşımlarla ele alan yenilikçi çalışmaları temsil etmektedir.

Küme 2, tasarımın bir araştırma yöntemi olarak kullanımını merkeze alarak, insan ve teknoloji etkileşimlerini ele alan yenilikçi ve spekülasyon yaklaşımları kapsamlı bir çerçevede bir araya getirmektedir.

■ Küme 3 (Mavi Küme)

Küme 3 (mavi küme), 14 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: cultural probes (kültürel problemler), embodied interaction (bedensel etkileşim), ethics (etik), healthcare (sağlık hizmetleri), home (ev), human-robot interaction (insan-robot etkileşimi), interaction design (etkileşim tasarımı), internet of things (nesnelerin interneti), material culture (malzeme kültürü), privacy (mahremiyet), smart home (akıllı ev), social robots (sosyal robotlar), ubiquitous computing (ulaşılabilir bilgisayar teknolojileri), values (değerler).

Şekil 47: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 3 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

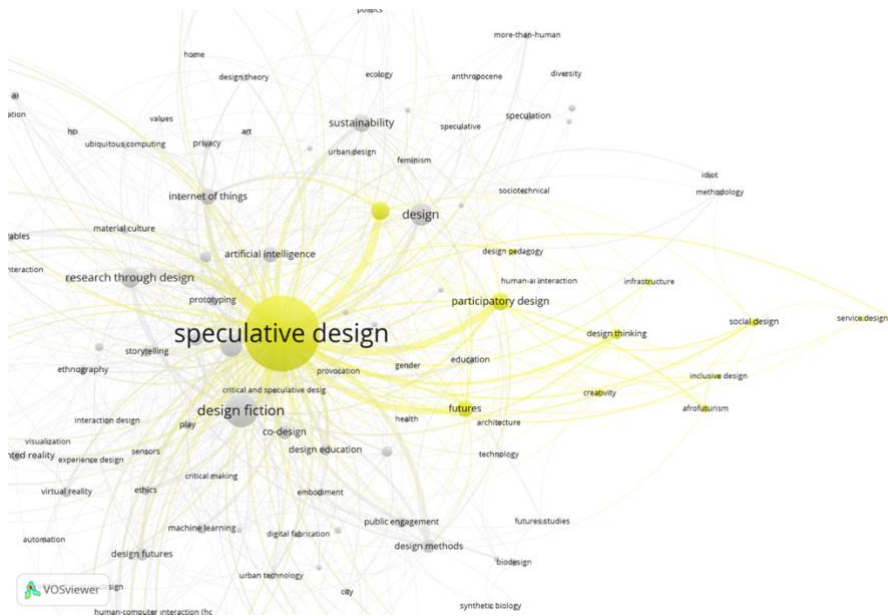
Küme 3'te nesnelerin interneti kelimesi 18 tekrar sayısı, 20 bağlantı sayısı ve 45 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde akıllı teknolojiler ve etkileşim tasarımı süreçlerinde bütüncül ve değer odaklı bir yaklaşımı temsil etmektedir.

Akıllı Yaşam Teknolojileri ve Etkileşim ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (*bedensel etkileşim, sosyal robotlar, nesnelerin interneti, akıllı ev, insan-robot etkileşimi etkileşim tasarımı, ulaşılabilir bilgisayar teknolojileri*) akıllı teknolojilerin insanların günlük yaşam alanlarındaki uygulamalarını ve bu teknolojilerin kullanıcılarla etkileşim biçimlerini ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

Küme 3, akıllı teknolojilerin insanların günlük yaşamlarında nasıl entegre edildiğini ve bu süreçlerde değer, mahremiyet, ve etik gibi önemli unsurların nasıl ele alındığını temsil eden bir yapı sunmaktadır.

■ Küme 4 (Sarı Küme)

Küme 4 (sarı küme), 13 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: afrofuturizm (afrofütürizm), creativity (yaratıcılık), design pedagogy (tasarım pedagojisi), design research (tasarım araştırması), design thinking (tasarım odaklı düşünme), futures (gelecekler), inclusive design (kapsayıcı tasarım), infrastructure (altyapı), participatory design (katılımcı tasarım), service design (hizmet tasarımı), social design (sosyal tasarım), speculative design (spekülatif tasarım), systemic design (sistemik tasarım).

Şekil 48: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 4 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

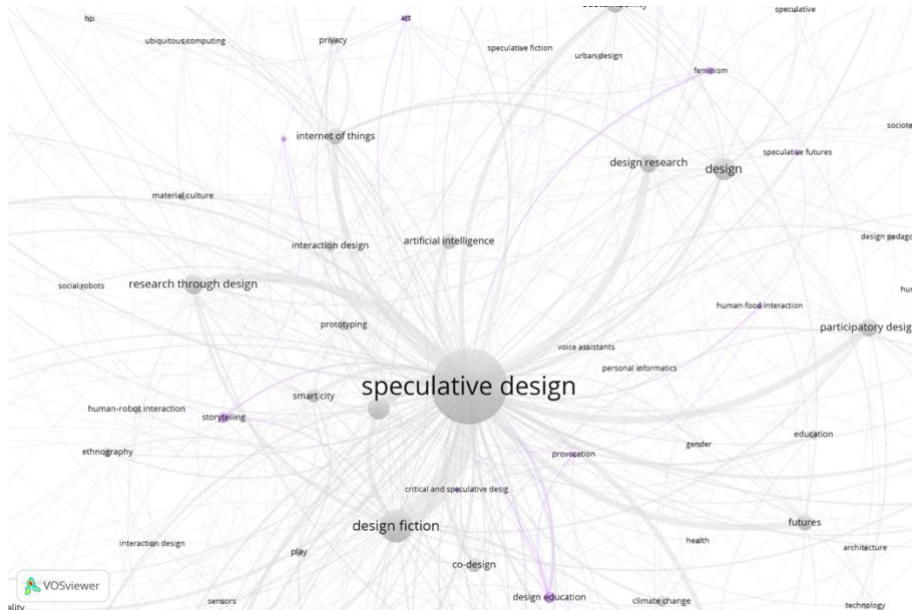
Küme 4'te *spekülatif tasarım* anahtar kelimesi 332 tekrar sayısı, 122 bağlantı sayısı ve 552 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde geleceği tasarlama, eleştirel düşünme ve katılımcı yaklaşımların ön planda olduğu disiplinler arası bir bağlamı temsil etmektedir.

Spekülatif ve Gelecek Odaklı Tasarım ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (*spekülatif tasarım, gelecekler, yaratıcı düşünme, afrofütürizm*), geleceği şekillendiren spekülatif, yaratıcı ve eleştirel yaklaşımlara odaklanan çalışmalara işaret etmektedir. *Katılımcı tasarım, kapsayıcı tasarım, sosyal tasarım ve hizmet tasarımı* anahtar kelimeleri, toplumsal ihtiyaçlara yanıt veren ve bireylerin aktif katılımını teşvik eden yaklaşımlara işaret etmektedir.

Küme 4, tasarımın geleceğe yönelik vizyonlar geliştirme, toplumsal fayda sağlama ve eğitsel süreçlere katkı sunma potansiyelini temsil eden bir yapı sunmaktadır.

▪ Küme 5 (Mor Küme)

Küme 5 (mor küme), 12 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: art (sanat), critical and speculative (eleştirel ve spekülatif), design education (tasarım eğitimi), environment (çevre), feminism (feminizm), human-food interaction (insan-gıda etkileşimi), human-robot interaction (insan-robot etkileşimi), politics (siyaset), provocation (provokasyon), social media (sosyal medya), speculative futures (spekülatif gelecekler), storytelling (hikaye anlatımı).

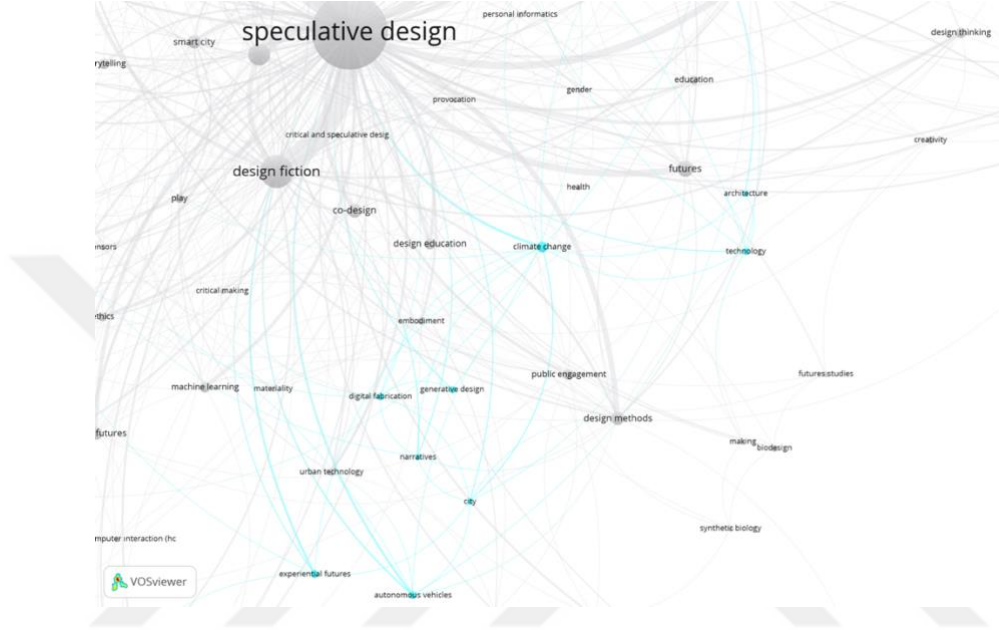
Küme 5'te *tasarım eğitimi* anahtar kelimesi 10 tekrar sayısı, 13 bağlantı sayısı ve 23 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde tasarım pedagojisi, eleştirel düşünce ve yaratıcı süreçlerin öğretiminde güçlü bir bağlam sunduğunu göstermektedir.

Eleştirel ve Spekülatif Tasarım ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (eleştirel tasarım, eleştirel ve spekülatif, spekülatif gelecek, bilim kurgu, tasarım kurgusu), tasarım eğitiminin, eleştirel düşünme ve geleceğe yönelik yaratıcı senaryolar oluşturma süreçlerine nasıl entegre edildiğini vurgulayan çalışmalara işaret etmektedir. *Çevre ve Sürdürülebilirlik* ortak başlığı altında ele alınabilecek anahtar kelime grubu (environment, sustainability, speculative futures), çevresel sürdürülebilirliği ve gelecek senaryolarının ele aldığını çalışmalara işaret etmektedir.

Küme 5, tasarım eğitimi anahtar kelimesini merkeze alarak, eleştirel düşünce, toplumsal duyarlılık, insan-teknoloji etkileşimi ve çevresel sürdürülebilirlik odaklı pedagojik yaklaşımları temsil etmektedir.

▪ Küme 6 (Turkuaz Küme)

Küme 6 (turkuaz küme), 9 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: architecture (mimarlık), autonomous vehicles (otonom araçlar), city (şehir), climate change (iklim değişikliği), digital fabrication (dijital üretim), experiential futures (deneyimsel gelecek), generative design (üretici tasarım), narratives (anlatılar), technology (teknoloji)

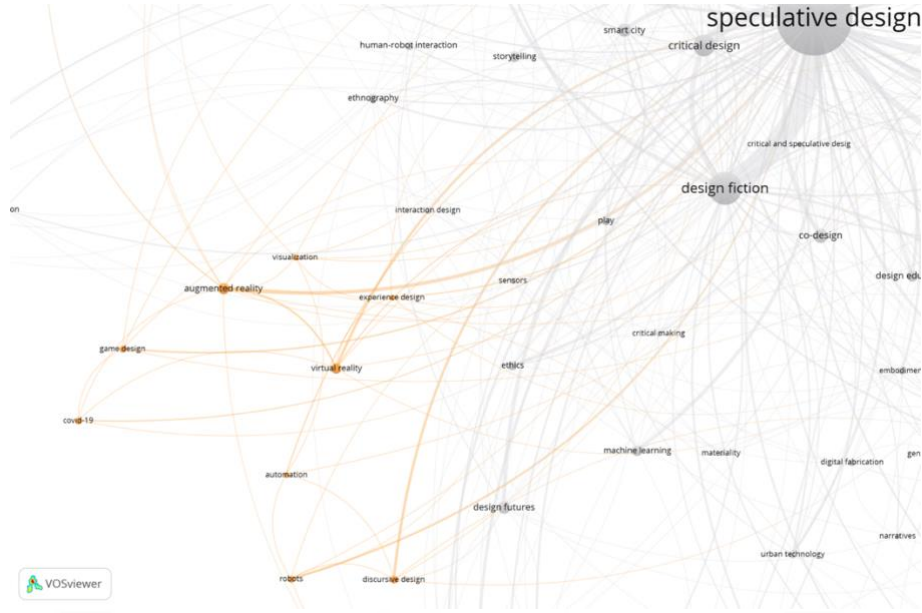

Şekil 50: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 6 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 6'da *iklim değişikliği* anahtar kelimesi 8 tekrar sayısı, 12 bağlantı sayısı ve 17 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde tasarım, teknoloji ve toplumsal bağlamlarda iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik yenilikçi ve geleceğe odaklı bir yaklaşımı temsil etmekte; bu bağlamda farkındalığı artırmak ve alternatif senaryoları keşfetmek için yenilikçi tasarım yöntemleri ele alan çalışmalara işaret etmektedir.

▪ Küme 7 (Turuncu Küme)

Küme 7 (turuncu küme), 9 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. bu anahtar kelimeler: augmented reality (artırılmış gerçeklik), covid-19, discursive design (tartışmacı tasarım), experience design (deneyim tasarımı), game design (oyun tasarımı), robots (robotlar), virtual reality (sanal gerçeklik), visualization (görselleştirme).

Şekil 51: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 7 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 7’de *artırılmış gerçeklik* anahtar kelimesi 10 tekrar sayısı, 13 bağlantı sayısı ve 22 toplam bağlantı gücü ile ve *sanal gerçeklik* anahtar kelimesi 8 tekrar sayısı, 8 bağlantı sayısı ve 15 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, dijital ve fiziksel ortamların entegrasyonu ile yenilikçi deneyim tasarımı ve teknolojik çözümler geliştirme çabalarını temsil etmektedir. Artırılmış gerçekliğin geleceğe yönelik senaryolar geliştirmek, olası teknolojik dönüşümleri keşfetmek için bir platform sunduğunu gösteren ve toplumsal sorunları ele alan işbirlikçi ve eleştirel tasarım yaklaşımlarında nasıl kullanılabileceğini ortaya koyan çalışmalara işaret etmektedir.

■ Küme 8 (Kahverengi Küme)

Küme 8 (kahverengi küme), 9 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: emotion (duygu), ethnography (etnografi), interaction design (etkileşim tasarımı), place attachment (mekâna bağlılık), play (oyun), sensors (sensörler), smart city (akıllı şehir), urban interaction design (kentsel etkileşim tasarımı), urban technology (kentsel teknoloji).

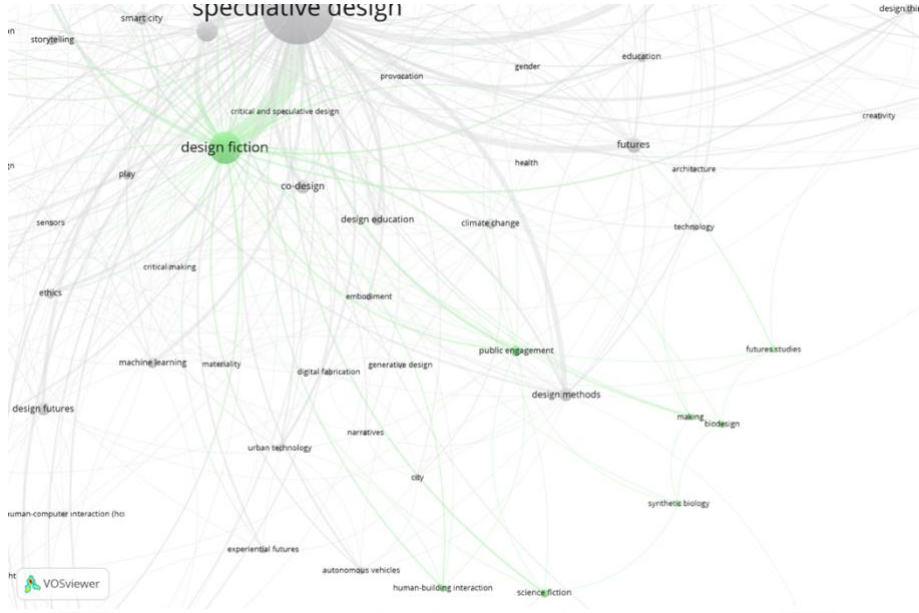

Şekil 52: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 8 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 8’de *akıllı şehir* anahtar kelimesi 8 tekrar sayısı, 12 bağlantı sayısı ve 17 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, kentsel alanlarda teknolojik yeniliklerin ve kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımlarının entegrasyonu ile geleceğin şehirlerinin nasıl şekillendirilebileceğine dair yaklaşımları temsil etmektedir.

▪ Küme 9 (Pembe Küme)

Küme 9 (pembe küme), 9 anahtar kelimeden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: critical design (eleştirel tasarım), design futures (tasarım geleceği), foresight (öngörü), future studies (gelecek çalışmaları), futures thinking (gelecek odaklı düşünme), human-computer interaction (HCI-insan-bilgisayar etkileşimi), imagination (hayal gücü), scenarios (senaryolar), urban planning (kentsel planlama).

Şekil 54: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 10 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

Küme 10'da *tasarım kurgusu* anahtar kelimesi 69 tekrar sayısı, 62 bağlantı sayısı ve 174 toplam bağlantı gücü ile merkezi konumda yer almaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, gelecekteki senaryoları ve tasarım süreçlerinde olasılıkları keşfetmeye odaklanan yaratıcı bir yaklaşımları ele alan çalışmaları temsil etmektedir.

▪ Küme 11 (Açık Mavi Küme)

Küme 11 (açık mavi küme), 7 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: accessibility (erişilebilirlik), co-design (ortak tasarım), personal informatics (kişisel bilişim), prototyping (prototipleme), speculative fiction (spekülatif kurgu), urban design (kentsel tasarım), voice assistants (sesli asistanlar).

Küme 11'de *ortak tasarım* anahtar kelimesi 14 tekrar sayısı, 18 bağlantı sayısı ve 29 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, kullanıcı katılımı ve iş birliği odaklı bir tasarım yaklaşımını temsil etmektedir.

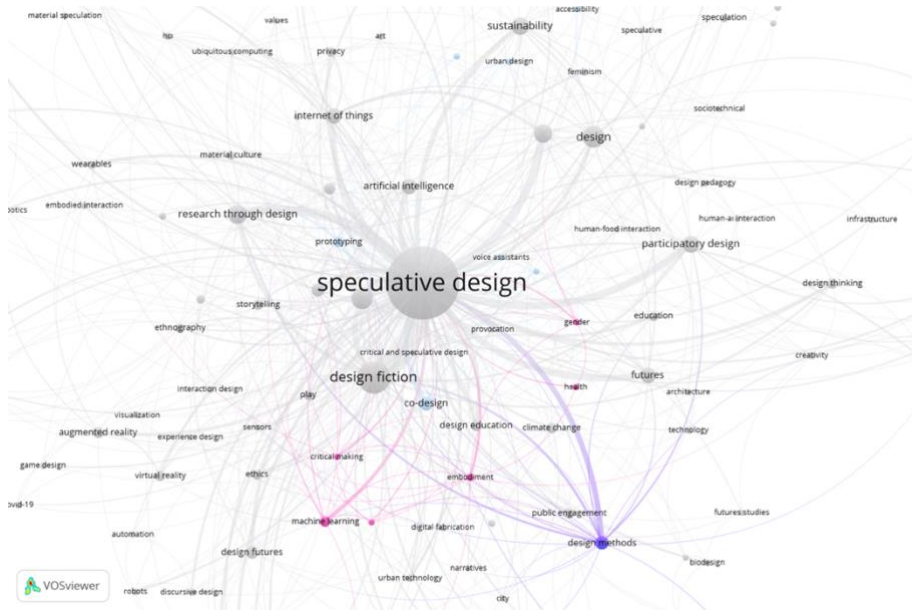
■ Küme 12 (Fuşya Küme)

Küme 12 (fuşya küme), 6 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: critical making (eleştirel yapım), embodiment (bedenselleşme), gender (toplumsal cinsiyet), health (sağlık), machine learning (makine öğrenimi), materiality (maddesellik).

Küme 12’de *makine öğrenimi* anahtar kelimesi 8 tekrar sayısı, 10 bağlantı sayısı ve 17 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, teknolojik yeniliklerin, etik ve toplumsal bağlamlarla ilişkili tasarım süreçlerine entegrasyonunu temsil etmektedir.

■ Küme 13 (Lacivert Küme)

Küme 13 (lacivert küme), 2 anahtar kelimedenden oluşmaktadır. Bu anahtar kelimeler: design ethics (tasarım etiği), design methods (tasarım yöntemleri). Küme 13’te *tasarım yöntemleri* anahtar kelimesi 8 tekrar sayısı, 10 bağlantı sayısı ve 17 toplam bağlantı gücü ile öne çıkmaktadır. Kümenin merkezi anahtar kelimesi bağlantılı olduğu anahtar kelimelerle birlikte değerlendirildiğinde, etik, katılımcı ve yenilikçi yaklaşımları içeren disiplinler arası bir çerçevede ele alınan tasarım süreçlerini temsil etmektedir.

Şekil 55: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Küme 11, 12, 13 Ortak Kelime Analizi Ağ Haritası

2.4. Bulguların Yorumlanması ve Tematik Odakların Tespiti

Bu başlık kapsamında, bibliyometrik analiz sonuçlarından elde edilen bulgular yorumlanmış ve ortaya çıkan tematik odaklar temel alınarak sosyal sorumlu tasarım anlayışına dair kapsamlı çıkarımlar yapılması amaçlanmıştır. Bu çıkarımların yalnızca mevcut literatürdeki eğilimleri belirlemekle sınırlı kalmayıp, içmimarlık eğitim müfredatıyla ilişkilendirilmesi ve bu doğrultuda ders modeli geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Elde edilen tematik odaklar, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarında hangi konuların ön plana çıktığını, tasarım süreçlerinin hangi kavramlarla birlikte ele alındığını ve alan içindeki eğilimlerin nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, belirlenen temalar, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumluluk perspektifinin güçlendirilmesine yönelik ders içeriklerinin oluşturulmasında yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır. Tematik odaklar, tasarım yaklaşımlarının içmimarlık disiplini ile nasıl örtüştüğünü ve bu bağlamda hangi pedagojik stratejilerin benimsenebileceğini anlamaya yönelik veriye dayalı bir temel oluşturmaktadır.

İnsan odaklı yaklaşımlar, dezavantajlı bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmeyi, toplumsal eşitliği güçlendirmeyi ve sosyal adaleti sağlamayı hedefleyen bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların bireysel farklılıklara duyarlı, toplumsal faydayı önceleyen ve katılımcı yöntemlerle zenginleşen kapsayıcı bir tasarım çerçevesi sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, insan odaklı tasarımın özellikle erişilebilirlik, kullanıcı ihtiyaçlarına duyarlılık, kapsayıcı çözümler ve sosyal sürdürülebilirlik kavramlarıyla ilişkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, dezavantajlı grupların özel gereksinimlerini karşılayan, yaş, cinsiyet, fiziksel ve bilişsel farklılıkları gözetken ve esnek, erişilebilir tasarım süreçleri geliştiren kullanıcı merkezli yaklaşımlar, insan odaklı tasarım anlayışının temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Tasarım süreçlerinde kullanıcı katılımının teşvik edilmesi ve farklı yetenek ile ihtiyaçlara sahip bireylerin toplumsal yaşama tam ve eşit katılımını destekleyen çözümler üretilmesi, bu yaklaşımın temel hedeflerindendir.

Bibliyometrik analiz bulguları (Tablo 2), insan odaklı tasarımın yalnızca fiziksel erişilebilirlik sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve kültürel faktörleri de içeren bütüncül bir çerçevede ele alındığını göstermektedir. Bu perspektif, bireysel farklılıklara duyarlı ve toplumsal faydayı gözetten sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarının geliştirilmesini sağlamaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
İNSAN ODAKLI YAKLAŞIMLAR	Kapsayıcı Eğitim İlgili Anahtar Kelimeler: Kapsayıcı eğitim, pedagojik yaklaşım, evrensel öğrenme tasarımı, özel eğitim, uzaktan eğitim. Açıklama: Eğitim süreçlerinde kapsayıcı öğrenme ortamlarının tasarlanması ve dezavantajlı bireylerin öğrenme süreçlerine eşit katılımını sağlayan stratejilere odaklanmaktadır.
	Nöroçeşitlilik ve Kapsayıcı Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Nöroçeşitlilik, zihinsel engellilik, otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, disleksi. Açıklama: Nöroçeşitlilik perspektifinden yola çıkarak farklı nörogelişimsel özelliklere sahip bireylerin sosyal yaşama ve iş hayatına eşit katılımını destekleyen kapsayıcı tasarım çözümlerini ele almaktadır.
	Sosyal Kapsayıcılık İlgili Anahtar Kelimeler: Sosyal kapsayıcılık, eşitlik, ayrımcılık, engellilik, engelli ayrımcılığı, sosyal sürdürülebilirlik, cinsiyet, kültür. Açıklama: Sosyal kapsayıcılığın sağlanmasını sağlayan ve toplumun farklı bireylerinin topluma eşit katılımını destekleyen tasarım stratejilerini ele almaktadır.
	Destekleyici Teknolojiler İlgili Anahtar Kelimeler: İnsan-bilgisayar etkileşimi, yapay zekâ, artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, karma gerçeklik, ortam zekâsı, sosyal robotlar, uyarlanabilir teknolojiler, nesnelerin interneti, giyilebilir teknolojiler. Açıklama: Destekleyici teknolojiler aracılığıyla bireylerin yaşam kalitesini artırmayı ve kapsayıcı çözümler sunmayı hedefleyen tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.
	Görsel, Duyusal ve Dokunsal Erişilebilirlik İlgili Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, kullanılabilirlik, insan-bilgisayar etkileşimi, görme engelli, az görme, görme bozukluğu, ekran okuyucu, kılavuzlar, standartlar, evrensel erişim, 3 boyutlu baskı, evrensel renk tasarımı, görsel algı farklılıkları. Açıklama: Görsel, duysal ve dokunsal erişilebilirlik stratejilerinin geliştirilmesiyle engelli bireylerin sosyal, fiziksel ve dijital yaşama eşit katılımını sağlamayı hedefleyen tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.
	Kültürel ve Sosyal Erişilebilirlik

İlgili Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, müze, erişilebilir turizm, müze erişilebilirliği, evrensel erişim, dijital erişim. Açıklama: Bireylerin kültürel değerlere ve toplumsal süreçlere eşit erişimini sağlamayı amaçlayan kapsayıcı ve sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.
Yaşlanma/Yaşlılık Odaklı Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, günlük yaşam aktiviteleri, yerinde yaşlanma, demans, bağımsız yaşam, hareketlilik, rehabilitasyon. Açıklama: Yaşlı bireylerin fiziksel, bilişsel ve sosyal ihtiyaçlarına uygun mekân tasarımlarını ele alarak, bağımsız yaşamlarını destekleyen tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.
Çocuk Odaklı Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Çocuklar, oyun, oyun alanı, erişilebilir oyun tasarımı, bilişsel ve sosyal gelişim. Açıklama: Çocukların bilişsel, sosyal ve fiziksel gelişim süreçlerini destekleyen tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.

Tablo 2: İnsan Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Toplum odaklı yaklaşımlar, toplulukların refahını artırmayı, sosyal sürdürülebilirliği sağlamayı ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların toplumsal faydayı ve katılımcılığı önceleyen kapsayıcı bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, toplum odaklı tasarımın özellikle katılımcı tasarım, iş birliği temelli süreçler, kolektif üretim, sosyal etkileşim ve toplum temelli çözümler gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, yerel ve küresel sorunlara sosyal, çevresel ve kültürel bağlamda çözümler üretmek, bireylerin ve toplulukların tasarım süreçlerine doğrudan katılımını sağlamak ve ortak üretime dayalı modeller geliştirmek toplum odaklı tasarımın temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

Bu yaklaşım, kullanıcıların yalnızca tüketici değil, tasarım sürecinde aktif bir aktör olarak konumlandırıldığı sistemler geliştirmeyi; kamusal faydayı gözetilen ürün, hizmet ve sistem tasarımlarına odaklanmayı; toplumsal yapıyı destekleyen sürdürülebilir çözümler üretmeyi hedeflemektedir.

Bibliyometrik analiz bulguları (Tablo 3), toplum odaklı tasarımın yalnızca fiziksel nesneler veya mekânlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda sosyal etkileşimi artıran, demokratik karar alma süreçlerini destekleyen ve kolektif çözümler üreten sistemler sunduğunu

göstermektedir. Bu bağlamda, yerel dayanışma ağları, sosyal inovasyon projeleri, iş birliğine dayalı üretim mekanizmaları ve ortak hizmet modelleri, toplum odaklı tasarımın temel uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
TOPLUM ODAKLI YAKLAŞIMLAR	İşbirlikçi Yaratım ve Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: İşbirlikçi yaratım, işbirlikçi tasarım, katılımcı tasarım, disiplinler arası, paydaş katılımı, sosyal yenilik, bilgi yönetimi, açık yenilik, dijital araçlar, kullanıcı katılımı. Açıklama: İşbirlikçi yaratım ve tasarım, bireylerin, toplulukların ve paydaşların yaratıcı süreçlere aktif bir şekilde dahil olmasını teşvik eden yaklaşımları içerir. Bu yöntemler, yalnızca kullanıcıların geri bildirim verdiği süreçler değil, onların eşit birer ortak olarak sürece katılım sağladığı demokratik platformlar sunar.
	Bilimsel Araştırma İlgili Anahtar Kelimeler: Eylem araştırması, toplum temelli katılımcı araştırma, katılımcı eylem araştırması, karma yöntem, nitel araştırma, kapsam incelemesi, sistematik inceleme, deneyim temelli iş birliği, disiplinler arası araştırma, araştırma yöntemi. Açıklama: Sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarda katılımcı, disiplinler arası ve toplum temelli bilimsel araştırma süreçlerinin yaklaşımların önemini ele almaktadır.
	Gençlik/Ergenlik İlgili Anahtar Kelimeler: Gençlik, ergenlik, kaygı, depresyon, zihinsel sağlık. Açıklama: Genç bireylerin zihinsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına yönelik çözümleri ele almaktadır.
	Çocuklar İçin İşbirlikçi Öğrenme Yöntemleri İlgili Anahtar Kelimeler: İşbirlikçi öğrenme, proje tabanlı öğrenme, oyun tabanlı öğrenme, oyunlaştırma, yaratıcılık, öğrenme tasarımı, etkileşim, pedagojik yöntemler Açıklama: Çocukların bilişsel, sosyal ve problem çözme becerilerini geliştiren işbirlikçi öğrenme yöntemlerini ele almaktadır.

Tablo 3:Toplum Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Davranış değişikliği ve farkındalık odaklı yaklaşımlar, bireylerde ve topluluklarda olumlu davranış değişikliklerini teşvik etmeyi, bilinç oluşturmaya ve sorumlu karar alma süreçlerini desteklemeyi amaçlayan bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların bireylerin davranışlarını şekillendirerek sosyal, çevresel ve kültürel sorunlara yönelik farkındalık temelli bir tasarım çerçevesi sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, davranış değişikliği ve farkındalık odaklı tasarımın özellikle tasarım aktivizmi, sosyal bilinçlendirme, kullanıcı deneyimi tasarımı, davranışsal müdahaleler ve çevresel farkındalık gibi kavramlarla ilişkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu

doğrultuda, tasarımın yalnızca estetik ve işlevselliği değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal etkilerini de dikkate alan bir araç olarak kullanılması, bireylerin tüketim alışkanlıklarını dönüştürmeye yönelik stratejiler geliştirilmesi ve bilinçlendirme odaklı ürün, hizmet ve sistemlerin tasarlanması bu yaklaşımların temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

Bibliyometrik analiz bulguları (Tablo 4), bu yaklaşımların tasarımın salt bir araç olmanın ötesine geçerek toplumsal değişim yaratmada aktif bir rol oynadığını göstermektedir. Bu kapsamda, eğitici platformlar, sürdürülebilir tüketim modelleri, etik farkındalık artıran ürünler ve kullanıcı odaklı bilinçlendirme sistemleri bu yaklaşımın temel uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİĞİ ODAKLI YAKLAŞIMLAR	Davranış Değişikliği için Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Davranış değişikliği, tasarım aktivizmi. Açıklama: Bireylerin ve toplumların davranışlarını amaçlanan yönde değiştirmeyi ve bu süreçte tasarımı bir araç olarak kullanmayı ele almaktadır. Davranış değişikliği yaklaşımları, bireylerin sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği destekleyen alışkanlıklar geliştirmesini teşvik eder. Özellikle tasarım, bu değişimi yönlendiren güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır.
	Duygusal Dayanıklı Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Duygusal dayanıklı tasarım, sürdürülebilirlik ürün bağlılığı. Açıklama: ürünlerin kullanım süresini uzatarak çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamayı amaçlayan duygusal dayanıklı tasarım yaklaşımını ele almaktadır. Bu tasarım anlayışı, kullanıcıların ürünlerle duygusal bağ kurmasını teşvik eder ve bu bağ sayesinde erken eskimeyi önleyerek kaynak kullanımını optimize eder. Çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini destekleyen ve bireylerin tüketim alışkanlıklarını dönüştüren yenilikçi bir tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır.

Tablo 4: Davranış Değişikliği Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Çevre odaklı yaklaşımlar, çevresel sürdürülebilirliği desteklemeyi, doğal kaynakları korumayı ve ekolojik krizlerle mücadele etmeyi amaçlayan bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların kaynakların verimli kullanımı, çevresel etkinin azaltılması ve yenilenebilir süreçleri teşvik eden bütüncül bir tasarım çerçevesi sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, çevre odaklı tasarımın özellikle yeşil tasarım, döngüsel tasarım, biyomimikri, sürdürülebilir malzeme kullanımı, düşük karbon ayak izi ve yenilikçi ekolojik çözümler gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu

doğrultuda, üretim süreçlerinde ekolojik dengeleri gözeten tasarımlar geliştirmek, atık üretimini minimize eden döngüsel ekonomi prensiplerini benimsemek, yenilenebilir malzemelerin kullanımını teşvik eden inovatif ürün ve sistemler tasarlamak ve doğadan ilham alarak sürdürülebilir çözümler üretmek çevre odaklı tasarımın temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

Bibliyometrik analiz bulguları (Tablo 5), çevre odaklı tasarımın yalnızca sürdürülebilir ürünler geliştirmekle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda sistemik değişim yaratmayı hedefleyen uzun vadeli stratejilere dayalı bir yaklaşım sunduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, düşük enerji tüketimli sistemler, doğa dostu üretim süreçleri, yenilenebilir enerji kaynaklarını entegre eden tasarımlar ve atık yönetimini optimize eden inovatif çözümler, çevre odaklı tasarımın temel uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
ÇEVRE ODAKLI YAKLAŞIMLAR	Sürdürülebilir Çevre İlgili Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir tasarım, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir bina, sürdürülebilir iç mekân, sürdürülebilir yapı malzemeleri, sürdürülebilir enerji kullanımı, çevresel sürdürülebilirlik, ekolojik tasarım, çevre dostu tasarım, çevre bilinci, enerji verimliliği, düşük karbon ayak izi, yenilenebilir enerji kaynakları, yeşil bina sertifikaları, atık yönetimi. Açıklama: Sürdürülebilir çevre odaklı tasarım, kaynak kullanımını en aza indirerek ve çevresel etkileri azaltarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir bina tasarımları, enerji verimliliği ve çevresel sürdürülebilirliği artırmaya yönelik stratejileri içermektedir.
	X için Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: X için tasarım, çevre için tasarım, geri dönüştürülebilirlik için tasarım, yaşam döngüsü için tasarım, enerji tasarrufu için tasarım, sökülebilirlik için tasarım, kaynak verimliliği için tasarım. Açıklama: X için Tasarım (Design for X) yaklaşımını ele almaktadır. X için Tasarım, belirli bir hedef veya amaca uygun tasarım süreçlerini ifade eden çok boyutlu bir yaklaşımdır. "X", genellikle tasarımın dikkate alması gereken bir kriter, hedef veya özelliği ifade eden değişken ifade olarak kullanılır. X için Tasarım yaklaşımının çevresel sürdürülebilirlik bağlamında sunduğu çeşitli uygulamaları temsil etmektedir.

Tablo 5: Çevre Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Holistik perspektifli yaklaşımlar, çevresel, toplumsal ve ekonomik boyutları bir arada ele alarak karmaşık sistemleri anlamaya ve dönüştürmeye yönelik, disiplinler arası iş birliğini teşvik eden uzun vadeli çözümler üretmeyi amaçlayan bir tasarım anlayışını

kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların sürdürülebilirlik, yenilik ve kapsayıcılığı birleştiren sistemik düşünceye dayalı bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, holistik perspektifli tasarımın özellikle sistem düşüncesi, geçiş tasarımı, stratejik tasarım, dönüşüm odaklı çözümler ve karmaşık sistemlerin yönetimi gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, tasarım süreçlerinin farklı disiplinlerden gelen verilerle beslenmesi, sosyo-ekonomik ve çevresel bileşenlerin dengeli bir şekilde değerlendirilmesi, uzun vadeli dönüşüm yaratmaya odaklanan stratejilerin geliştirilmesi ve karmaşık problemlere bütüncül yaklaşımlar sunan sistemlerin tasarlanması, bu anlayışın temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

Bibliyometrik analiz bulguları, holistik perspektifli tasarımın yalnızca bireysel veya kısa vadeli çözümler üretmek yerine, sistem düzeyinde köklü değişimler sağlamayı hedeflediğini göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirliği önceleyen büyük ölçekli tasarım projeleri, ekosistem bazlı yaklaşımlar, kullanıcı katılımını entegre eden sistem modelleri ve uzun vadeli dönüşüm projeleri holistik perspektifli tasarımın temel uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
HOLİSTİK PERSPEKTİFLİ YAKLAŞIMLAR	Sistem Düşüncesi
	İlgili Anahtar Kelimeler: Sistem düşüncesi.
	Açıklama: Sistem düşüncesi yaklaşımını ve bu yaklaşımın çevresel, toplumsal ve ekonomik sorunlara yönelik çözüm üretmedeki rolünü ele almaktadır. Sistem düşüncesi, bir sistemin farklı bileşenleri arasındaki ilişkileri analiz ederek, bu ilişkilerin genel sistem üzerindeki etkilerini anlamayı ve optimize etmeyi hedefler.
	Karmaşık sorunların çözümünde bütüncül bir bakış açısı sunan sistem düşüncesi, yalnızca bireysel problemlere değil, bu problemlerin altında yatan yapısal nedenlere odaklanır. Bu yaklaşım, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde uzun vadeli ve etkili stratejiler geliştirmek için güçlü bir araçtır.
	Bu başlık, sistem düşüncesinin, karmaşık sistemlerin dinamiklerini anlamada ve çözüm yolları geliştirmedeki yenilikçi yaklaşımını temsil eder. Çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için sistemik bir çerçeve sağlar.

Tablo 6: Holistik Perspektifli Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Deneyisel ve keşif odaklı yaklaşımlar, mevcut toplumsal, çevresel ve etik sorunlara yenilikçi ve eleştirel perspektifler sunarak alternatif gelecek senaryolarını keşfetmeyi, tasarımın

sınırlarını genişletmeyi ve radikal inovasyonlara zemin hazırlamayı amaçlayan bir tasarım anlayışını kapsamaktadır. Elde edilen veriler, bu yaklaşımların geleceği şekillendirme, eleştirel düşünceyi teşvik etme ve toplumsal farkındalık yaratmaya yönelik bütüncül bir tasarım çerçevesi sunduğunu göstermektedir.

Ortak kelime analizi sonuçları, deneysel ve keşif odaklı tasarımın özellikle spekülative tasarım, gelecek senaryoları, kullanıcı deneyimi denemeleri, yaratıcı keşif süreçleri ve inovatif tasarım uygulamaları gibi kavramlarla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, tasarımın olasılıklar dünyasında nasıl evrilebileceğini araştırmak, spekülative ve deneysel yöntemler geliştirmek, kullanıcıların mekân, ürün ve sistemlerle olan etkileşimlerini derinlemesine incelemek ve yeni deneyim tasarımları oluşturmak bu yaklaşımın temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Eleştirel tasarım perspektifiyle toplumsal ve teknolojik gelişmelere dair olası gelecekleri sorgulamak ve yaratıcı keşif süreçleri yoluyla alternatif çözümler üretmek, bu yaklaşımın temel ilkeleri arasındadır.

Bibliyometrik analiz bulguları, deneysel ve keşif odaklı tasarım yaklaşımlarının yalnızca mevcut problemleri çözmeye değil, aynı zamanda gelecekte ortaya çıkabilecek olası senaryoları önceden keşfetmeye odaklandığını göstermektedir. Bu bağlamda, fütüristik tasarım projeleri, yenilikçi malzeme ve üretim süreçleri, alternatif tüketim modelleri ve spekülative kullanıcı deneyimi denemeleri, deneysel ve keşif odaklı tasarımın temel uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Ortak Kelime Analizi ile Ortaya Çıkan Tematik Odaklar	
DENEYSEL ve KEŞİF ODAKLI YAKLAŞIMLAR	Spekülative ve Eleştirel Tasarım İlgili Anahtar Kelimeler: Spekülative tasarım, eleştirel tasarım, spekülasyon, tasarım teorisi, alternatif senaryolar. Açıklama: mevcut toplumsal ve çevresel sorunları eleştirel bir şekilde değerlendiren ve alternatif gelecek senaryoları geliştiren spekülative ve eleştirel tasarım yaklaşımlarını ele almaktadır. Bu yöntemler, tasarımı bir araç olarak kullanarak, "ya şöyle olsaydı?" gibi sorularla toplumsal farkındalık yaratmayı ve eleştirel düşünceyi teşvik etmeyi amaçlar.
	Tasarımla Araştırma İlgili Anahtar Kelimeler: Tasarımla araştırma, uygulama temelli araştırma, tasarım süreçleri. Açıklama: Tasarımın bir araştırma yöntemi olarak kullanıldığı süreçleri ve bu süreçlerin sunduğu yenilikçi yaklaşımları ele almaktadır. Tasarımla araştırma, tasarımın yaratıcı ve problem çözme

	potansiyelini araştırma yöntemlerine entegre eden bir yaklaşım olarak öne çıkar. Bu yöntem, uygulamalı çalışmalar ve deneysel tasarımlar yoluyla yeni bilgiler üretmeyi hedefler.
	Antroposen İlgili Anahtar Kelimeler: Antroposen Açıklama: İnsan faaliyetlerinin dünya üzerindeki etkilerinin tanımlandığı Antroposen kavramını ve bu etkilerin tasarım süreçlerine yansımalarını ele almaktadır. Antroposen, insanın doğal sistemler üzerindeki baskısını ve bu baskının ekolojik, toplumsal ve ekonomik sonuçlarını anlamak için bir çerçeve sunar.
	İnsandan Ötesi İlgili Anahtar Kelimeler: İnsandan Ötesi Açıklama: İnsan merkezli düşünce ve tasarım anlayışını aşarak, insan dışı varlıkların, doğal sistemlerin ve ekolojik süreçlerin de dikkate alındığı insandan ötesi bir yaklaşımı ele almaktadır. İnsandan ötesi tasarım, insanın doğa üzerindeki etkisini azaltmayı ve çevresel sürdürülebilirlik için daha bütüncül bir perspektif geliştirmeyi hedefler.

Tablo 7: Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar Bibliyometrik Analiz Bulguları

Bibliyometrik analiz bulguları, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının insan çeşitliliği, toplumsal katılım, çevresel sürdürülebilirlik, davranış değişikliği ve sistemik düşünce gibi çok boyutlu bir çerçevede ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu tematik odaklar, tasarımın yalnızca estetik ve işlevsel yönleriyle sınırlı kalmayıp, toplumsal fayda üretme, çevresel etkileri azaltma, katılımcı süreçleri teşvik etme ve etik sorumlulukları gözetme gibi geniş kapsamlı bir perspektife dayandığını göstermektedir.

İnsan merkezli ve kolektif üretime dayalı tasarım yaklaşımlarının yanı sıra, spekülatif ve deneysel yöntemlerin de öne çıkması, tasarımın yalnızca mevcut ihtiyaçlara yanıt veren bir araç olmaktan çıkıp, geleceğe yönelik yenilikçi çözümler geliştirmeye yönelik kritik bir stratejiye dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal sorumlu tasarım anlayışı, bireylerin ve toplulukların yaşam kalitesini artırmayı, sürdürülebilir sistemler oluşturmaya ve disiplinler arası iş birliklerini teşvik ederek uzun vadeli dönüşüm sağlamayı hedefleyen kapsayıcı bir yaklaşıma işaret etmektedir.

2.5. Bölüm Sonucu

Bu bölümde gerçekleştirilen bibliyometrik analizler, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının literatürde hangi temalar çerçevesinde ele alındığını ve öne çıkan yönlerini ortaya koymuştur. Bulgular, sosyal sorumluluk odaklı tasarımın estetik ve işlevselliğin ötesinde toplumsal fayda, çevresel sürdürülebilirlik ve katılımcı süreçleri kapsayan çok boyutlu bir yaklaşım sunduğunu göstermektedir. Ayrıca, insan merkezli, kolektif üretime dayalı ve deneysel yöntemlerin bu alanda önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Elde edilen tematik odaklar, bir sonraki bölümde içmimarlık eğitime yönelik müfredat önerilerinin oluşturulmasında temel bir çerçeve sağlayacaktır.

3.BÖLÜM: TASARIMIN SOSYAL BAĞLAMI VE İÇMİMARLIK EĞİTİMİ

Bu bölümde, ikinci bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumluluk temelli tasarım anlayışının benimsenmesine yönelik temel ilkeler belirlenmiş ve söz konusu ilkelerin müfredata entegrasyonu kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Mevcut ders programları analiz edilerek, sosyal sorumluluk ilkelerinin eğitim sürecine nasıl entegre edilebileceği ve öğrenciler tarafından nasıl anlamlandırılarak tasarım pratiklerine yansıtılabileceği tartışılmıştır. Bu çerçevede, ders içeriklerine yön verebilecek bir model önerilmiş; öğrencilerin etik sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini, kullanıcı odaklı tasarım yaklaşımlarını benimsemelerini ve disiplinlerarası iş birlikleri aracılığıyla toplumsal etki yaratma potansiyeli taşıyan çözümler geliştirmelerini destekleyen bir ders formülasyonu ortaya konmuştur.

3.1. İçmimarlık Eğitiminde Sosyal Sorumlu Tasarım: Temel İlkeler

Elde edilen bulgular ışığında, tasarımın sosyal sorumluluk odaklı bir yolculuğa dönüşmesini sağlayan temel ilkelerin toplumsal farkındalık, etik sorumluluk, kapsayıcılık, sürdürülebilirlik, katılımcı tasarım, eleştirel düşünme, sistem düşüncesi ve holistik bakış açısı geliştirme olduğu tespit edilmiştir. Bu ilkeler, öğrencilerin toplumsal meseleler karşısında duyarlılık geliştirmesini, mesleki etik çerçevesinde hareket etmesini ve farklı kullanıcı gruplarının gereksinimlerine yönelik çözümler üretmesini sağlayacak ilkelerdir. Bu yönleri ile geleceğin içmimarlarını toplumun ve çevrenin gerçek ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde tasarım süreçlerinde etik kararlar alabilen, kapsayıcı ve sürdürülebilir çözümler geliştirebilen profesyoneller olarak yetiştirmek üzere içmimarlık eğitimini disiplinlerarası, uygulamalı ve katılımcı bir öğrenme modeline yönlendirebilir.

Sosyal sorumluluk temelli tasarım anlayışının eğitime entegrasyonunda aşağıda sıralanan temel ilkeler referans noktası olarak değerlendirilebilir:

1. Toplumsal Farkındalık ve Etik Sorumluluk: İçmimarlık eğitimi, öğrencilerin tasarım süreçlerinde toplumsal faydayı öncelemesini ve etik sorumluluk bilinciyle hareket etmesini teşvik etmelidir.

2. Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımı: Eğitim müfredatı, farklı kullanıcı gruplarının (engelliler, yaşlılar, çocuklar, ergenler, göçmenler vb.) ihtiyaçlarına duyarlı tasarım çözümleri üretmeye yönelik ders içerikleriyle desteklenmelidir.
3. Sürdürülebilirlik Odaklı Tasarım: Çevresel sürdürülebilirlik bilincinin geliştirilmesi için, ekolojik tasarım, döngüsel ekonomi ve enerji verimliliği gibi konular içmimarlık eğitimine entegre edilmelidir.
4. Katılımcı Tasarım ve İş Birliği: Öğrencilere, tasarım süreçlerinde kullanıcılar, paydaşlar ve yerel topluluklarla iş birliği yapma becerisi kazandırılmalı, uygulamalı projeler teşvik edilmelidir.
5. Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme: Sosyal sorumlu tasarımın etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öğrencilerin eleştirel bakış açısı geliştirmesi ve karmaşık toplumsal problemlere yaratıcı çözümler üretebilmesi gerekmektedir.
6. Sistem Düşüncesi ve Holistik Bakış Açısı Geliştirme: İçmimarlık eğitimi, öğrencilerin tasarım süreçlerinde bütüncül yaklaşımlar geliştirmesini, sistemler arası ilişkileri anlamasını ve mekânsal çözümleri geniş bir perspektiften değerlendirmesini sağlamalıdır.

İçmimarlık eğitiminde bu temel ilkelerin uygulanması, öğrencilerin sosyal adalet, kültürel duyarlılık ve çevresel sürdürülebilirlik perspektiflerini benimseyerek geleceğin içmimarları olarak topluma değer katmalarını sağlayacaktır.

3.2. Sosyal Sorumlu Tasarım İlkelerinin İçmimarlık Eğitimi Müfredatına Entegrasyonu

İçmimarlık eğitiminde sosyal sorumlu tasarım ilkelerinin uygulanabilirliğini değerlendirmek için, Türkiye’de aktif olarak eğitim vermekte olan 96 içmimarlık bölümünden akademik yapılanmasını tamamlamış ve ders içeriklerine erişim sağlayabilen 20 bölümün (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, Marmara Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi İçmimarlık Çevre Tasarımı Bölümü, Hacettepe Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre tasarımı Bölümü, Eskişehir Teknik Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, Karadeniz Teknik Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, Selçuk Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, İstanbul Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, Akdeniz Üniversitesi

İçmimarlık Bölümü, Kocaeli Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, Başkent Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre Tasarımı, Işık Üniversitesi İçmimarlık İçmimarlık Bölümü, İzmir Ekonomi Üniversitesi içmimarlık ve Çevre Tasarımı, Yaşar Üniversitesi içmimarlık ve Çevre Tasarımı, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre Tasarımı, TED Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre Tasarımı, İstanbul Bilgi Üniversitesi İçmimarlık Bölümü, İstanbul Kültür Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre Tasarımı, Özyeğin Üniversitesi İçmimarlık ve Çevre Tasarımı, Yeditepe Üniversitesi İçmimarlık Bölümü) müfredatları incelenmiştir.

İlgili içmimarlık bölümlerinin ders programları incelendiğinde müfredatı oluşturan derslerin Stüdyo Tasarım Dersleri, Mesleki Becerilere Yönelik Dersler, İç Mekân Tasarım Kültürü, Tarihi ve Psikolojisine Yönelik Teorik Dersler, Sosyal ve Çevresel Farkındalığa Yönelik Dersler ve Stajlar olmak üzere beş ana başlık altında toplandığı görülmektedir.

Yapılan analizler, mevcut müfredatların teknik beceri ve estetik yeterlilik kazandırma yönünde yoğunlaştığını, ancak tasarımın toplumsal, çevresel ve etik boyutlarının henüz yeterince vurgulanmadığını göstermektedir. Bu durum, sosyal sorumlu tasarım ilkelerinin içmimarlık eğitime entegrasyonunun gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, sosyal sorumlu tasarım ilkeleri doğrultusunda müfredatta yer alan derslerin yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bu yapılandırma, her ders grubunun kendi temel bileşenlerini koruyarak, toplumsal ve çevresel bağlamlarla ilişkilendirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Stüdyo-tasarım dersleri, iç mimarlık eğitiminin en temel unsurlarından biridir ve tasarım sürecinin kavramsal, işlevsel ve estetik boyutlarını bir araya getiren uygulamalı bir yaklaşım sunar. Bu dersler, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirirken, tasarım problemlerine analitik çözümler üretme yetkinliğini kazandırmayı hedefler. Temel Tasarım dersleri ve Mekân Tasarım Stüdyoları bu başlık altında ele alınan derslerdir. Temel Tasarım dersleri öğrencilerin tasarım elemanları ve ilkeleri ile algı kuramalarını kullanarak iki ve üç boyutlu soyut ve somut biçimlendirme çalışmaları yapmasını sağlar. Mekân Tasarım Stüdyo derslerinde ise iç mekân ölçeğindeki tasarım problemleri detaylı bir şekilde ele alınır. Mekân Tasarımı Stüdyo dersleri, öğrencilerin kavramsal altyapı oluşturma, işlev şeması geliştirme, alternatif mekân çözümleri üretme, analitik bakış açısı kazanma, işlevsel, estetik ve kavramsal değerleri bir arada ele alma gibi beceriler edinmesini hedefler. Ayrıca, çağdaş

tasarım yaklaşımlarını benimseme, malzeme seçimi ve detay çözümleri gibi uygulamaya yönelik kazanımlar sunar. Dersler, öğrencilerin disiplinler arası düşünebilme yeteneğini geliştirmeyi ve projelerini mesleki beklentilere uygun şekilde ele almalarını sağlamayı amaçlar.

Stüdyo tasarım derslerinin sosyal, çevresel ve etik boyutları da içeren bir anlayış ile ele alınması, öğrencilerin mesleki kimliklerini toplumsal sorumluluk çerçevesinde şekillendirmelerine olanak tanıyabilir. Bu doğrultuda, stüdyo-tasarım derslerinin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı ile yeniden kurgulanması, iç mimarlık eğitiminin toplumsal fayda odaklı bir yapıya evrilmesine katkı sunacaktır. Bu bağlamda, stüdyo dersleri şu bileşenler doğrultusunda yeniden yönlendirilebilir:

- **Toplumsal ve Çevresel Bağlamın Temel Alınması:** Stüdyo projeleri, yalnızca estetik ve işlevsellik üzerine kurgulanmak yerine, belirli bir toplumsal veya çevresel probleme odaklanarak şekillendirilebilir. Örneğin, düşük gelirli toplulukların yaşadığı mekânların iyileştirilmesi, erişilebilir tasarım çözümleri geliştirilmesi veya sürdürülebilir malzeme kullanımı gibi konular, stüdyo projelerinin ana temalarından biri olabilir.
- **Katılımcı Tasarım Süreçlerinin Entegrasyonu:** Sosyal sorumlu tasarımın temel ilkelerinden biri olan katılımcı süreçler, stüdyo projelerine dâhil edilmelidir. Kullanıcıların tasarım sürecine aktif katılımını teşvik eden ortak tasarım ve toplum tabanlı tasarım gibi yaklaşımlar, öğrencilerin kullanıcı ihtiyaçlarını doğrudan analiz etmelerine ve çözümlerini bu doğrultuda geliştirmelerine olanak tanır.
- **Disiplinlerarası Çalışmaların Teşvik Edilmesi:** Sosyal sorunlara yönelik tasarım çözümlerinin etkin olabilmesi için, iç mimarlık eğitiminin diğer disiplinlerle iş birliği içinde yürütülmesi gerekmektedir. Stüdyo projelerinde, sosyoloji, psikoloji, ergonomi, sürdürülebilirlik bilimi gibi alanlardan destek alınarak, mekânsal çözümlerin çok boyutlu bir çerçevede ele alınması sağlanmalıdır.
- **Eleştirel ve Alternatif Tasarım Yaklaşımlarının Dahil Edilmesi:** Stüdyo-tasarım derslerinde, yalnızca mevcut mekânsal problemler üzerinden değil, aynı zamanda geleceğe yönelik alternatif senaryolar üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle

spekülatif tasarım ve geçiş tasarımı gibi yaklaşımlar, öğrencilerin mekânsal dönüşüm süreçlerine yönelik eleştirel bir perspektif geliştirmelerine yardımcı olabilir.

- **Dezavantajlı Gruplara Yönelik Çözümlerin Öne Çıkarılması:** İç mekân tasarımında, yaşlılar, engelliler, mülteciler, düşük gelirli bireyler gibi dezavantajlı grupların ihtiyaçları ele alınarak evrensel tasarım, erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerini merkeze alarak bu grupların mekânsal deneyimlerini iyileştirmeye yönelik çözümler üretmelidir.
- **Yerel Bağlamın ve Kültürel Duyarlılığın Ön Plana Çıkarılması:** Sosyal sorumlu tasarım kapsamında ele alınan projelerin, yerel kültürel bağlamı dikkate alması büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin, tasarım süreçlerinde yerel malzemeler, geleneksel mekânsal pratikler ve bölgesel sosyal dinamikleri göz önünde bulundurması teşvik edilmelidir.

Stüdyo-tasarım derslerinin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı ile kurgulanması, öğrencilerin estetik ve teknik beceriler kazanmasının yanında toplumsal fayda odaklı bir mesleki bakış açısı geliştirmesini de sağlayacaktır. Stüdyo projelerinin sosyal, kültürel ve çevresel bağlamlarla bütünleşmesi, öğrencilerin tasarımın toplumsal etkilerini daha derinlemesine kavramalarını sağlarken, iç mimarlık disiplininin sosyal sorumluluk bilinciyle yeniden şekillenmesine olanak tanıyacaktır.

Mesleki Becerilere Yönelik Dersler, iç mimarlık eğitiminde öğrencilerin tasarım süreçlerinde gerekli teknik ve uygulamalı becerileri kazanmalarını hedefleyen bir ders grubudur. Bu dersler, teknik çizim ve uygulama becerileri, malzeme bilgisi, yapı ve detay bilgisi, dijital sunum becerileri, mobilya tasarımı ve uygulamalarını ele alan ders içerikleri ile geniş bir kapsamda mesleki yeterlilikler sunar.

Teknik Çizim ve Tasarı Geometri, Detay Çizim Teknikleri vb. dersler ile iç mekân tasarımında teknik detayların doğru bir şekilde aktarılmasını sağlayan çizim becerileri geliştirilir. Öğrenciler, ölçek, oran, çizim teknikleri gibi konularda uzmanlaşır. Mekânda Yapı ve Malzeme, Mekânda Fiziksel Çevre Kontrolü Tasarımı, İç Mekânda Işık, Renk ve Doku gibi dersler, iç mekân tasarım süreçlerinde kullanılacak malzemelerin estetik, fiziksel ve mekânik özelliklerine odaklanır. Bu dersler, iç mekân tasarım ve uygulamalarında ihtiyaç duyulan temel malzeme bilgisi ile ince yapı elemanlarına ilişkin teknik bilgileri kapsar. Taşıyıcı sistemlerin teknik detayları ve iç mekânda kullanılan malzemelerin özellikleri hem

estetik hem de fiziksel boyutlarıyla ele alınır. Fiziksel çevre tasarımı içerikli dersler kapsamında, mekânda ses ve ışık gibi temel çevresel faktörler incelenir. İleri Bilgisayar Uygulamaları, Serbest Sunum Yöntemleri gibi dersler dijital araçların kullanımıyla tasarımın görsel olarak aktarılmasını sağlayan yöntemler öğrenilir. Mobilya Tasarım ve Yapım Teknikleri, Mobilya ve Donatı Tarihi gibi dersler iç mekânın en önemli unsurlarından biri olan mobilya tarihi, tasarımı ve üretim süreçlerini içerir.

Mesleki becerilere yönelik dersler sosyal sorumlu tasarım ilkeleri doğrultusunda ele alındığında, öğrencilerin tasarım kararlarında toplumsal ve çevresel faktörleri göz önünde bulundurmalarını sağlayacak bir çerçeve oluşturabilir. Sosyal sorumlu tasarım anlayışı, mekân ve malzeme seçimlerinin sosyal ve çevresel etkilerini değerlendirmeyi, tasarım süreçlerinde kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği ön planda tutmayı ve teknik becerilerin etik bir bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda, mesleki becerilere yönelik dersler şu bileşenler doğrultusunda yeniden yönlendirilebilir:

- Teknik Çizim ve Sunum Becerilerinde Kapsayıcı Yaklaşımlar: Teknik Çizim ve Tasarım Geometri, Detay Çizim Teknikleri gibi dersler, tasarımın teknik detaylarının aktarılmasını sağlarken, kapsayıcı ve erişilebilir mekânlar oluşturmak için gerekli prensiplere de yer verebilir. Evrensel tasarım, erişilebilir tasarım ve kapsayıcı tasarım ilkelerinin teknik çizim süreçlerinde nasıl uygulanabileceği üzerine içerikler eklenerek, öğrencilerin bu perspektifleri teknik detaylara entegre etmeleri sağlanabilir.
- Malzeme Seçiminde Sürdürülebilir ve Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi: Mekânda Yapı ve Malzeme, Mekânda Fiziksel Çevre Kontrolü Tasarımı, İç Mekânda Işık, Renk ve Doku gibi derslerde, geleneksel malzeme bilgisi aktarımına ek olarak, çevresel sürdürülebilirlik odaklı içerikler vurgulanabilir. Döngüsel tasarım, biyomimikri tasarım, yenileyici tasarım gibi yaklaşımlar doğrultusunda, sürdürülebilir malzeme seçimleri ve atık azaltma stratejileri bu derslerin merkezine yerleştirilebilir.
- Fiziksel Çevre Kontrolü ve Kullanıcı Deneyiminin Ön Plana Çıkarılması: İç mekân tasarımında ses, ışık ve diğer fiziksel çevresel faktörler, yalnızca teknik gereklilikler bağlamında değil, kullanıcının mekânsal deneyimi ve konforu açısından da ele alınmalıdır. Fiziksel çevre tasarımı içerikli derslerde, nöroçeşitlilik, duyuşal erişilebilirlik

ve insan odaklı tasarım perspektifleri üzerinden analizlerin yapılması, mekânsal düzenlemelerin bireylerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesini sağlayacaktır.

- Dijital Araçların Sosyal ve Çevresel Farkındalık İçin Kullanımı: İleri Bilgisayar Uygulamaları, Serbest Sunum Yöntemleri gibi dersler, dijital araçların teknik beceriler doğrultusunda kullanımını öğretirken, aynı zamanda bu araçların sosyal sorumlu tasarım çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceğini de ele almalıdır. Dijital araçların katılımcı tasarım süreçlerinde verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik becerilerin edinilmesi önemlidir.
- Mobilya Tasarımı ve Üretiminde Toplumsal ve Çevresel Faktörlerin Göz Önünde Bulundurulması: Mobilya Tasarım ve Yapım Teknikleri, Mobilya ve Donatı Tarihi gibi dersler kapsamında, iç mekânın en önemli bileşenlerinden biri olan mobilya tasarımı, sürdürülebilir ve sosyal açıdan duyarlı bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Geri dönüştürülebilir malzemeler, yerel üretim teknikleri ve modüler mobilya çözümleri gibi sürdürülebilir tasarım stratejileri bu derslere entegre edilerek, öğrencilerin toplumsal fayda odaklı üretim süreçleri geliştirmeleri teşvik edilmelidir.

Mesleki becerilere yönelik derslerin sosyal sorumlu tasarım anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılması, iç mimarlık öğrencilerinin teknik yeterliliklerini geliştirirken aynı zamanda tasarımın toplumsal ve çevresel boyutlarını da göz önünde bulundurmalarını sağlayacaktır. Ders içeriklerinin erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ve katılımcılık perspektifleri doğrultusunda geliştirilmesi, öğrencilerin yalnızca teknik beceriler değil, aynı zamanda etik ve sorumlu tasarım anlayışı kazanmalarına olanak tanıyacaktır. Bu doğrultuda, mesleki becerilere yönelik derslerin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarıyla entegre edilmesi, iç mimarlık eğitiminin toplumsal fayda ve profesyonel etik bilinci temelinde yeniden şekillenmesine katkı sunacaktır.

İç mekân tasarım kültürü, tarihi ve psikolojisine yönelik teorik dersler, iç mimarlık eğitiminin önemli bir parçasını oluşturarak tasarım süreçlerini kültürel, tarihsel ve psikolojik boyutlarıyla ele alan bir yaklaşım sunar. Bu dersler, öğrencilerin tasarıma daha derinlemesine bir anlayışla yaklaşmasını sağlarken, mekânsal analiz ve yorumlama becerilerini geliştirmeyi hedefler. Bu dersler, iç mekân tasarımı ile ilgili kavramsal, tarihsel

ve sosyal bağlamları bir araya getirerek öğrencilerin disiplinler arası düşünebilme yeteneğini geliştirmeyi ve tasarım süreçlerini daha bilinçli bir şekilde ele almalarını amaçlar.

Mekân Tasarımına Giriş, Mekân Kültürü vb. dersler bu başlık altında ele alınan temel derslerdir. Bu dersler, öğrencilerin mekânsal kavramları anlamalarını ve bu kavramlarla ölçek ve çizim diline hakimiyet kazanmalarını sağlar, farklı işlevlere sahip mekânların analiz edilmesine ve bu analizlerin iç mimarlık bağlamında tartışılmasına olanak tanır. Mekân Tasarım dersleri, tasarımın tarihsel süreçteki gelişimini inceler. Bu derslerde, Antik Dönem'den Endüstri Devrimi'ne ve günümüze kadar tasarım anlayışlarının sosyal yaşam ve kültürel bağlamla ilişkisi detaylı bir şekilde ele alınır. Öğrencilerin tarihsel bağlamda tasarım yaklaşımlarını anlamaları ve bu anlayışı projelerine yansıtmaları hedeflenir.

Bu ders kategorisinde yer alan derslerin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı ile ele alınması, öğrencilerin tasarımın toplumsal ve çevresel etkilerine daha duyarlı bir perspektif geliştirmelerini sağlayarak, tasarımın sosyal bağlamda nasıl şekillendiğini daha bilinçli bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanıyacaktır.

Sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı, mekânın yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik bağlamlarla iç içe geçmiş bir yapı olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, iç mekân tasarım kültürü, tarihi ve psikolojisine yönelik teorik dersler aşağıdaki bileşenler doğrultusunda yeniden yönlendirilebilir:

- Mekânsal Kültür ve Sosyal Sürdürülebilirlik İlişkisinin Ele Alınması: Mekân Tasarımına Giriş, Mekân Kültürü gibi dersler, öğrencilerin mekânsal kavramları anlamalarını sağlarken, farklı işlevlere sahip mekânları analiz etmeye yönelik disiplinler arası bir bakış açısı kazanmalarına da imkân tanımaktadır. Bu dersler, mekânın toplumsal sürdürülebilirlik ile nasıl ilişkilendirilebileceğini de içeren bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Topluluk odaklı tasarım ve kapsayıcı tasarım yaklaşımlarının bu derslere entegre edilmesi, öğrencilerin mekânsal düzenlemelerin toplum üzerindeki etkilerini değerlendirmelerini sağlayacaktır.
- Tarihsel Süreçte Tasarımın Toplumsal Değişim ile İlişkili Olarak Ele Alınması: Mekân Tasarım dersleri kapsamında, Antik Dönem'den günümüze kadar tasarım yaklaşımlarının tarihsel gelişimi incelenmektedir. Bu derslerde tarihsel süreçteki sosyal

ve kültürel değişimlerle nasıl ilişkilendiğinin vurgulanması gerekmektedir. Örneğin, sanayi devriminden itibaren kentleşme süreçlerinin mekânsal ayrışma ve toplumsal eşitsizlik üzerindeki etkileri tartışılabilir. Aynı şekilde, modernist tasarım anlayışlarının bireylerin psikolojik ve sosyal deneyimleri üzerindeki etkileri, davranış değişikliği odaklı tasarım perspektifiyle incelenebilir.

- **Mekânın Psikolojik ve Duygusal Etkilerinin Tasarım Süreçlerine Entegre Edilmesi:** İç mekân tasarımının psikolojik etkileri, bireylerin mekânsal deneyimleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, çevresel psikoloji ve duygusal erişilebilirlik gibi konuların ders müfredatına eklenmesi, öğrencilerin mekânın kullanıcılar üzerindeki duygusal, bilişsel ve fiziksel etkilerini anlamalarına yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, mekânsal düzenlemelerin nöroçeşitlilik, engelli bireyler ve yaşlılar gibi farklı kullanıcı grupları açısından nasıl ele alınması gerektiğine dair içerikler, ders programına dahil edilebilir.
- **Tarihsel Mekânların Sosyal Erişilebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi:** Mekân tarihi dersleri, geçmişten günümüze iç mekân anlayışlarını analiz ederken, kültürel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi gibi konulara da yer vermelidir. Ancak bu süreçte, kültürel miras alanlarının erişilebilirlik, kapsayıcılık ve toplumsal katılım açısından değerlendirilmesi önem taşımaktadır. İç mekân tarihine dair analizlerde, erişilebilir turizm ve kültürel mirasın kapsayıcı kullanımına yönelik yaklaşımlar ele alınarak, öğrencilerin tarihsel mekânları sosyal sorumlu tasarım anlayışıyla yeniden yorumlamaları sağlanabilir.
- **Mekânsal Algı ve Kullanıcı Deneyiminin Katılımcı Yöntemlerle İncelenmesi:** Öğrencilerin mekânın toplumsal ve bireysel deneyimler üzerindeki etkisini anlamalarını sağlamak için, bu derslerde kullanıcı araştırmalarına ve mekânsal gözlem yöntemlerine yer verilmelidir. Katılımcı tasarım ve ortak tasarım yaklaşımlarının ders içeriklerine entegre edilmesi, öğrencilerin kullanıcı geri bildirimlerine dayalı olarak mekân analizleri yapmalarına olanak tanıyacaktır.

İç mekân tasarım kültürü, tarihi ve psikolojisine yönelik teorik derslerin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı ile ele alınması, öğrencilerin mekânın toplumsal ve kültürel bağlamlarını daha bilinçli bir şekilde analiz etmelerine olanak tanıyacaktır. Ders içeriklerinin sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve katılım odaklı yaklaşımlar doğrultusunda geliştirilmesi,

öğrencilerin tasarım kararlarında daha bilinçli ve etik bir perspektif benimsemelerini sağlayacaktır. Bu doğrultuda, iç mekân tasarım kültürü ve tarihi derslerinin sosyal sorumlu tasarım çerçevesinde yeniden kurgulanması, iç mimarlık eğitiminin disiplinler arası ve toplumsal farkındalık odaklı bir yapıya evrilmesine katkı sunacaktır.

Sosyal ve Çevresel Farkındalığa Yönelik Dersler, iç mimarlık öğrencilerinin tasarım süreçlerinde sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve çevresel etkiler üzerine bilgi ve bilinç geliştirmesini amaçlayan derslerden oluşur. Bu dersler, tasarımın toplumsal ve çevresel etkilerini ele alırken, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal farkındalıklarını artırmayı hedefler. Sosyal Sorumluluk Uygulamaları, Sürdürülebilir Tasarım, Çevresel Tasarım vb. dersler öğrencilerin mesleki sorumluluk bilinciyle sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği benimseyen tasarımlar yapmasını sağlamayı amaçlar.

Bu derslerin sosyal sorumlu tasarım çerçevesinde yeniden ele alınması, öğrencilerin yalnızca sürdürülebilir ve kapsayıcı tasarım ilkelerini öğrenmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dönüşüm süreçlerine katkı sağlayabilecek eleştirel bir tasarım anlayışı geliştirmelerine de olanak tanıyacaktır.

Sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı, tasarım süreçlerinde sosyal adalet, ekolojik sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerinin gözetilmesini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, sosyal ve çevresel farkındalığa yönelik dersler aşağıdaki bileşenler doğrultusunda yeniden yönlendirilebilir:

- Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ve Toplumsal Katılım Odaklı Tasarım: Sosyal Sorumluluk Uygulamaları gibi dersler, öğrencilerin toplumsal sorunlara duyarlı tasarım süreçleri geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bu derslerde, tasarımcıların toplumsal sorunlara çözüm sunan bireyler olarak konumlandırılmasının yanı sıra, katılımcı tasarım ve ortak tasarım gibi yöntemlerle kullanıcılarla iş birliği içinde çalışmaları teşvik edilmelidir. Bu kapsamda, dezavantajlı gruplarla yürütülen tasarım süreçlerine dair saha çalışmaları ve topluluk odaklı projeler bu derslerin içeriğine entegre edilebilir.
- Sürdürülebilir Tasarım ve Döngüsel Ekonomi İlkelerinin Entegrasyonu: Sürdürülebilir Tasarım dersleri, geleneksel sürdürülebilirlik anlayışının ötesine geçerek, döngüsel

ekonomi ve onarıcı tasarım yaklaşımlarını içerecek şekilde genişletilmelidir. Tasarım süreçlerinde malzeme seçimlerinden üretim süreçlerine, mekânın yaşam döngüsünden atık yönetimine kadar çeşitli konular, ekolojik tasarım ilkeleri çerçevesinde ele alınmalıdır. Ayrıca, öğrencilerin sürdürülebilirlik stratejilerini proje çalışmalarına nasıl entegre edebilecekleri konusunda rehberlik edilmelidir.

- Evrensel Tasarım Yaklaşımı ile Kapsayıcılığın Ön Plana Çıkarılması: Evrensel Tasarım derslerinde, mekân tasarımında erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleri temel bir bileşen olarak ele alınmalıdır. Kapsayıcı tasarım, engelsiz tasarım ve nöroçeşitlilik odaklı tasarım gibi yaklaşımlar doğrultusunda, öğrencilerin farklı kullanıcı ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak tasarım yapmaları teşvik edilmelidir. Bu bağlamda, yaşlı bireyler, engelli kullanıcılar, çocuklar ve diğer dezavantajlı gruplar için erişilebilir mekân tasarımına yönelik uygulamalar ve analizler ders içeriğine dahil edilmelidir.
- Çevresel Etki Analizi ve Ekolojik Duyarlılık Odaklı Tasarım Yaklaşımlarının Geliştirilmesi: Çevresel etkilerin mekân tasarımıyla olan ilişkisini ele alan derslerde, iklim değişikliği, karbon ayak izi ve biyofilik tasarım gibi konulara daha fazla yer verilmelidir. Öğrencilerin tasarımlarında çevresel duyarlılığı artırmaları için, çevresel etki değerlendirme yöntemleri ve yeşil bina sertifikasyon sistemleri gibi araçları kullanmalarına yönelik pratik bilgiler sunulmalıdır.
- Tasarımın Toplumsal Değişim Süreçleri ile İlişkili Olarak Ele Alınması: Sosyal ve çevresel farkındalığa yönelik dersler, tasarımın yalnızca bireysel veya estetik bir faaliyet olarak değil, toplumsal dönüşüm süreçlerini destekleyen bir araç olarak ele alınmasını sağlamalıdır. Bu doğrultuda, sosyal inovasyon için tasarım, politika ilerleme odaklı tasarım gibi yaklaşımlar öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sunabilir.

Sosyal ve çevresel farkındalığa yönelik derslerin sosyal sorumlu tasarım çerçevesinde yeniden yapılandırılması, öğrencilerin yalnızca teknik bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda etik ve sürdürülebilir bir tasarım anlayışını benimsemelerini de sağlayacaktır. Ders içeriklerinin toplumsal katılım, sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi, öğrencilerin tasarım süreçlerini sosyal ve çevresel etkiler açısından değerlendirmelerine olanak tanıyacaktır. Bu doğrultuda, sosyal ve çevresel farkındalık

derslerinin sosyal sorumlu tasarım ilkeleri doğrultusunda yeniden ele alınması, iç mimarlık eğitiminin disiplinler arası, toplumsal fayda odaklı ve ekolojik sürdürülebilirliği temel alan bir yapıya evrilmesine katkı sunacaktır.

Stajlar, iç mimarlık eğitiminde öğrencilerin mesleki deneyim kazanmalarını ve tasarım süreçlerini gerçek iş ortamlarında uygulama fırsatı bulmalarını sağlayan önemli bir ders grubudur. Akademik bilgilerin pratikle birleşmesini sağlarken, öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirmelerine de katkıda bulunur.

Bu süreçte öğrenciler; tasarım ofisleri, mobilya atölyeleri, yapı firmaları ve iç mekân düzenleme projeleri gibi farklı profesyonel alanlarda görev alır. Stajlar, öğrencilerin sektörle doğrudan etkileşim kurarak profesyonel ilişkiler geliştirmelerine, iş disiplinini öğrenmelerine, takım çalışması becerilerini artırmalarına ve mesleki beklentilere uyum sağlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, kariyer hedeflerini şekillendirmelerine destek olan değerli bir öğrenme platformu sunar.

Stajların teknik ve profesyonel yeterliliklerin kazanıldığı bir süreç olarak ele alınmasının yanı sıra, aynı zamanda sosyal sorumlu tasarım perspektifinin iş hayatına nasıl entegre edilebileceğini öğreten bir deneyim alanı olarak ele alınması, öğrencilerin toplumsal ve çevresel farkındalığa dayalı bir mesleki kimlik geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı, mesleki uygulamalarda etik değerlere, sürdürülebilirlik ilkelerine ve toplumsal fayda odaklı tasarım süreçlerine duyarlı olunmasını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, staj süreçleri aşağıdaki bileşenler doğrultusunda yeniden yönlendirilebilir:

- Toplumsal Fayda Odaklı Projelerde Yer Almanın Teşvik Edilmesi: Staj programları, öğrencilerin sosyal sorumluluk temelli tasarım projelerinde görev almalarını destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Öğrencilerin, engelli bireyler için erişilebilir mekân düzenlemeleri, sürdürülebilir yapı projeleri, afet sonrası geçici mekân tasarımları veya düşük gelirli topluluklar için mekânsal çözümler gibi sosyal etki yaratan projelerde çalışma fırsatı elde etmeleri sağlanmalıdır.

- Sürdürülebilir ve Çevre Dostu Uygulamaların Mesleki Deneyime Dahil Edilmesi: Öğrencilerin, yapı sektöründe sürdürülebilir malzeme kullanımı, enerji verimliliği stratejileri, çevresel etki analizleri gibi konularda bilgi edinmelerine olanak tanıyacak staj alanları teşvik edilmelidir. Özellikle çevreci tasarım firmaları, yeşil bina uygulamalarına odaklanan yapı şirketleri ve ekolojik mobilya üretimi yapan atölyeler gibi profesyonel ortamlarla iş birlikleri geliştirilerek, öğrencilerin sürdürülebilirlik ilkelerini mesleki uygulamalarına entegre etmeleri sağlanmalıdır.
- Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık Odaklı Deneyimlerin Desteklenmesi: Öğrencilerin, mekânsal tasarım süreçlerinde erişilebilirlik, nöroçeşitlilik ve kapsayıcı tasarım ilkelerini pratikte deneyimlemelerine olanak sağlayacak staj imkânları sunulmalıdır. Kamuya açık alanlar, eğitim kurumları, sağlık mekânları ve yaşlı bireyler için tasarlanmış mekânlarda gerçekleştirilecek staj programları, öğrencilerin kullanıcı ihtiyaçlarına duyarlı bir tasarım yaklaşımı geliştirmelerini teşvik edecektir.
- Disiplinlerarası İş Birliklerinin ve Katılımcı Tasarım Süreçlerinin Deneyimlenmesi: Staj süreçlerinde, iç mimarlık öğrencilerinin sosyologlar, psikologlar, şehir plancıları ve mühendisler gibi farklı disiplinlerden uzmanlarla ortak projelerde çalışma fırsatı bulmaları sağlanmalıdır. Böylece, öğrenciler tasarımın sosyal, kültürel ve teknik boyutlarını daha geniş bir perspektifle ele alarak, toplumsal ihtiyaçlara yönelik yenilikçi çözümler geliştirme yetkinliği kazanabilirler.
- Meslek Etiği ve Sosyal Sorumluluk Perspektifinin Güçlendirilmesi: Staj süreçlerinde, öğrencilerin etik tasarım kararları alabilme ve mesleki sorumluluklarını fark edebilme becerilerini geliştirmeleri için rehberlik edilmeli ve meslek etiği, kullanıcı hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konulara dair farkındalık kazanmaları sağlanmalıdır. Bu kapsamda, öğrencilerin etik tasarım ilkelerine uygun projelerde görev alarak deneyim kazanmaları teşvik edilmelidir.

Staj süreçlerinin sosyal sorumlu tasarım yaklaşımı doğrultusunda yeniden yapılandırılması, öğrencilerin yalnızca mesleki becerilerini geliştirmelerini değil, aynı zamanda toplumsal fayda odaklı bir tasarım anlayışını içselleştirmelerini de sağlamaktadır. Staj programlarının, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve etik tasarım ilkelerini mesleki pratikle birleştirecek şekilde yeniden kurgulanması, öğrencilerin gelecekteki mesleki kimliklerini toplumsal sorumluluk

bilinciyle şekillendirmelerine katkıda bulunacaktır. Bu doğrultuda, stajların sosyal sorumlu tasarım ilkeleri çerçevesinde ele alınması, iç mimarlık eğitiminin profesyonel uygulama süreçlerini daha bütüncül ve etik bir yaklaşımla yeniden değerlendirmesine olanak tanıyacaktır.

Bu öneriler doğrultusunda geliştirilecek ders içerikleri, içmimarlık eğitiminde disiplinlerarası iş birliklerinin artırılmasını, toplumsal sorunlara duyarlılığın geliştirilmesini ve sürdürülebilir tasarım yaklaşımının müfredata daha etkin bir şekilde entegre edilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu öneriler doğrultusunda geliştirilen ders içerikleri ile öğrencilerin katılımcı tasarım süreçleriyle kullanıcı ihtiyaçlarını doğrudan analiz edebilmelerini, sosyal ve kültürel bağlamları göz önünde bulundurarak mekânsal çözümler geliştirmelerini ve disiplinlerarası bilgi üretimi ile tasarım süreçlerini daha kapsamlı bir çerçevede ele almaları sağlanacaktır.

3.3. İçmimarlık Eğitiminde Sosyal Sorumlu Tasarım Ders Modeli

İçmimarlık eğitim müfredatı için sosyal sorumlu tasarım odaklı ders modeli, ders içeriklerine kapsayıcı bir çerçeve sunmak ve kılavuz olmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu model, içmimarlık eğitiminde toplumsal fayda, sürdürülebilirlik, erişilebilirlik ve katılımcı tasarım ilkelerinin daha etkin bir şekilde işlenmesini sağlamayı hedeflemektedir. Sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının temel ilkelerini referans alan bir çerçeve geliştirmek, öğrencilerin tasarım süreçlerinde sosyal, kültürel ve çevresel bağlamları gözetmelerini sağlamak, toplumsal etkileri ön planda tutan yenilikçi çözümler üretmelerine rehberlik etmek ve disiplinlerarası iş birliklerini teşvik etmek açısından önemli görülmüştür.

Sosyal sorumluluk odaklı içmimarlık derslerinin oluşturulması için üç temel bileşenden oluşan bir formülasyon modeli geliştirilmiştir. Bu model, içmimarlık öğrencilerinin sosyal sorumluluk bilinciyle tasarım yapabilmesini sağlamak için süreci sistematik hale getiren bir yapı sunmaktadır. Toplumsal etkileşim odaklı tasarım süreçleri içinde öğrencilere araştırma yapma, kullanıcı katılımını sağlama, tasarım geliştirme ve değerlendirme gibi becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

Bu ders tasarımı, “Ders akışı nasıl işler?”, “Akışta kimler rol alır?” ve “Akışta kullanılan yol ve yöntemler nelerdir?” sorularına verilen cevaplar doğrultusunda üç temel bileşen üzerine kurgulanmıştır:

1. Süreç: Dersin işleyişini ve aşamalarını tanımlayan çerçeve.
2. Aktörler: Ders sürecinde rol alan paydaşlar ve katkı sundukları aşamalar.
3. Araçlar ve Yöntemler: Ders kapsamında kullanılan araştırma, analiz, tasarım ve değerlendirme yöntemleri.

Bu bileşenler doğrultusunda yapılandırılan ders modeli, öğrencilerin tasarım süreçlerinde kullanıcılarla doğrudan etkileşime geçmesini, veri toplama ve analiz yöntemlerini etkin bir şekilde kullanmasını, disiplinlerarası yaklaşımlar geliştirmesini ve ürettikleri tasarım çözümlerinin sosyal ve çevresel etkilerini değerlendirmesini sağlayacak bir öğrenme deneyimi sunmaktadır.

3.3.1. Süreç

Dersin işleyişini ve aşamalarını tanımlayan çerçeve beş adımda tanımlanmıştır:

1. Adım: Kavramsal Çerçeve ve Teorik Temeller (Farkındalık ve Bilgi Temeli)

Amaç: Öğrencilere tasarımın temel bileşenlerini koruyarak, sosyal sorumlu tasarım bağlamında toplumsal, çevresel ve etik boyutlarını kavratmak.

- Tasarım disiplinine özgü temel bilgi ve becerilerin sosyal ve çevresel bağlamda nasıl ele alınabileceğinin belirlenmesi
- Sosyal sorumluluk kavramlarının tasarımla ilişkili hale getirilmesi
- Vaka analizleri ve iyi uygulama örnekleri ile tasarımın toplumsal etkilerinin değerlendirilmesi.

Bu adım, öğrencilerin mevcut tasarım derslerinin temel içeriklerini, sosyal sorumluluk perspektifinden nasıl ele alabileceklerini kavramalarına yardımcı olur.

2. Adım: Kullanıcı ve Toplum ile Etkileşim (Katılımcı Tasarım Süreçleri ve Veri Toplama)

Amaç: Öğrencilere, tasarım süreçlerinde kullanıcılarla doğrudan etkileşime girerek, sosyal gereksinimleri analiz etme ve veri toplama becerisi kazandırmak.

İçerik:

- Kullanıcı odaklı veri toplama yöntemlerinin uygulanması (Anketler, saha gözlemleri, birebir görüşmeler, odak grup çalışmaları).
- STK'lar, kamu kurumları ve paydaşlarla iş birlikleri kurularak, sosyal sorumluluk odağında ihtiyaç analizi yapılması.
- Kullanıcıların tasarım süreçlerine aktif katılımını sağlayan katılımcı atölyelerin düzenlenmesi.

Bu süreç, öğrencilerin gerçek kullanıcılarla doğrudan etkileşime girerek tasarım süreçlerine veri temelli bir yaklaşım getirmelerini sağlar.

3. Adım: Tasarım Süreci ve Strateji Geliştirme (Problem Tanımlama ve Çözüm Üretme)

Amaç: Öğrencilerin, kullanıcılardan elde edilen verileri analiz ederek, etik, erişilebilir ve sürdürülebilir tasarım çözümleri üretmesini sağlamak.

İçerik:

- Toplanan verilerin analiz edilerek problem tanımlamalarının yapılması.
- İşlevsellik, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik kriterlerine uygun tasarım stratejilerinin belirlenmesi.
- Etkili çözüm önerileri oluşturmak için ortak fikir geliştirme ve beyin fırtınası süreçlerinin yürütülmesi.

Bu süreç, öğrencilerin tasarım süreçlerinde sosyal etkileri de göz önünde bulundurarak, kullanıcı odaklı çözümler üretmelerini sağlar.

4. Adım: Uygulama ve Prototipleme Süreci (Deneyisel ve Uygulamalı Çalışmalar)

Amaç: Öğrencilerin, tasarım önerilerini somut hale getirerek test etmelerini sağlamak ve kullanıcı geri bildirimleri ile geliştirmelerine olanak tanımak.

İçerik:

- Dijital ve fiziksel prototipleme tekniklerinin kullanılması (3D modelleme, maket yapımı, sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları).
- Kullanıcı testleri yapılarak tasarımın fonksiyonellik ve ergonomi açısından değerlendirilmesi.
- Geri bildirimler doğrultusunda tasarımın iyileştirilmesi.

Bu süreç, öğrencilerin tasarım süreçlerinde kullanıcı geri bildirimlerini doğrudan dikkate almalarını sağlar.

5. Adım: Değerlendirme, Geri Bildirim ve Yaygınlaştırma (Sonuçlandırma ve Etki Analizi)

Amaç: Projelerin sosyal ve çevresel etkisini değerlendirmek, akademik ve profesyonel ortamlarda yaygınlaştırmak.

İçerik:

- Akademik sunumlar, sergiler ve raporlarla sonuçların paylaşılması.
- Projelerin kamu kurumları ve STK'larla değerlendirilmesi ve uygulanabilirliğinin artırılması.

3.3.2. Aktörler

Sosyal sorumlu tasarım odaklı ders modeli, farklı disiplinlerden gelen paydaşların iş birliği ile yürütülen çok yönlü bir süreçtir. Ders içeriğinin belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında, öğrencilerden akademisyenlere, kullanıcı gruplarından kamu kurumlarına kadar birçok aktör yer almakta ve süreç içinde aktif roller üstlenmektedir. Bu aktörler ve rolleri aşağıda yer almaktadır:

- Öğrenciler: Dersin ana aktörleri olarak, teorik bilgileri uygular, kullanıcılarla etkileşime geçer, araştırmalar yapar ve tasarım önerileri geliştirir. Ders boyunca topladıkları verileri analiz ederek toplumsal ve çevresel etkilere duyarlı projeler üretirler.
- Akademisyenler ve Öğitmenler: Dersin bilimsel çerçevesini oluşturur, öğrencilere teorik bilgi sağlar ve süreci akademik olarak yönlendirir. Araştırma yöntemlerinin uygulanması, verilerin analiz edilmesi ve tasarım sürecinin metodolojik olarak şekillendirilmesi konularında rehberlik eder.
- Kullanıcılar: Tasarım süreçlerine doğrudan katılarak, ihtiyaçlarını, beklentilerini ve mekânsal deneyimlerini paylaşır. Dezavantajlı gruplar, yaşlı bireyler, engelli kullanıcılar ve çocuklar gibi farklı kesimlerden kişiler sürece dahil edilerek mekânsal çözümlerinin uygulanabilirliği test edilir.
- STK'lar ve Topluluk Temsilcileri: Sosyal problemlere dair saha bilgisi sunarak, dezavantajlı grupların mekânsal gereksinimlerinin anlaşılmasına katkı sağlar. Kullanıcı odaklı tasarımın gerçek hayatta nasıl uygulandığını gösteren çalışmalara destek verir.
- Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları: İç mekân tasarımının yasal, yönetsel ve kamu politikalarıyla ilişkisini ele alarak, projelerin uygulanabilirliğini değerlendirir ve öğrencilere destek sağlar.
- Disiplinlerarası Uzmanlar (Sosyologlar, Psikologlar, Kent Plancıları, Mühendisler vb.): Tasarım sürecine kültürel, sosyal, psikolojik ve teknik boyutlarıyla katkı sunarak, öğrencilerin projelerini daha kapsayıcı ve çok yönlü bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olur.

Sosyal sorumlu tasarım odaklı derslerin etkili bir şekilde yapılandırılması için, aktörlerin her aşamada farklı roller üstlenmesi gerekmektedir. Aktörler süreç içerisinde aşağıda yer alan adımlara dahil olurlar:

1. Adım: Kavramsal Çerçeve ve Teorik Temeller (Farkındalık ve Bilgi Temeli)

- Akademisyenler, öğrencilerin sosyal sorumlu tasarım ilkelerini öğrenmelerini sağlamak için ders materyallerini hazırlar.
- Disiplinlerarası uzmanlar, konunun farklı bilimsel açılardan ele alınmasını sağlayarak öğrencilerin eleştirel düşünmesini teşvik eder.
- STK'lar ve yerel yönetimler, tasarımın toplumsal etkileri ve güncel uygulamaları hakkında bilgi paylaşarak gerçek dünya bağlamı oluşturur.

2. Adım: Kullanıcı ve Toplum ile Etkileşim (Katılımcı Tasarım Süreçleri ve Veri Toplama)

- Kullanıcılar, görüşmeler ve atölyeler aracılığıyla deneyimlerini paylaşarak mekânsal gereksinimlerini ifade eder.
- STK'lar, belirli topluluklara yönelik saha çalışmaları düzenleyerek öğrencilerin doğrudan veri toplamalarına destek sağlar.
- Akademisyenler ve disiplinlerarası uzmanlar, veri analiz süreçlerini yönlendirerek, öğrencilerin elde ettikleri bilgileri doğru yorumlamalarını sağlar.

3. Adım: Tasarım Süreci ve Strateji Geliştirme (Problem Tanımlama ve Çözüm Üretme)

- Öğrenciler, topladıkları verileri analiz ederek, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan tasarım çözümleri üretir.
- Disiplinlerarası uzmanlar ve akademisyenler, tasarım süreçlerinin metodolojik olarak ilerlemesini destekler.
- Kullanıcılar, geliştirilen tasarım önerilerine geri bildirim vererek, çözümün işlevselliğini değerlendirir.

4. Adım: Uygulama ve Prototipleme Süreci (DeneySEL ve Uygulamalı Çalışmalar)

- Öğrenciler, önerilerini maket, 3D modelleme gibi araçlarla somutlaştırır.
- Kullanıcılar, prototipleri test ederek geri bildirim sağlar.

- Disiplinlerarası uzmanlar, projelerin ergonomik, çevresel ve sosyal boyutlarını değerlendirir.
5. Adım: Değerlendirme, Geri Bildirim ve Yaygınlaştırma (Sonuçlandırma ve Etki Analizi)
- Akademisyenler, öğrencilerin projelerini değerlendirme kriterlerine göre analiz eder.
 - STK'lar ve yerel yönetimler, projelerin toplumsal fayda yaratma potansiyelini değerlendirerek uygulanabilirlik önerileri sunar.
 - Kullanıcılar, projelerin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini değerlendirir.

3.3.3. Araçlar ve Yöntemler

Sosyal sorumlu tasarım odaklı derslerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için, farklı araştırma, analiz, tasarım ve değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin kullanıcılarla etkileşime geçmelerini, sahada veri toplamalarını, tasarım çözümleri üretmelerini ve bu çözümleri değerlendirmelerini sağlamaktadır.

Kullanılan Araçlar ve Yöntemler

1. Adım: Kavramsal Çerçeve ve Teorik Temeller (Farkındalık ve Bilgi Temeli)
 - Literatür taramaları, akademik makale incelemeleri, vaka analizleri ile sosyal sorumlu tasarımın temel kavramlarının öğrenilmesi.
2. Adım: Kullanıcı ve Toplum ile Etkileşim (Katılımcı Tasarım Süreçleri ve Veri Toplama)
 - Anketler, yüz yüze görüşmeler, saha gözlemleri ile kullanıcı ihtiyaçlarının belirlenmesi.
 - Odak grup çalışmaları ve katılımcı atölyeler düzenlenerek kullanıcıların tasarım sürecine doğrudan katılımının sağlanması.
 - Haritalama teknikleri (örneğin, mekânsal kullanım analizleri ve kullanıcı hareket verileri) ile mekânsal deneyimlerin anlaşılması.

3. Adım: Tasarım Süreci ve Strateji Geliştirme (Problem Tanımlama ve Çözüm Üretme)

- Beyin fırtınası oturumları, ortak fikir geliştirme süreçleri ile yenilikçi çözümler üretilmesi.
- Senaryo analizi ve sistem düşüncesi teknikleri ile tasarımın toplumsal bağlamda değerlendirilmesi.

4. Adım: Uygulama ve Prototipleme Süreci (Deneysel ve Uygulamalı Çalışmalar)

- 3D modelleme, fiziksel prototipleme vb. ile tasarım çözümlerinin test edilmesi.
- Sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) vb. uygulamaları kullanılarak, mekânsal deneyimin kullanıcılar tarafından test edilmesi.

5. Adım: Değerlendirme, Geri Bildirim ve Yaygınlaştırma (Sonuçlandırma ve Etki Analizi)

- Kullanıcı testleri, geri bildirim anketleri ve etki değerlendirme çalışmaları ile tasarımın sosyal etkisinin ölçülmesi.
- Rapor yazımı, akademik sunumlar, sergi ve dijital yayılım stratejileri ile projelerin toplumsal erişiminin artırılması.

3.4. Bölüm Sonucu

Bu bölümde, bibliyometrik analizlerden elde edilen tematik odaklar doğrultusunda, sosyal sorumlu tasarımın içmimarlık eğitime entegrasyonu ele alınmıştır. İçmimarlık eğitiminin teknik ve estetik becerilerin ötesine geçerek toplumsal, kültürel ve çevresel bağlamları kapsamı gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, etik sorumluluk, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve katılımcı yaklaşımlar temel ilkeler olarak belirlenmiş, mevcut müfredat analiz edilerek geliştirilmesi gereken alanlar tespit edilmiştir.

Müfredatın farklı ders kategorilerine uygun şekilde yapılandırılmasına yönelik öneriler sunulmuş, özellikle stüdyo-tasarım, mesleki beceri, kuramsal içerikli dersler ile sosyal ve çevresel farkındalığa yönelik dersler kapsamında sosyal sorumlu tasarımın nasıl

içselleştirilebileceği değerlendirilmiştir. Son olarak, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumlu tasarım odaklı derslerin nasıl yapılandırılacağına dair sistematik bir model geliştirilmiş ve bu modelin öğrencilerin etik bilinç ve toplumsal etki yaratma yetkinliklerini artıracakı ifade edilmiştir.

SONUÇ

Bu tez, tasarım disiplininin sosyal sorumluluk boyutunu ele alarak, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının içmimarlık eğitiminde nasıl ele alınabileceği sorusuna yanıt aramaktadır. Bu kapsamda, literatürdeki sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımları analiz edilmiş, bu yaklaşımların eğitim müfredatına entegre edilmesine yönelik öneriler geliştirilmiş ve bir ders modeli oluşturulmuştur. Tez dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, tasarımın sosyal bağlamına odaklanılarak, kapsamlı bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş, tasarımın sosyal sorumluluk ile ilişkisi tarihsel ve teorik yönleriyle ele alınmıştır. Tasarımın, yalnızca estetik ve işlevsel bir süreç olmaktan öte, toplumsal, kültürel ve çevresel etkileri barındıran çok boyutlu bir disiplin olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal sorumluluk sahibi tasarım anlayışının tarihsel kökenleri ve gelişimi, William Morris'ten Victor Papanek'e, Buckminster Fuller'dan Manzini'ye uzanan düşünsel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, tasarımın yalnızca bireysel ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, toplumsal sorunlara çözüm üretmeyi ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmeyi amaçlayan bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Bölümde ayrıca, sosyal tasarım literatüründe tekrar eden temalar dikkate alınarak İnsan Odaklı Yaklaşımlar, Toplum Odaklı Yaklaşımlar, Davranış Değişikliği ve Farkındalık Odaklı Yaklaşımlar, Çevre Odaklı Yaklaşımlar, Holistik Perspektifli Yaklaşımlar ve Deneysel ve Keşif Odaklı Yaklaşımlar olmak üzere altı ana kategori tanımlanmıştır. Bu kategoriler, tasarım yaklaşımlarının odaklandığı amaçlar ve hedef kitle başlıkları ile ele alınmış, her birinin sosyal sorumlu tasarım bağlamındaki rolü açıklanmıştır.

Bu kategori çerçevesi, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarını sistematik bir perspektifle ele almayı, ilgili kavramları doğru bir şekilde konumlandırmayı ve analiz süreçlerinde daha kapsamlı ve doğru yorumlar yapmak amacıyla oluşturulmuştur. Bir sonraki bölümde, bu çerçeve doğrultusunda sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının ele aldığı konular belirlenmiş ve bu yaklaşımların içmimarlık eğitim müfredatıyla ilişkilendirilmesi amacıyla literatürün bibliyometrik analizi yapılmıştır.

İkinci bölümde gerçekleştirilen bibliyometrik analizler, sosyal sorumlu tasarım yaklaşımlarının literatürde hangi temalar çerçevesinde ele alındığını ve bu yaklaşımların öne çıkan yönlerini ortaya koymuştur. Analizler sonucunda, sosyal sorumluluk odaklı tasarım anlayışının yalnızca estetik ve işlevsellik ile sınırlı kalmayıp, toplumsal fayda üretme, çevresel sürdürülebilirliği destekleme ve katılımcı süreçleri teşvik etme gibi çok boyutlu bir perspektife dayandığı görülmüştür.

Elde edilen bulgular, tasarımın yalnızca mevcut ihtiyaçlara yanıt veren bir araç olmaktan çıkıp, geleceğe yönelik yenilikçi çözümler geliştirmeye yönelik bir stratejiye dönüştüğünü göstermektedir. Bu doğrultuda, insan merkezli ve kolektif üretime dayalı yaklaşımların yanı sıra, spekülative ve deneysel yöntemlerin de sosyal sorumlu tasarım kapsamında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmıştır.

Bu analizlerin ortaya koyduğu tematik odaklar, bir sonraki bölümde içmimarlık eğitime yönelik müfredat önerileri geliştirilirken temel bir çerçeve oluşturmuştur. Literatürde öne çıkan eğilimler ve belirlenen ilkeler, eğitim bağlamında nasıl kullanılabileceğini anlamak için bir referans noktası sağlayarak, içmimarlık müfredatına sosyal sorumluluk perspektifini entegre etme sürecine katkı sunmuştur.

Üçüncü bölümde, 2. bölümde elde edilen bulgular ışığında belirlenen tematik odaklar referans alınarak, sosyal sorumlu tasarımın içmimarlık eğitime entegrasyonu ele alınmıştır. İçmimarlık eğitimi, sadece teknik ve estetik beceriler kazandıran bir alan olmanın ötesine geçerek, toplumsal, kültürel ve çevresel bağlamları kapsayan çok boyutlu bir öğrenme sürecine dönüşmelidir. Bu doğrultuda, tasarım süreçlerinde etik sorumluluk, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve katılımcı yaklaşımların güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Bölüm kapsamında öncelikle, içmimarlık eğitiminde sosyal sorumlu tasarımın benimsenmesi için temel alınması gereken ilkeler belirlenmiş, ardından bu ilkelerin mevcut müfredata nasıl entegre edilebileceği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Mevcut içmimarlık bölümlerinin ders programları analiz edilerek, eğitimde hangi alanlarda sosyal sorumlu tasarım yaklaşımına yönelik geliştirmeler yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda, müfredatın farklı ders kategorilerine uygun şekilde yapılandırılmasını sağlayacak öneriler geliştirilmiş, özellikle stüdyo-tasarım dersleri, mesleki beceri dersleri, kuramsal içerikli dersler, sosyal ve çevresel farkındalığa yönelik dersler ve staj programları açısından sosyal sorumlu tasarım ilkelerinin nasıl içselleştirilebileceği ele alınmıştır.

Bölümün son kısmında ise, ders içeriklerinin oluşturulmasında referans niteliğinde bir model geliştirilerek, içmimarlık eğitim müfredatında sosyal sorumlu tasarım odaklı derslerin nasıl yapılandırılabileceğine dair sistematik bir formülasyon sunulmuştur. Bu model, içmimarlık öğrencilerinin tasarım süreçlerinde etik sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini, kullanıcı ihtiyaçlarını merkeze alan yaklaşımlar geliştirmelerini ve disiplinlerarası iş birlikleri ile toplumsal etki yaratabilecek çözümler üretmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda ele alınan içerikler, içmimarlık eğitiminin toplumsal farkındalık ve sürdürülebilir tasarım ekseninde yeniden değerlendirilmesine yönelik somut öneriler sunarak, geleceğin içmimarlarının sosyal ve çevresel sorumluluk bilinciyle donatılmasına katkıda bulunacaktır.

Tez kapsamında geliştirilen ders modeli, sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarını içmimarlık eğitimi müfredatına entegre etmeyi amaçlayan yenilikçi bir yapıya sahiptir. Bu model, tasarımın toplumsal ve çevresel sorumluluklarını merkeze alarak, geleceğin içmimarlarının bu bilinçle yetişmesini hedeflemektedir. Ders modeli, kuramsal bilgi ile uygulamalı içerikleri birleştirerek, öğrencilerin toplumsal faydayı önceliklendiren tasarım yaklaşımları geliştirmesine rehberlik etmektedir.

Tezde ortaya konan öneriler, yalnızca içmimarlık eğitimi ile sınırlı kalmamakta, diğer tasarım disiplinlerine de uygulanabilir bir çerçeve sunmaktadır. Mimarlık, endüstriyel tasarım, grafik tasarım ve kentsel tasarım gibi alanlarda da sosyal sorumluluk temelli yaklaşımların eğitime entegre edilmesi mümkün görülmektedir.

Bu çalışmanın tasarım eğitimine getirdiği en önemli katkılardan biri, sosyal sorumluluk odaklı tasarımın sistematik bir biçimde eğitim müfredatlarına dahil edilmesi gerekliliğini ortaya koymasıdır. Bu bağlamda, gelecek çalışmalar için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Sosyal sorumluluk odaklı tasarım derslerinin pilot uygulamalarla akademik kurumlarda test edilmesi ve geri bildirimlerle geliştirilmesi,
- Çok disiplinli eğitim modelleri oluşturularak sosyal sorumluluk temelli tasarım yaklaşımlarının farklı disiplinlerle entegrasyonunun sağlanması,
- Öğrencilerin toplumsal farkındalığını artırmak amacıyla sosyal sorumluluk projelerinde aktif rol almalarını sağlayacak uygulamaya dayalı programların geliştirilmesi,
- Sosyal sorumluluk odaklı tasarım yaklaşımlarının uzun vadeli etkilerini inceleyen akademik çalışmaların desteklenmesi.

Sonuç olarak, bu tez, sosyal sorumluluk temelli tasarımın içmimarlık eğitime entegrasyonu konusunda önemli bir adım atarak, eğitim müfredatlarına yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Gelecekte bu alandaki akademik ve uygulamalı çalışmaların artması, tasarım disiplinlerinin toplumsal fayda yaratma potansiyelini daha da güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

- Akdur Gürdere, S. (2016). Toplumsal Sorunlara Odaklanan Ana Tasarım Yaklaşımları. N. A. Börekçi, D. Koçyıldırım, & A. Günay içinde, *UTAK 2016 İkinci Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı: Sorumluluk, Bağlam, Deneyim ve Tasarım Bildiri Kitabı* (s. 357-375). Ankara: ODTÜ Basım İşliğı.
- Anderson, B., Honey , P., & Dudek , M. (2007). Interior Design's Social Compact: Key to the Quest for Professional Status. *Journal of Interior Design*, 33(2), v - xii.
- Anderson, N. M. (2014). Public Interest Design as Praxis. *Journal of Architectural Education*, 68(1), 16-27.
- Aria, M., & Cucurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*(11), s. 959-975.
- Armstrong, L., Bailey, J., Julier, G., & Kimbell, L. (2014). *Social Design Futures: HEI Research and the AHRC*. (A. a. Council, D.) University of Brighton.
- Barendregt, L., & Vaage, N. (2021). Speculative Design as Thought Experiment. *The Journal of Design, Economics, and Innovation*, 7(3), 374-402.
- Bağış, M. (2022). Bibliyometrik Araştırmalarda Kullanılan Başlıca Analiz Teknikleri. O. Öztürk, & G. Grler (D) içinde, *Bir Literatür İncelemesi Aracı Olarak Bibliyometrik Analiz* (3.Basım b., s. 97-109). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bijl-Brouwer, M. v., & Malcolm, B. (2020). Systemic Design Principles in Social Innovation: A Study of Expert Practices and Design Rationales. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*, 6(3), 386-407.
- Block, J. H., & Fisch, C. (2020). Eight tips and questions for your bibliographic study in business and management research. *Management Review Quarterly*, 70, 307-312.
- Caspers, M. (2023). *Design und Transformation: Wie wir unsere Zukunft nachhaltig gestalten*. Germany: Transcript Verlag.

- Ceschin, F., & Gaziulusoy, İ. (2020). *Design for Sustainability A Multi-level Framework from Products to Socio-technical Systems*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Chapman, J. (2005). *Emotionally Durable Design Objects, Experiences and Empathy*. UK and USA: Earthscan.
- Chun, A. M., & Brisson, I. (Dü). (2015). *Ground Rules for Humanitarian Design*. John Wiley & Sons.
- Clarkson, P. J., & Coleman, R. (2015). History of Inclusive Design in the UK. *Applied Ergonomics*, 46, 235-247.
- Cobo, M., López-Herrera, A., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). *JOURNAL OF THE AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE AND TECHNOLOGY*, 62(7), s. 1382-1402.
- Comerio, M. C. (1984). COMMUNITY DESIGN: IDEALISM AND ENTREPRENEURSHIP. *Journal of Architectural and Planning Research*, 1(4), 227-243.
- Cruickshank, L., Coupe, G., & Hennessy, D. (2013). Fundamental Issues and Guidelines for Designers: Beyond the Castle Case Study. *Swedish Design Research Journal*, 2(13), 48-57.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Marc Lin, W. (2021). How to conduct o bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journalof Business Research*(133), s. 285-296.
- Ellegaard, O., & Wallin, J. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact? *Scientometrics*, 105(3), 1809-1831.
- Fuad-Luke, A. (2009). *Design Activism Beautiful Strangeness for a Sustainable World*. UK and USA: Earthscan.
- Fuller, R. (1969). *Operating Manual for Spaceship Earth*. Carbondale: IL: Southern Illinois University Press.

- Gregor, P., Newell, A., & Zajicek, M. (2002). Designing for dynamic diversity: Interfaces for older people. *Conference: Proceedings of the ACM Conference on Assistive Technologies*, (s. 151-156). Edinburgh, Scotland.
- He, Q., & Reith, A. (2022). (Re)Defining Restorative and Regenerative Urban Design and Their Relation to UNSDGs—A Systematic Review. *Sustainability*, 1-29.
- Heskett, J. (2002). *Design: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Hubert, C., & Theocharopoulou, I. (2015). Humanitarian Design. A. M. Chun, & I. Brisson içinde, *Ground Rules for Humanitarian Design*. John Wiley & Sons.
- Irwin, T. (2015). Transition Design: A Proposal for a New Area of Design Practice, Study, and Research. *Design and Culture The Journal of the Design Studies Forum*, 7(2), 229-246.
- Irwin, T. (2018). The Emerging Transition Design Approach. *Design as a catalyst for change - DRS International Conference*, 27-54.
- Jagtap, S., Larsson, A., Hiort, V., Olander, E., Warell, A., & Khadilkar, P. (2014). How design process for the Base of the Pyramid differs from that for the Top of the Pyramid. *Design Studies*, 35(5), 527-558.
- Jonas, W., Zerwas, S., & Anshelm, K. v. (2015). Introduction. W. Jonas, S. Zerwas, & K. Anshelm (Dü) içinde, *Transformation Design Perspectives on a New Design Attitude*. Birkhäuser.
- Jones, P., & Kijima, K. (2018). Preface: Taking Stock and Flow of Systemic Design. P. Jones, & K. Kijima (Dü) içinde, *Systemic Design: Theory, Methods, and Practice*. Tokyo, Japan: Springer.
- Julier, G. (2013). From Design Culture to Design Activism. *Design and Culture*, 5(2), 215–236.
- Kennedy, E., Fechey-Lippens, D., Hsiung, B.-K., Niewiarowski, P., & Kolodziej, M. (2015). Biomimicry: A Path to Sustainable Innovation. *DesignIssues*, 31(3), 66-73.

- Kim, J. (2018). Understanding Public Interest Design A Conceptual Taxonomy. F. Karim içinde, *The Routledge Companion to Architecture and Social Engagement* (s. 337-349). New York: Routledge.
- Latour, B. (2012). A Cautious Prometheus? A Few Steps Toward a Philosophy of Design with Special Attention to Peter Sloterdijk. W. Schinkel, L. Noordegraaf-Eelens, L. Tsipouri , & V. Stenius içinde, *In Medias Res: Peter Sloterdijk's Spherological Poetics of Being*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Lloyd, J. J. (2018). Strategic Design: Implications for Wider Practice. Q. M. Zaman, & I. Troiani (Dü) içinde, *Transdisciplinary Urbanism and Culture From Pedagogy to Praxis*. Springer .
- Madge, P. (1997). Ecological Design: A New Critique. *Design Issues*, 13(2), 44-54.
- Maglic, M. J. (2012). Biomimicry: Using Nature as a Model for Design. *Master's Thesis, University of Massachusetts Amherst*.
- Mang, P., & Reed, B. (2020). Regenerative Development and Design. V. Loftness içinde, *Sustainable Built Environments* (Second Edition b.). New York: Springer.
- Manzini, E. (2006). Design, ethics and sustainability Guidelines for a transition phase. E. Salmi, L. Anusionwu, Y. Sotamaa, E. Salmi, & L. Anusionwu (Dü) içinde, *Nantes: Cumulus Working Papers* (s. 9-15). Helsinki, Finland: University of Art and Design Helsinki.
- Manzini, E. (2014). Making Things Happen: Social Innovation and Design. *DesignIssues*, 30(1), 57-66.
- Markussen, T. (2013). The Disruptive Aesthetics of Design Activism: Enacting Design Between Art and Politics. *Design Issues*, 29(1), 38-50.
- McDonough, W., & Braungart, M. (2003). Towards a sustaining architecture for the 21st century: the promise of cradle-to-cradle design. *UNEP Industry and Environment*, 26(2), 13-16.

- Medkova, K., & Fifield, B. (2016). Circular Design - Design for Circular Economy. K. Cura içinde, *The publication series of Lahti University of Applied Sciences, part 24* (s. 32-47). N-Paino Oy,.
- Melles, G., de Vere, I., & Misic, V. (2011, September–December). Socially responsible design: thinking beyond the triple bottom line to socially responsive and sustainable product design. *CoDesign International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 7(3-4), 143-154.
- Moreno, M., Rios, C., & Charnley, Z. (2016). A Conceptual Framework for Circular Design. *Sustainability*, 8(9)(937), 1-15.
- Mortati, M., & Villari, B. (2014). Design for Social Innovation. Building a framework of connection between Design and Social Innovation. *Linköping Electronic Conference Proceedings*, 99, s. 79-88.
- Muller, M. J., Wildman, D., & White, E. (1993). Taxonomy of participatory design practices: A brief practitioner's guide. *Communications of the ACM*, 36(4), 24-28.
- Neutra, R. (1954). *Survival Through Design*. Oxford University Press, New York: Oxford University Press.
- Nes, N. v. (2010). Understanding Replacement Behaviour and Exploring Design solutions. T. Cooper içinde, *Longer Lasting Products Alternatives to the Throwaway Society*. Gower Publishing Limited.
- Ostroff, E. (2011). UNIVERSAL DESIGN: AN EVOLVING PARADIGM. W. F. Preiser, & K. Smith içinde, *UNIVERSAL DESIGN HANDBOOK* (Cilt 2.Basım). The McGraw-Hill Companies.
- Öztürk, O. (2020). Bibliometric review of resource dependence theory literature: an overview. *Management Rev.ew Quarterly*, 71(3), s. 1-28.
- Papanek, V. (1972). *Desing for Real World Human Ecology and Social Change*. Toronto/New York/London: Bantam Books.
- Persson, H., Ahman, H., Yngling, A., & Gulliksen , J. (2015). Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts—one goal? On the

concept of accessibility— historical, methodological and philosophical aspects. *Universal Access in the Information Society*, 14, 505-526.

Poldma, T. R., & Yacoub, C. (2015). Humanitarian Design For Refugee Camps: Solutions in Crisis Situations. *LearnxDesign Proceedings of the 3rd International Conference for Design Education Researchers Volume 3*. Chicago,USA: Aalto University School of Arts, Design and Architecture.

Ratti, C., & Claudel, M. (2015). Futurecraft:Tomorrow by Design. *TECHNE - Journal of Technology for Architecture and Environment*, 10(10), 28-33.

Rios, M. (2005). Where Do We from Here? An Evaluative Framework for Community-Based Design? M. Hardin, R. Eribes, C. Poster, & W. Zeisel içinde, *From Studio to the Streets* (s. 47-58). Stylus Publishing.

Robertson, T., & Simonsen, J. (2012). Challenges and Opportunities in Contemporary Participatory Design. *Design Issues*, 28(3), 3-9.

Sanders, E. B.-N., & Stappers, P. (2008). Co-creation and the new landscapes of design. *CoDesign*, 4(1), 5-18.

Saquib, M. (2019). Designing, Conducting and Evaluating the Effectiveness of an Integrated Public Interest Design Studio. *International Journal of Architecture, Engineering and Construction*, 8(3), 32-40.

Steinfeld, E., & Maisel, J. (2012). *Universal Design Creating Inclusive Environments*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Stolper, J. H. (1978). Focus on the Future the Profession of Interior Design. *Journal of Interior Design*, 4(2), 50-54.

Sullivan, W. M. (2004). *Work and Integrity: The Crisis and Promise of Professionalism in America* (Cilt 2. Basım). San Francisco: Jossey-Bass.

- Şahin, C., & Çifter, A. (2022). Behavior changer product approaches in the context of socially responsible design: A thematic review focus on literature. *GRID Mimarlık, Planlama ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 144-169.
- Şimşir, İ. (2022). Bibliyometrik Analiz: Kavramsal Çerçeve ve Tasarım. *Bir Literatür İncelemesi Aracı Olarak Bibliyometrik Analiz* (s. 7-31). içinde Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Thorpe, A., & Gamman, L. (2011, September–December). Design with society: why socially responsive design is good enough. *CoDesign International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 7(3-4), 217-230.
- Toker, Z., & Toker , U. (2006). Community Design in its Pragmatist Age: Increasing Popularity and Changing Outcomes. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 23(2), 155-166.
- Toros, T. (2011). Restorative design: toward environmental restoration. *Master of Science*. Manhattan, Kansas: Department of Architecture, College of Architecture, Planning & Design Kansas State University .
- Toxopeus, M., Koeijer, B., & Meij, A. (2015). Cradle to Cradle: Effective Vision vs. Efficient Practice? *Procedia CIRP* 29 , (s. 384-389).
- Tromp, N., & Hekkert, P. (2019). *Designing for Society Products and Services for a Better World*. London: Bloomsbury.
- Tromp, N., & Vial, S. (2023). Five components of social design: A unified framework to support research and practice. *The Design Journal*, 26(2), 210-228.
- Tsekleves, E., Lee, C., Yong, M., & Lau, S. (2022). Exploring the use of speculative design as a participatory approach to more inclusive policy-identification and development in Malaysia. *Design Studies*, 81, 1-27.
- (URL-1): <https://www.theicod.org/en/professional-design/what-is-design/what-is-design>
Erişim Tarihi: 13.05.2024

(URL-2): <http://home.fa.ulisboa.pt/socialdesignresearch/> Erişim Tarihi: 13.01.2024

(URL-3): <https://www.resilientdesign.org/the-resilient-design-principles/> Erişim Tarihi: 01.02.2024

(URL-4): <https://www.helsinki.designlab.org/pages/what-is-strategic-design> Erişim Tarihi: 02.02.2024

Veiga, I., & Almendra, R. (2014). Social Design Principles and Practices. *Design' s Big Debates - DRS International Conference*. Umeå, Sweden: Conference Proceedings at DRS Digital Library.

Wilson, A., & Lazarus, M. A. (2020). Resilient Design. V. Loftness (Dü.) içinde, *Sustainable Built Environments* (Second Edition b.). New York: Springer.

EK 1. Makale Yayın Belgesi

Research Article

DOI: 10.15320/ICONARP.2024.312 E- ISSN:2147-9380

ICONARP

International Journal of Architecture and Planning

Received: 15.08.2024 Accepted: 05.12.2024

Volume 12, Issue 2/ Published: 31.12.2024

ICONARP

Designing for the Future: The Relationship Between the Interior Design Profession and Sustainable Development Goals

Kübra Kayaduran Mahir *
Duygu Koca**

Abstract

Interior architecture has the potential to create social benefits by designing spaces that affect people's quality of life. The Sustainable Development Goals (SDGs) offer a framework to comprehend the profession's social and environmental responsibilities, and develop strategic approaches. This study aims to assess how the social impact of interior design aligns with the SDGs, offering an opportunity to explore the relation between discipline and sustainability in a comprehensive manner, considering both environmental and social dimensions. The profession's relations and contribution to the goals was evaluated through a review of current literature. To this end, the year 2015, when the Sustainable Development Goals were adopted, was chosen as the starting point and a bibliometric analysis of studies in the Web of Science database between 2015 and 2023 was carried out. In addition to the analysis function of the WOS database, the bibliometric analysis program Vosviewer was used for data analysis. The results of the analysis show that interior design has a strong relationship with goals such as Climate Action (SDG 13), Sustainable Cities and Communities (SDG 11), Responsible Consumption and Production (SDG 12), Good Health and Well-Being (SDG 3), and Affordable and Clean Energy (SDG 7). However, the relationships between Quality Education (SDG 4), Gender Equality (SDG 5) and Reduced Inequalities (SDG 10) are not yet at a sufficient level. The findings indicate that interior architecture has the potential to fulfill its social responsibility by supporting the Sustainable Development Goals. Furthermore, in order to foster a more inclusive relationship with the SDGs, Interior Architecture needs to evolve. It is expected that this will enable to create new perspectives and methodologies, both in professional practice and in the academic literature.

Keywords: Bibliometric analysis, Interior architecture, Literature review, Social responsibility, Sustainable development goals.

**Department of Interior Architecture, Kütahya Dumlupınar University (DPU), Kütahya, Türkiye
(Corresponding author)

**Department of Interior Architecture and Environmental Design, Hacettepe University, Ankara, Türkiye

To cite this article: Kayaduran Mahir, K. & Koca, D. (2024). Designing for the Future: The Relationship Between the Interior Design Profession and Sustainable Development Goals. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 12 (2), 956-982. DOI: 10.15320/ICONARP.2024.312

Copyright 2023, Konya Technical University Faculty of Architecture and Design. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)

☒ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. (2)

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

24/03/2025
Kübra KAYADURAN MAHİR

Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmasını ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Duygu KOCA

ETİK BEYANI

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

24/03/2024
Kübra Kayaduran Mahir

DOKTORA TEZİ ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

İÇ MİMARLIK EĞİTİMİNDE SOSYAL SORUMLU TASARIM: MÜFREDAT İÇİN ÖNERİLER

Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporunun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
22.03.2025	151	242329	30.01.2025	%3	2537647309

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (24/03/2025)

Kübra KAYADURAN MAHİR

Öğrenci No.: N17148752

Anasanat/Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
		✓	

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Duygu KOCA

DOCTORAL THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY

Institute of Fine Arts

SOCIALLY RESPONSIBLE DESIGN IN INTERIOR DESIGN EDUCATION: RECOMMENDATIONS FOR CURRICULA

The whole art work report is checked by my supervisor, using Turnitinplagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	PageCount	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
22.03.2025	151	242329	30.01.2025	%3	2537647309

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (24/03/2025)

Kübra KAYADURAN MAHİR

Student No.: N17148752

Department: Interior Architecture and Environmental Design

Program/Degree:

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
		✓	

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED.

Assoc. Prof. Duygu KOCA

